UĞUR MUMCU

BİR UZUN YÜRÜYÜŞ

um:ag

UĞUR MUMCU ARAŞTIRMACI GAZETECİLİK VAKFI

17.
BASKI

um:ag BİR UZUN YÜRÜYÜŞ UĞUR MUMCU

um:ag Vakfı Yayınları:19
Bütün Yapıtları Dizisi:17

BİR UZUN YÜRÜYÜŞ

UĞUR MUMCU

1'inci Baskı: Ağustos 1988, İstanbul
17'inci Baskı: Ağustos1996, Ankara, 3 000 adet
Bir Uzun Yürüyüş", 16. baskıya kadar "Tekin Yayınevi" tarafından toplam 57 000 adet yayınlanmıştır

ISBN 975-8084-11-9

Yayın Yönetmeni: Ali TARTANOĞLU

Kapak Tasarımı ve İllüstrasyon: SOLARİS

Dizgi: um:ag

Baskı: DUMAT

BİR UZUN YÜRÜYÜŞ

UĞUR MUMCU

İÇİNDEKİLER

SUNUŞ
ÖNSÖZ
BİR UZUN YÜRÜYÜŞ 1
Türkiye'de Bugün Sosyalist Parti Kurmanın Şartları Yok .. 3
Toplumu Değiştirmenin Bir Örgüt
Yani Parti İşi Olduğunu Anladım 15
Yurt Ve Dünya Dergisi Hitler
Hayranlanının Tepkisini Çekti 21
Kore Bildirisinden 15 Aya Mahkum Oldum 27
1961 Anayasası 27 Mayıs'ın Türkiye'ye
Büyük Katkısıydı 37
Tip'teki Muhalefetin Arkasında
Mihri Belli Yönlendirmesi Vardı 45
Çekoslovakya Olayında Sağlam
Unsurlan Teşhiste Yanılmışım 53
Afganistan Hükümeti Sovyetler'i
Yardıma Çağırdı, işgal Denemez 61
İdeolojik Bağımsızlık Bence Anlamsız Bir Söz 69
Polonya'da, Partinin Asker Kanadı
Yönetimi Devraldı 77
Türkiye'ye Özgü Sosyalizm Diye Bir
Kavram Yaratılmasına Karşıyım 83
Emperyalizm Sosyalizme Geçit
Vermemek için Dünya Savaşını
Göze Almaya Razı 91
TKP OLAYI 97
Sosyalist Parti 99
Oportünüzm 101
Bir Hastalık 103
Negligible 105
Adam Kalmaz 107
Sovyetler Ve Banş 109
Revizyonist 111
Engelli Koşu 113
TKP Olayı 115
Behice Boran 118

Teori Ve Pratik 121
Uzlaşma Mı? 123
Tkp Ve Başbakan 125
Boran'ın Mumcu'ya Mektupları 129

SUNUŞ

Atatürkçü, laik, cumhuriyetçi, demokrat bir Türkiye'nin yılmaz savunucusu; devrimci, hep emekten yana, araştıran ve sorgulayan gazeteci Uğur Mumcu, 24 Ocak 1993 günü otomobiline konan bir bomba ile, inandığı tüm bu değerler uğruna yaşamını yitirdi.

Eşi Güldal Mumcu ile çocukları Özgür ve Özge; Uğur Mumcu'nun, yukarıda ana çizgilerini vermeye çalıştığımız kişiliğini gelecek kuşaklara aktarmak; kütüphanesini, arşivini ve tüm yazılarını tasnif edip araştırmacıların kullanımına sunmak, gazeteciliğe hevesli gençleri, araştırmacılık alışkanlığıyla mesleğe kazandırmaya çalışmak vb. amaçlarla **Uğur Mumcu Araştırmacı Gazetecilik Vakfı**'nı Ekim 1994'te hukuken, Aralık 1995'te de fiilen yaşama geçirdiler.

Bu amaçlar dışında vakfın elbette görevleri de var. Bunlardan ilk akla geleni ve belki en önemlisi, aradan üç yıldan fazla bir süre geçmesine karşın hala sonuçlanmamış, hala **faili meçhul** durumdaki **Mumcu Cinayeti**'nin sonuna kadar takipçisi olmak. Bu görevin ilk ürünü sayılabilecek **SUİKAST RAPORU 93/96 - Uğur Mumcu Cinayeti Soruşturması Sorgulanıyor** adlı çalışma, bir **um:ag** yayını olarak okuyuculara ve Uğur Mumcu dostlarına sunuldu.

Bir başka görev, bir başka borç, ama aynı zamanda hak ise, Onun daha önce yayınlanmış kitaplarının, bu kez adını taşıyan **um:ag** logosu altında yayınlanması idi. Böylesi bir cinayet söz konusu olmasaydı, bizim için de böyle bir görev doğmayacaktı. Ama cinayet, bu görevi kaçınılmaz kıldı. Elinizdeki kitap işte bu görevin bir ürünü.

Bu noktaya ulaşılmasında, Mumcu'nun bütün kitaplarını 1975'ten bu yana, 21 yıldır dostlukla, özenle yayınlamakta olan Tekin Yayınevi'ne ve Sayın Kemal Karatekin'e hem bu hizmet, hem de anlayış ve katkılarından dolayı teşekkür ederiz. **Bir Uzun Yürüyüş**'ün ilk 16 baskısı da Tekin Yayınevi tarafından yayınlanmıştı.

Türkiye koşullarında hele Uğur Mumcu Vakfı olarak, belli bir özel, toplumsal amaçla kitap yayınlamak güç bir iş. Türki-

ye'nin ekonomik ve toplumsal koşulları, bu koşulların özellikle yayıncılık sektörüne nasıl yansıdığı biliniyor. Öteki giderler göz ardı edilse bile, kitap fiyatının yarıya yakınının dağıtım, üçte birinin de kâğıt gideri olarak düşünülmesi, sorunu kavramak için yeterlidir sanırız.

um:ag da en büyük sıkıntıyı kitapların fiyatını belirlerken yaşadı. Hem olabildiğince nitelikli ürün yaratmaya, hem de burada "kitap" olan bu ürün ile, Uğur Mumcu okurları arasında bir uzaklık olmamasına uğraşırken çok zorlandık. Kitaplarımızın fiyatı bilinen tüm gerçeklere karşın yüksek bulunabilir. Ama kağıt ve baskı kalitesi dikkate alınırsa, kitaplarımızın fiyatının sık sık değişmemesi için çaba harcanacağı bilinirse, okuyucunun hoşgörü katsayısının da artacağını umuyoruz.

Bir Uzun Yürüyüş'ün şu anda elinizde bulunması, bu umudumuzun yersiz olmadığını gösteriyor. Bu, ayrıca, ülkemizi siz dost okurlarla birlikte aydınlık yarınlara taşımak amacıyla kurulan Uğur Mumcu Vakfı'na yapılmış önemli bir katkı. Sağ olun.

Bir önemli görevin gereği olan bu kitapların yeniden yayınlanmasında bize çok değerli katkılarda bulunan, Öcal Beningtan, İsmet Gülal, Savaş Sönmez, Hakkı Erdem, Canan Duran, Çiler Keleş, Sezer Yücel, Neriman Küpçü, Fatih Alpertan, Şebnem Kocabıyık, Zeynur Türkmen, Sunda Işık ile Kubilay Gönen ve arkadaşlarını, Dumat Matbaası ve çalışanlarını, kapak düzenlemelerini büyük bir ustalık ve özenle yeniden yapan Emrah Yücel ve Murat Kaya'yı da unutmadık. Onlara da içtenlikle teşekkür ediyoruz.

Çağlar boyunca daha iyi, daha güzel, daha aydınlık bir dünya dileyen insanlar, düşünceleri uğruna eziyet çektiler, öldürülmeyi göze aldılar, öldürüldüler. Yaşamını, bu yolda gözünü kırpmadan feda edebilecek insanlara gerek duyulmayan ışıl ışıl ve güzel bir dünyanın, ancak sizin gibi aydınların emeği ve çabası ile oluşacağına inanıyoruz.

Bu çabanın başarıya ulaşabilmesinin ilk koşulu, unutmamak!

Düşünenlerin öldürülmemesi, öldürülenlerin unutulmaması dileğiyle...

um : ag

ÖNSÖZ

Türkiye'de yakın geçmişin siyasal tarihi henüz yazılmış sayılmaz. Siyasal partiler ile ilgili yayınlar yok denecek kadar azdır.

Türkiye'deki sol akımlar ve partiler konulanndaki araştırmalar ise henüz başlangıç aşamasındadır. Doç. Dr. Mete Tunçay'ın, "Türkiye'de Sol Akımlar" başlıklı incelemesi 1908-1925 yıllan arasındaki oluşumlan kapsamaktadır. Hikmet Bila tarafından yazılan "CHP Tarihi" adlı kitap da -yanılmıyorsam- alanındaki tek kitaptır.

Türkiye'de sosyal bilimler konusundaki araştırmalann öncüsü sayılan Prof. Tank Zafer Tunaya'nın şu ana kadar iki kitap halinde yayımlanan "Türkiye'de Siyasal Partiler" adlı dev yapıtı, partiler hakkında bilgiler vermektedir.

Doç. Dr. Zafer Toprak'ın "Türkiye'de Milli İktisat", Mete Tunçay'ın "Tek Parti Yönetiminin Kurulması", Doç. Dr. Çetin Yetkin'in "Tek Parti Yönetimi" ve Sina Akşin'in "31 Mart Olayı" ve "İstanbul Hükümetleri ve Milli Mücadele" adlı yapıtlan, yakın geçmişimize ışık tutucu değerli çalışmalardır.

Doğan Avcıoğlu'nun "Türkiye'nin Düzeni" ve "Milli Kurtuluş Tarihi" adlı yapıtlan ile ölümüne kadar büyük bir inatla sürdürdüğü "Türklerin Tarihi" adlı incelemesi, yakın ve uzak tarihe ışık tutan sayılı araştırmalar arasındadır.

Feroz Ahmet'in "İttihat ve Terakki Partisi" üzerindeki araştırmalan, yine Tunaya'nın basımı tükenen "Hürriyetin İlanı", "İslamcılık Cereyanı" gibi incelemeleri yakın tarihimizi aydınlatan araştırmalardır.

Şevket Süreyya Aydemir'in "Tek Adam", İkinci Adam" ve "Enver Paşa" adlı yapıtlan da yakın tarihimize ışık tutan değerli incelemelerdir.

Bu konularda daha birçok araştırma ve anı yayımlanmıştır.

Türkiye'de solun tarihi konusunda -Mete Tunçay'ınki dışındapek araştırma yoktur. Bu konulan kapsayan yayınlann daha çok suçlama-savunma ekseni üzerinde olduğunu da gözlemek herhalde güç değildir. Sol, uzun yıllar kendini tanıtıcı yayınlar yapmamış, bu yüzden "anti-sol" yayınlara tek yanlı propaganda yolu açılmıştır.

Solun 40'lı yıllarda örgütlenmesi, 51 yılındaki o ünlü "tevkifat", daha sonralan solun suskunluk dönemi, 27 Mayıs Devrimi ile başlayan uyuşmazlıklar, Türk solunun hızla parçalanması, bölünmesi, birbirlerine düşman oluşumlar haline gelmesi, 12 Mart ve 12 Eylül dönemlerinde solun karşılaştığı baskılar ve bu dönemlerden sonra beliren yol aynmlan yeterince incelenmedi.

Biz Cumhuriyet gazetesi olarak, solun sorunlanna elimizden geldiği ölçüde eğilmeye çalıştık. 12 Mart sonrasında, o zaman Niğde Cezaevi'nde bulunan gençlerle konuşarak silahlı eylemlerin nasıl birer ""çıkmaz sokak" ile sonuçlanacağını anlatmaya çalıştık. Daha sonra kısaca "cuntacılık" denen akımı da inceledik. Emekli Tümgeneral Celil Gürkan, "12 Mart'a Beş Kala" başlığı ile yayımlanan anılar ile bu alandaki çıkmazlan gösterdi.

Daha sonra sıra "TİP olayı"na gelmişti.

"TİP olayı"nı bu partinin ilk Genel Başkanı M. Ali Aybar ile konuştuk. Aybar'ın "Bitmeyen Koşu" başlığı ile sunduğumuz anılan ile Türkiye'nin parlamentoya giren ilk yasal sosyalist partisini tanıdık. Uyuşmazlıklann nedenlerini Aybar'dan dinledik.

Olaylan gereği gibi değerlendirmek için TİP'in Aybar'dan sonraki Genel Başkanı Behice Boran ile konuşmamız bizler için kaçınılmaz bir görev olmuştu.

"Gerçek saygısı" bunu gerektiriyordu. Ancak Boran, yurtdışındaydı.

Behice Boran'ı, Federal Almanya'da yaşayan TİP'li bir arkadaşı aracılığı ile bulduk.

Boran, "TİP olayı" üzerine konuşma isteğimizi kabul ettikten sonra, sorulan yazılı olarak istedi. Saptadığımız sorulan gönderdik. Daha sonra Federal Almanya'nın Düsseldorf kentinde buluştuk. İki gün boyunca konuştuk. Ve konuşmalan teybe aldık. Boran, teypten çözülen metinleri gözden geçirdi. Böylece gazetede izleyeceğiniz metin ortaya çıktı.

Şunu üzülerek ifade edelim ki, Behice Boran'ın bütün sözlerini yayımlayamıyoruz. Yasal nedenlerle yapmak zorunda kaldığımız bu "sansür" nedeniyle gerek Behice Boran'dan, gerek okurlanmızdan özür dileriz. Sansür etmek zorunda kaldığımız bölümleri (...) işaretleri ile geçtik. Bazı bölümleri de basamayacağımızı belirterek bu bölümlerin kendisi tarafından çıkartılmasını, ya da değiştirilmesini istedik. Boran, bu isteğimizi anlayışla karşıladı. Gereken çıkartmalan ve düzeltmeleri yaparak, elimize ulaştırdı.

"TİP olayı" artık yavaş yavaş yakın tarihe mal oluyor. Bu olayı, "birinci elden kaynaklarla konuşarak" anlatmak da bizlere bir gazetecilik görevi yüklüyor. Aybar ile başladığımız, Behice Boran ile sürdürdüğümüz bu çalışmalan, ilerde başkalan ile de konuşarak tamamlamak karanndayız.

Bunu başarabilirsek, "kannca karannca" diyebileceğimiz ölçüde de olsa Türk solu üzerinde araştırma yapacaklara TİP'in liderliğini yapmış kişilerin yaşam öykülerini, anılannı ve siyasal görüşlerini derli toplu sunmuş olacağız.

"TİP olayı" yaşandı. Aynı olayı bir kez daha yaşamak artık olası değildir. Fakat yaşanan bu olaydan, aradan geçen bunca yıldan sonra ders çıkartılmaz mı? Sanıyoruz, arayanlar için bu röportajlarda böyle dersler de -hem de bol bol- var...

UĞUR MUMCU

BİR UZUN YÜRÜYÜŞ

TÜRKİYE'DE BUGÜN SOSYALİST PARTİ KURMANIN ŞARTLARI YOK

Federal Almanya'nın Düsseldorf kenti yakınlarındaki "Unterbachersee" Gölü çevresindeki yürüyüşünü tamamlamıştı. Birlikte bir tahta sıraya oturduk.

Gölde sörf yapan gençlere takıldı gözleri. Bir süre denizden, deniz sporlarından söz ettik. Söz döndü dolaştı Boğaziçi'ne geldi. İstanbul'da geçen birkaç anısını anlattı. Duygulanmıştı.

"Her şeyi düşünmüştüm bu işlere girerken. Hapis yatmayı, baskıları, şunu bunu... Ama yetmiş altı yaşında, bir yabancı ülkede sürgün yaşamak hiç aklıma gelmemişti."

Behice Boran'ın yaşam çizgisi **"Bir büyük yürüyüş"** gibiydi. Kendi **"yolunda"** bir yürüyüş. Baskılarla, cezaevleri ile geçen bir yürüyüş. Veysel'in *"Uzun ince bir yoldayım, yürüyorum gece gündüz"* dediği türden bir yürüyüş.

Yetmiş altı yaşında Belçika'nın Brüksel kentinde **"sürgün"** olarak yaşıyor. 12 Eylül 1980 tarihinden sonra bir süre evinde gözaltında tutulmuş; evindeyken ağır bir kalp krizi geçirip, hastaneye kaldırılmış. Daha sonra da pasaportu ile yurtdışına çıkmış.

Genel başkanı olduğu Türkiye İşçi Partisi aleyhine açılan davadan sonra Belçika hükümetine **"siyasal sığınma"** için yaptığı başvuru kabul edilmiş. Boran, şimdi, Belçika hükümetince siyasal sığınma hakkı alanlara sağlanan asgari ücret düzeyinden de düşük bir aylık ile yaşamaya çalışıyor.

Kalp hastası olduğu için doktor tavsiyesi ile günde bir saat kadar yürüyor.

Zaman zaman Düsseldorf'da TİP yöneticisi bir karı-kocanın evinde kalıyor. Onlar da Federal Almanya hükümetinden siyasal sığınma hakkı almışlar. Üç yaşındaki kızları Almanya'da doğmuş.

Adı **"Özlem!.."**

Boran, bir anneanne ya da babaanne gibi küçük Özlem'i kucağına alıp seviyor.

Boran'ın eşi Nevzat Hatko geçen yıllarda öldü. Oğlu Dursun -Ruhi Su'nun türkülerinde adı geçen "Dursun Bebek"- İstanbul'da yaşıyor.

Boran, düşüncelerinde ısrarlı; görüşlerini büyük bir dirençle savunuyor.

Tartışıyoruz. Bir konu üzerinde dakikalarca tartışıyoruz. Asıl konumuz, TİP. Türkiye İşçi Partisi'nin kurulması, gelişmesi, parti içinde başlayan uyuşmazlıklar. Anlatıyor, dinliyorum.

Afganistan işgali... Polonya olayları... Sovyetler'in 1968'deki Çekoslovakya işgali, proletarya diktatörlüğü...

Bunların hiçbirinde anlaşamıyoruz.

Ya Türkiye'deki sosyalist parti kurma girişimleri? Bu konuda ne düşünüyordu?

"Böyle bir parti kurulmamalıdır. Kurulması girişimlerine karşı çıkılmalıdır. Desteklenmemelidir."

"Niçin?" diye soruyorum. Ve sorumu açıyorum:

Türkiye'de şu kısıtlı anayasa düzenine ve eskiden beri var olan 141 ve 142'nci maddelere karşın bir sosyalist parti kurulabilir mi? Kurulacak parti, kendisinin genel başkanlığını yaptığı TİP'e benzeyebilir mi? Kurulacak bir parti nasıl bir parti olur? Böyle bir partinin demokrasiye katkısı olur mu? Yoksa, tersine, böyle bir parti sosyalist oluşuma zarar verir mi?

BORAN- *Kanımca Türkiye İşçi Partisi, kapitalizmden sosyalizme geçmeyi ve sosyalizmi bilimsel sosyalist ilkelere göre kurmayı amaçlayan, işçi sınıfı partisi olduğunu açıklayan bir partinin kurulmasının yasal koşulları yok. Varsa eğer, o zaman sorun yeni bir parti kurmak değil, işçi sınıfının politik hareketinin bütününde yasallaşması zorunudur. Zaten Batı Avrupa tipi parlamenter bir demokrasiden söz edebilmek için, bu yasallaşmanın gerçekleşmesi, yasal yelpazede işçi sınıfının politik hareketinin de yer alması şarttır.*

Belirttiğim anlamda "sosyalist olmayıp da sosyalist adını taşıyan bir parti" kurulabilir belki, partinin kendisini nasıl nitelediğine bağlı. Burjuvazi ve bugünkü iktidar böyle bir partinin kuruluşundan hoşnut dahi olabilir, Avrupa Konseyi ve Parlamentosu ile

ilişkilerin düzeltilmesi girişimleri, hele AET'ye tam üyelik için başvuru hazırlıkları yapıldığı hatırlanırsa... İşte böyle bir parti, esas bilimsel sosyalist hareketin önünü hiç değilse bir süre kapatabilir diye düşünebilirler. Böyle bir parti nesnel olarak, kafaları karıştırıcı, saptırıcı bir işlev görür ister istemez. Bu nedenlerle "Sosyalist gelişmelere zarar verir mi?" sorunuza "Verir" diyorum. Böyle bir parti kurulmamalıdır, kurulması girişimlerine karşı çıkılmalıdır, desteklenmemelidir derim.

- Eleştire eleştire dilimizde tüy biten şu 141 ve 142'nci maddeler, 1961 yılındaki TİP kurulurken de vardı. O zaman da bazı çevreler, TİP'in kuruluşuna karşı çıkıyorlardı. 1975 yılında TİP, bu kez, Behice Boran ve arkadaşlarınca kurulurken aynı maddeler yine söz konusuydu. Bu kez, ilk TİP'de yer almış bazı sosyalistler, "Yasal bir parti 141'inci maddeden mahkum oldu. Bu maddeler kalkmadıkça Türkiye'de bir sosyalist parti kurulmaz" görüşünü savundular. Bu endişelere karşın TİP yine kuruldu. 12 Eylül döneminde TİP, yeniden 141'inci maddeden mahkum oldu. Bu 141 ve 142'nci maddeler, yakın bir gelecekte kaldırılamayacağına göre bir sosyalist parti hiç kurulamayacak mıydı?

Ne zaman kurulacaktı böyle bir parti?

BORAN- *Sosyalizm iddiasında olmayan, ama çok yararlı olabilecek ve gerekli bir başka tür parti kurulabilir. Gerçek anlamda demokrat olan, yani demokrasiyi çok sayıda partiler, parlamento ve seçimlerden ibaret görmeyen, demokrasinin demokrasi olabilmesi için belirli sosyo-ekonomik dönüşümlerin yapılmasının zorunluluğuna inanan, ana hedefleri ve çizgisi antiemperyalist, antitekel ve antişoven olan bir parti kurulabilir, nesnel koşullan varsa kurulmalıdır da.*

Sosyalizm iddiasında bulunmayan, ama onun yollarını açıcı böyle "ilerici bir parti" hem bu ana hedeflerde görüş birliğinde olan kişi ve akımlan bir araya getirebilir hem de Özal politikasına gerçekten alternatif olabilecek geçerli, tutarlı, bütünleştirilmiş bir programı, bu programa bağlı somut istem ve çözümleri kitlelere, kamuoyuna sunabilir. Ben mevcut partilerin Özal'a geçerli, sonuç verici bir alternatif olabileceklerini sanmıyorum.

Boran, *"Mevcut partilerin Özal'a geçerli, sonuç verici bir alternatif olmayacaklarını"* söylüyor.

Bugünkü siyasal yelpazede sosyal demokrat olduklarını söyleyen iki parti var: SHP ve DSP... Boran, bunların dışında bir başka partinin kurulabileceğini; kurulacak bu partinin *"Bugünkü iktidara ve rejime karşı"* bir demokrasi savaşı vermesi gerektiğini söylüyor.

- "Bu sözlerinizle SHP ve DSP'yi mi kastediyorsunuz?" diye soruyorum.

"Evet" diyor, *"Tabii ki diğerlerini de"* ve bu sorumu şöyle yanıtlıyor:

BORAN - *Bugün kiriz içindeki Avrupa'da sosyal demokrasinin bir anlamda başarısızlığı yaşanıyor; sorunlara köklü, kalıcı çözümler getirmediği, savunduğu ve işçilerce elde edilmesini desteklediği kazanımlann kalıcı olmadığı gerçeği yaşanıyor. Bu sözlerim sosyal demokrasi ile ülkemizde SHP ve DSP ile diyalogdan, işbirliğinden kaçınılsın, işbirliği yollan aranmasın, faydasızdır anlamına gelmez. Her şeye karşın sosyal demokrasi toplumda önemli bir olgudur. Zaten sözünü ettiğim türden partinin önemli bir işlevi de bugünkü iktidara ve rejime karşı, demokrasiden yana olan bütün güçlerin olabildiğince belli konumlarda birlikteliğini sağlamaya yönelik olacaktır.*

Sol kesimde, SHP ve DSP dışında bir başka parti yok. Onlar da Boran'a göre Özal'a alternatif olamıyorlar. Peki solda bir üçüncü parti kurulursa... Bu alanda da tek girişim Aybar'dan geliyor. Aybar'ın kuracağı bir parti böyle bir seçenek oluşturamaz mı?

"Hayır oluşturamaz" diyor ve devam ediyor:

BORAN *Hayır, o yapamaz; çünkü onun çizgisi az önce belirttiğim çizgi değil. Onlar şimdiden sosyalizm diye yola çıkmaya hazırlanıyorlar. Aynca az önce sözünü ettiğim nitelikte bir parti oluşturulması, belirttiğim üç amaç üzerinde anlaşan sol güçlerin güç ve eylem birliğini gerçekleştirmenin yanı sıra, işçi sınıfının politik hareketinin birliği konusunu da yakından ilgilendirir. Oysa Aybar ve arkadaşlan kendi sosyalizm anlayışlannı dayatarak yola çıktıklan için bu çifte birliğin gerçekleşmesi olanağını nesnel olarak yadsımış oluyorlar. İşçi sınıfının politik hareketinin birliği sol kanadı toparlamakta, etkin olmaya adaydır.*

Peki efendim. 141 ve 142. maddeler daha önce de vardı - gerçi sınırları bir askeri ihtilalle noktalandı ve anayasa

değişti ama- Türkiye İşçi Partisi, 61'in Türkiye İşçi Partisi ile 75'in Türkiye İşçi Partisi kurulabildi ve yavaş yavaş da gelişti. Bugün için de TİP gibi bir parti olmasa bile, kurulacak bir partinin yararı olmaz mı, yani demokrasiyi genişletici bir fonksiyonu olmaz mı?

BORAN- *Değişen yalnız anayasa değil, fiilen devlet biçimi, politik-toplumsal ortam değişti. 12 Mart döneminde de 1961 Anayasası antidemokratik yönde birkaç kez değiştirildi, ama bu olumsuzlukların uygulamada, yaşamda pek etkisi görülmedi. 141 ve 142. maddeler vardı, ama büyük ölçüde etkisizleşmişti. Bilirsiniz, yasa maddeleri ya yasa yapıcı tarafından ortadan kaldırılarak yok olurlar, ya da toplum o maddeler hükümlerinin sınırlarını aştığı için aşınırlar, etkisizleşirler, hatta fiilen tümüyle hükümsüz hale gelirler. 141-142 maddelerin benzerlerinin İtalya'da olduğu gibi. Şimdi durum, koşullar öyle mi ya?*

Demokrasiyi genişletici bir fonksiyon görmeye gelince, işte sözünü ettiğim nitelikte bir parti o fonksiyonu görür. Sol güçlerin birliğini ifade eden ve ama sosyalizm yolunu açık tutan parti demokratik hak ve özgürlükleri genişletmeyi mücadelesinin baş hedefi yapar, çünkü geniş halk kitlelerinin, ilerici aydınlar ve gençliğin istem ve çıkarlarından yana sosyo-ekonomik ve politik dönüşümler ancak demokrasinin genişletilmesiyle olanaklıdır; ikisi karşılıklı etkileşme ile birbirlerine bağlıdır.

Sosyalistler arasında sosyalizmin tanımı üzerinde anlaşma sağlamaya olanak yok.

*"Sosyalizm iddiasında bulunmayan, ama onun yollarını açıcı bir ilerici parti"*yi SHP ve DSP'den ayırt eden özellik ne olacak? SHP ve DSP'den *"daha solda"* olduğunu ileri süren, gerek partinin örgütsel yapısı, gerek ülke sorunlarına ilişkin temel düşünceleri ile sosyal demokrasiden ayrı çözümler öneren bir parti niçin *"sosyalist parti"* olarak nitelenemez? Bugükü koşullar, TİP gibi bir partinin kurulmasına engelse, TİP'in kurulduğu yıllardaki koşullar da bir Marksist partinin oluşmasına engel sayılmaz mıydı? O zaman bir *"kısır döngü"*nün içine girmez miydik? Kurulacak bir parti, demokrasiyi genişletici bir işlev göremez mi? 141-142 yine duruyor. Öyleyse?

Kısır döngü burada görülüyor. 141 ve 142 varken bir Marksist parti kurulamıyor; kurulmuş sayılsa bile bu parti yö-

neticileri 141 ve 142'nci maddeler uyarınca cezalandırılıyorlar. Bundan şu sonuç çıkıyor: 141 ve 142'nci maddeler varken bir Marksist parti kurulamaz, kurulmuş sayılsa bile bu parti Marksist sayılamaz. Öyleyse ne zaman kurulur böyle bir parti?

Behice Boran bu sorumu üç koşula bağlayarak yanıtlıyor: *"Ne zaman demokratik hak ve özgürlükleri genişletme mücadelesi başarılı olursa."*

Birinci koşul bu. Boran, ikinci koşulu *"Bugünün koşulları ile uyumlaşarak değil, bu koşulları değiştirecek sosyalist parti kurabilme olanağı doğarsa"* diye tanımlıyor.

Üçüncü koşul da, Boran'ın deyişi ile, *"TİP'in tam boy yasal hale gelmesi."*

Diyelim ki, birinci koşul gerçekleşti. SHP ve DSP, demokratik hak ve özgürlükleri genişletme mücadelesinde başarılı oldular. İkinci koşul nasıl gerçekleşmiş sayılacak? Bu koşulları değiştirecek bir sosyalist parti kurma olanağı ne zaman doğmuş sayılacak?

Boran'ın yanıtlarından ikinci ve üçüncü koşulların özdeş olduğu sonucunu çıkarıyorum. O zaman, böyle bir partinin kurulması TİP'in yasallaşmasına kadar uzayacak.

Boran'ın bir yerde hakkı var. Hem de yerden göğe kadar! Boran'ın deyişi ile *"komünist hareket bütününde yasallaşmadan"* Marksist partileri, Marksist olmayanından ayırt etmek olanaksızdır. Yalnızca sorun bu da değil. Komünist partilerin serbestçe kurulamadığı ülkelerde sosyalist partileri de sosyal demokrat partilerden ayırt etmek güçleşiyor. Çünkü, bu partiler, ancak bir "siyasal yelpazede" gerçek ideolojik boyutlarına kavuşuyorlar. Böyle bir netlik sağlanmazsa kavram kargaşası hüküm sürüyor.

Boran, komünist partilerin serbestçe kurulabildiği düzenlerde ayrıca bir "sosyalist parti"nin kurulmasına da gerek görmediğini söylüyor.

Boran, Aybar'ın liderliğinde kurulacak bir partiyi "sosyalist" saymıyor; böyle bir partinin kurulmasından *"burjuvazi ve bugünkü iktidarın da hoşnut"* olacağını söylüyor.

TİP içinde daha önce birbirinden ayrılan yollar bir kez daha bugün de birbirinden ayrılıyor.

"Sosyalizm" adına iki ayrı yol. Biri Boran'ın, biri Aybar'ın. TİP'de yanyana, omuz omuza çalışan iki eski arkadaşın ayrılan ve hiç birleşmeyecek yolları!...

TİP'in yükselme grafiği gösterdiği o 1964'lerin, 1965'lerin Türkiye'sinde *"Aybar başkanımız, Aren hocamız, Boran anamız"* denirdi parti içinde. M. Ali Aybar, Sadun Aren ve Behice Boran, birbirleriyle bütünleşmiş üç addı o günlerde:

"Aybar başkanımız, Aren hocamız, Boran anamız!.."

Daha sonra, "Milli Demokratik Devrim" yanlılarının yayın organlarında *"Aybar-Boran-Aren oportünist kliği"* diye aynı siyasal görüşün savunucuları olarak suçlanacaktı bu üç kişi.

Ya Çetin Altan? Günlük yazıları ve kitleleri dalgalandıran konuşmalarıyla o günlerin yıldızıydı Çetin Altan...

*

* *

Kimdi Behice Boran? Aile kökeni, eğitimi, geçirdiği deneyler nelerdi? Nasıl girmişti TİP'e? Aybar ile savaşı nasıl başlamıştı? Ve bugünlere nasıl gelinmişti?

- Hangi yılda doğmuştunuz Sayın Boran?

BORAN- *1 Mayıs 1910.*

"Ne ilginç rastlantı" diyorum. **"Siyasal kişiliğiniz doğum tarihinizle başlamış."** Gülüyoruz.

- Evet sizi tanıyalım Sayın Boran... Aile kökeniniz... Küçük burjuva, burjuva, köylü, işçi. Bunlardan hangisi? 1 Mayıs'ta doğmuşsunuz, ilginç...

BORAN- *Ama annem kesinlikle Kasım'da doğduğumu söylerdi, nüfus kayıtlannda bir karışıklık oldu herhalde. "Küçük burjuva" bir ailedenim; küçük burjuvazinin aydınlar veya memur/subay kanadından değil de, öbür kanadından. Babamın zahirecilerin toplandığı halde dükkanı vardı, Bursa ile ilçeleri arasında zahire ticareti yapar, ara sıra İzmir ve İstanbul'a kadar uzanırdı. Zengin değildik.*

- Peki Bursalı mısınız?

BORAN- *Bursalıyım.*

- Aile kökeniniz de öyle mi? Bursa'nın yerlilerinden misiniz? Yoksa Bursa'ya bir başka yerden mi gelmiş aileniz? Köken olarak aileniz de Bursalı mı?

BORAN- *Hayır, babamın da, annemin de ailemin de ailesi 1890'lann ilk yansında, birbirinden farklı yıllarda, Çarlık Rusyası'ndan göç etmişler. Babamlar Bursa'ya, annemler İstanbul'a yerleşmişler. Annem Bursa'ya gelin gitmiş.*

- Rusya'nın neresinden?

BORAN- *Kazan yörelerinden, Kınm'dan değil...*

- Evet Bursa'da zahire ticareti yapıyor babanız.

BORAN- *Zahire ticareti yapıyordu da, bir noktayı belirtmem ilginç olur sanınm. Kazan yöresinin adetlerine göre ve de herhalde babası hoca olduğu için, babam medreseye verilmiş, ama ancak bir iki yıl okuyabilmiş, göç edilmiş. Tatarlar arasında kızlara da okuma-yazma, hatta biraz Arapça öğretilirmiş. bu nedenle her ikisi de okuryazardılar. Oturduğumuz sokakta başka okur-yazar yoktu. Şimdi geriye bakıp düşündüğümde, babam o zamana göre, tabii şimdiki anlam ve ölçüde değil, "ilerici" denebilecek bir adammış, diyorum.*

Örneğin, rüştiyeyi bitirdikten sonra ablamı Fransız rahibeler okuluna göndermeye niyetlenmiş de Birinci Dünya Savaşı'nın başlaması üzerine okulun kapanmasıyla bu niyet gerçekleşmemiş. O olmayınca ablamı yeni açılan, o zamanki adıyla, darülmuallimata kaydettirmiş. Bu, o zamanın Bursa'sında hayli cüretli bir adım. Abim de Bursa'da sultani, yani lise, İstanbul'da da yükseköğrenim yaptı. Yüksek Ticaret Okulu mezunuydu. Babam çocuklannın öğrenimine çok önem verirdi.

Annem de akıllı ve okumaya çok meraklı bir kadındı.

- Onu soracaktım, yani ailede bir politik eğilim var mıydı? 1910'ların, 15'lerin havası içinde İttihatçıları mı tutardı, Hürriyet-i İtilafçıları mı örneğin?

BORAN- *Sarih bir politik eğilimden söz edemem, ama sokağımızda bizden başka gazete alan aile yoktu; bizim eve ise her gün iki gazete girerdi. Hürriyetçi-İttihatçı ayınmın politik anlamını pek kavradığını sanmıyorum babamın. Ama zamanın idaresinden hoşnut değildi, ona karşıydı. Ona karşı olunca da galiba objektif olarak "İtilaf" yanlısı oluyor. Daha sonra İstanbul'a geldiğimiz zaman da Ali Kemal'in Yeni Sabah gazetesini aldığını hatırlıyorum.*

- Kurtuluş Savaşı'na karşı ailenizin tavrı ne oldu?

BORAN- *Yoo, o müspet. Gayet dikkatle takip edilirdi evde savaşın dalgalanmalan. Mesela Eskişehir düştüğü zaman çok telaş edildi, üzüntü duyuldu. Bunu çok iyi hatırlıyorum, çünkü o gece Rumlar epey tezahürat yapmışlardı. O zamanlar Amavutköy'de oturanlann büyük çoğunluğu Rumdu, bizim mahallede biz Türkler üç aileydik.*

- Siz aile olarak tepki gösterdiniz mi çevreye?

BORAN- *Doğal olarak tepki gösterdik. Komşularla aramızda sorun çıkmıyordu, ama komşuluk ilişkileri de yoktu. Ara sıra, kimi akşamlar Rum delikanlıları bizim evin köşesine gelirler -köşe başındaydı evimiz- gitarla Rumca şarkılar söylerler, ardından da "Zito Venizelos!" diye bağırırlardı, bazen bir-iki cam da kırarlardı. Onlar dışarıda şarkı söylerken babam da ablamı piyanoya oturtur marşlar çaldırıp bana söyletirdi, ablamın darülmuallimattan öğrendiği marşları. Yani bir çeşit direniş tepkisi.*

- Kaç kardeştiniz? Onların politik tarafları var mıydı?

BORAN- *Üç kardeştik, iki kız, bir oğlan. Abim öleli çok oldu, politik tarafı yoktu. Ablam 1930'larda Manisa'da CHP üyesi olarak partide, Yardımseverler'de, Kızılay'da çok faaldi, belediye meclisi üyesiydi.*

- İstanbul'da nerede okudunuz?

BORAN- *Bursa'da ilkokul üçü bitirmiştim. İstanbul'a gelince önce Fransız okuluna gittim. Cumhuriyetin hemen ilanından sonra Fransız okullarında dinsel açıdan kimi kısıtlamalar getirilip okullar kapanınca, Amerikan Koleji'nin orta kısmına girdim. 3 yılda oradan mezun olduktan sonra dört yıllık kolej kısmını bitirdim.*

-Amerikan Koleji dediniz, bu Robert Kolej miydi?

BORAN- *O zamanlar Bebek'teki Robert Kolej erkek kolejiydi. Arnavutköy'deki de Amerikan Kız Koleji idi. İkisi birbirine muadildi.*

- Arnavutköy mezunu musunuz siz?

BORAN- *Evet, 1931'de mezun oldum.*

- Sonra İstanbul Üniversitesi?

BORAN- *Evet, o zamanlar adı daha Darülfünun'du. Doğrudan ABD'ye master yapmak için gidilebilirdi, çünkü kolejde adetti, notları iyi olanlar, isterlerse, daha son sınıfta okurken Amerika'da burs veren çeşitli üniversitelere müracaat ederlerdi. Ben etmedim. İnsan önce kendi memleketindeki öğrenim olanaklarını kullanmalı, ondan sonra öğrenimini ilerletmek için dışarı gitmeli derdim.*

- Sosyoloji bölümünü mü bitirdiniz İstanbul Üniversitesi'nde?

BORAN- *Sosyoloji bölümü yoktu. Felsefe bölümünde bir sosyoloji dersi de verilirdi. İstanbul Üniversitesi'ni bitiremedim. Üniversiteye devam ederken bir yandan da kolejde "öğretmen vekili"*

olarak kolej kısmının hazırlık sınıfına ders veriyordum. İki yıl tamamlandıktan sonra asil öğretmen olabilmek için Eğitim Bakanlığı'nın açtığı İngilizce dili imtihanına girdim.

Garip bir usul vardı, imtihana girenlere devlet okullarında parasız yatılı okumamış olsalar dahi kendilerinden noter tasdikli bir hizmet taahhütnamesi alınıyordu. Bu taahhüdün hiç uygulamaya konmadığı da biliniyordu. Sonra o yıl bakanlık bütün ortaöğrenim okullarına İngilizce dil öğretimi koydu ve taahhütnameler dayanarak tayinler yaptı. Ben Manisa'ya tayin oldum, evli olan ablamın orada oturması dikkate alınarak.

- Ne kadar süreyle öğretmenlik yaptınız? Ve nerelerde?

BORAN- Yalnız bir ders yılı Manisa'da. O yılın kış ortasında Amerika'daki Michigan Üniversitesi'nden bir burs teklifi aldım, hiç beklenmedik. Ben hiçbir yere burs müracaatında bulunmamıştım. Michigan Üniversitesi'nin burs verdiğinden bile haberim yoktu. Tam bir sürpriz oldu. Mektuptan anladım ki, kız kolejinde bir süre tarih dersi verip de sonra Amerika'ya dönen bir öğretmen, Doktor Sitckner'di galiba adı, benim adımı burs komitesine vermiş. İstenen belgeleri gönderdim ve ilkbaharda burs aldığım bana bildirildi. Aynı yılın Ağustos ayı sonunda Amerika'ya gittim.

- Kaç yıl o zaman öğrenim Amerika'da?

BORAN- Amerikan yükseköğrenim sistemi Fransa'dakine benzemiyor, bizimkinden farklıdır. Lisans yoktur. Kolej, üniversitenin ilk kademesidir. Başölye diploması verir. Ondan sonra mastır diploması için çalışır. Son olarak da doktora. Kolej dört yıldır, öbür ikisi için belirli zaman sınırı yoktur, en azından o zamanlar yoktu. Arnavutköy Amerikan kız Koleji, Amerika'daki kolejlere muadil sayılıyordu. Ne var ki, yalnız diploma bu muadeletin tanınması için yetmiyordu. Kolej idaresinden referans mektubu da isteniyordu. Benim referansım çok iyiydi. İstanbul Üniversitesi'ndeki iki yıllık öğrenimi de dikkate alarak benim master yapmadan doğrudan doktora için çalışmama müsaade ettiler.

- Öğreniminiz ne kadar sürdü Amerika'da?

BORAN- Eylül 1934'ten doktoramı tamamladığım 1938 Aralık ayına kadar. İki ay sonra da, 1939 Mart başında Türkiye'ye döndüm.

Buraya kadar sorduklarınız ve benim anlattıklarım öğrenimimin biçimsel yanı. Ama asıl önemli olan bu değil bence. Bu uzun

yıllarda bende başlayıp gelişen süreç, daha sonraki yaşamımı etkileyen süreç daha anlamlı ve önemli kanımca.

Şimdi geriye dönüp de çocukluğuma kadar uzanan yıllara bakınca şu sonuca varıyorum. Daha ilk çocukluk çağından gelen etkilerle ben genç yaşta politize olmaya başlamışım farkına varmadan. Daha ilkokula başlamadan ilk öğrendiğim şiir veya manzume, Anadolu köylüsünün perişanlığını ve yakınmalarını anlatan, Mehmet Emin'in manzumesiydi. Bazı dizeler hala aklımda kalmış. "Yürüyorum ekilmişti tarlalar/Yürüyordum sararmıştı tarlalar/ Bir ses duydum, bir kadın/ Ne o bacı?/ Ne olacak ot yiyoruz / Neden bize karşı İstanbul acımasız ve insafsız" ve sonundaki, "yazık sana uzanmayan ellere/ Yazık seni kurtarmayan ellere..." diye biten manzume.

Yetmiş yılı aşan bir aradan sonra bu dizelerde kimi yanlışlar olabilir, ama dizelerin mesajı açık. Sonra annemden Ziya Paşa'dan kimi dizeler dinlerdim. "Diyar-ı küfr'de kaşaneler, mülk-ü İslam'da viraneler" olduğunu anlatan dizeler.

- Görüyorum siz bu dizeleri benden daha iyi biliyorsunuz.

BORAN- *Az önce ablamdan öğrendiğimi söylediğim marşlar, İstiklal Savaşı yıllarının etkileri. Bugün gibi hatırlıyorum, Lozan'daki müzakereler kesilip İnönü geri döndüğünde, Bebek'teki Fransız okulundan Arnavutköy'ündeki evlerimize dönerken yolda sınıf arkadaşım Rum kızlarıyla bu kesilişi zıt yönlerde değerlendirerek tartışmamızı. On iki ile on dört yaş arası kız çocukları bizler.*

Yirmi yaşıma geldiğimde, kolejden mezun olmadan önce, Avrupa ülkeleri düzeyinde olmak, aradaki geriliği kapatmak, o zamanki deyişiyle muasır medeniyete yetişmek gereğini tabii bir şey olarak kabul etmiş ve yine farkına varmadan bu konuda benim de çalışmam gerektiği gibi bir sonuca varmıştım. bir şeyler yapmak gerekti.

TOPLUMU DEĞİŞTİRMENİN BİR ÖRGÜT, YANİ PARTİ İŞİ OLDUĞUNU ANLADIM

- Sayın Boran, 1930'lu, 31'li yıllarda Türkiye'de, "muasır medeniyet seviyesine yetişmek için çalışmak" genel bir anlayış mıydı?

BORAN- *Öyle bir hava var. Ama toplumun bireyi etkilemesi otomatik ve eş türden olmuyor. Kolejdeki sınıf arkadaşlarımda bu etkileme var mıydı, hele kendilerine de bir görev düştüğünün farkında mıydılar bilmiyorum.*

Bireylerin beyinleri, organizmalar, toplumdan gelen etkilere seçici, selektif biçimde tepki gösteriyor.

Bu yirmi yaş ve sonrası yıllarında topluma karşı görevim olduğu bilincine varınca, ben bu borçluluğu o zaman ancak şöyle formüle edebildim. Ülkede ilkokulu bile okuyamayan milyonlarca çocuk, genç vardı, okuma-yazma bile öğrenmeden göçüp gidiyorlardı. Benim elde ettiğim öğrenim bana verilmiş bir olanaktı, bir şanstı. Borçluydum onlara karşı. Bu durumun düzelmesi için çalışmak boynumun borcuydu. Onun için ilk aklıma gelen, pedagoji öğrenimi yapmak oldu. Eğitimle toplum cehaletten kurtulacak, gelişip, çağdaş uygarlığa ulaşacaktı.

Bu düşünce ile kolejde toplum bilim- ama bu tam sosyoloji değildi- ve pedagoji kurslarını seçtim. Amerika'da da ilk yıl ana bilim dalı olarak sosyolojiye, ikincil olarak da pedagojiye kaydedildim. İkinci yıldan başlayarak yalnızca sosyolojide yoğunlaştım. Eğitim toplumsal kurumlardan biriydi. Bütününde toplumun bilimini öğrenmek gerekirdi, onun içinde eğitim de yerini alırdı. Bu sonuca varmıştım. Onun için de sosyolojide yoğunlaştım.

Bunları şunun için anlatıyorum. Sosyolojiyi bilinçli olarak ve belirli bir maksatla seçtiğimi vurgulamak için. Toplumsal gerçekliğin ne olduğunu, genelinde toplumların nasıl değişip geliştiğini öğrenmek beni çok ilgilendiriyordu, ama kafamın ardında Türkiye'nin "muasır medeniyet" e erişmesi sorunu yatıyordu.

Yıl yılı izliyor, sosyoloji öğrenimim sürüyor, ama ben okutulan derslerde aradığımı bulamıyordum. Her sosyolog bir başka telden çalıyordu, kimi doğrular ortaya konuyordu, ama bunlardan bir bütün çıkmıyordu. Bir bölük pörçüklük, sorunlann derinine inmeme, bir yüzeysellik vardı. Okuduklanm, öğrendiklerim beni tatmin etmiyordu. Doktora imtihanlanna hazırlık için kitaplara daha da dalınca, huzursuzluğum büsbütün arttı, sosyoloji bilim filan değildi. Ben yanlış dal seçmişim demeye başladım. Adeta bir bunalıma girdim. Bunca yıl boşuna gitmişti. Sosyoloji diye öğrendiklerim pek bir işe yarayacak değildi.

Sayın Boran, Marksizm'e ne zaman ilgi duydunuz? Marksist yapıtları ilk kez nasıl okudunuz? Neydi sizi Marksizm'e yönelten etken? Sosyoloji derslerinde aradığınızı bulamıyorsunuz, bir arayış içindesiniz. O sırada mı Marksist yapıtları okumaya başlıyordunuz o aşamada?

BORAN- *İşte şimdi oraya geleceğim. Evet, bu aşamada. Dördüncü sömestrin sonlanydı sanırım. Bir gün bir Amerikalı sınıf arkadaşımla oturmuş, sosyolojiye ilişkin "yüksek meseleler" tartışıyorduk. Neydi tartıştıklanmız şimdi hatırlamıyorum. Hatırladığım, ben Durkheim'dan söz ettim. O Marksizme atıf yaparak yanıtlar verdi. Söylediklen dikkatimi çekti. Bir ara dedim ki, "biz ne tartışıyoruz? Sen Durkheim'i okumamışsın, benim Marx'tan haberim yok. İkimiz de okumamış olduğumuzu okuyalım da öyle tartışalım" Biz yan şaka, yan ciddi el sıkışarak böyle yapmaya söz verdik.*

- Kimdi bu Amerikalı arkadaşınız?

BORAN- Sosyoloji bölümündeki profesörlerden birinin oğluydu, sosyolojide doktora öğrencisiydi.

- Yaşıyor mu hala?

BORAN- *Hiç bilmiyorum, çünkü o tartışmadan sonra bir daha onu görmedim. Araya yaz tatili girdi. Sonbaharda dersler başlayınca onu etrafça görmedim. Wisconsin Üniversitesi'ne nakletmiş olduğunu duydum. Bunun için de o Durkhem'i okudu mu bilmiyorum, ama ben Marx'ı okudum.*

Bu anlattıklanmdan herhalde şu neticeyi çıkarmazsınız, o sözünü ettiğim tesadüf, tartışma olmasaydı ben Marksist olmayacaktım. Çünkü problemim vardı, bir çözümün arayışı içindeydim. Nitekim aynı yıl ilkel toplumlar konusunda bilgilenmek için sosyal

antropolojiye giriş dersini aldığım zaman, sosyoloji derslerindekinden farklı bir tavır, bir bakış açısıyla karşılaştım.

Profesörün Marksist olduğunu sanmıyorum, ama ona yakın görüşleri vardı. Toplumlara toplumsal yapı ve toplumsal evrim açısından bakıyordu, oysa o zamanlar Amerikan sosyolog ve etnologları, toplumsal evrimi reddedip, toplumsal değişmeden söz ediyorlardı sadece. Bu sosyal antropoloji dersi, benim için sosyoloji derslerinden çok daha aydınlatıcı oldu.

-İlk okuduğunuz Marksist yayın neydi, anımsıyor musunuz?

BORAN- Birkaç yayın birden okudum, nedeni de şu: Doktora imtihanlarına hazırlanırken, öğrenim programı gereği seminerlere katılırken bir de Marksizme zaman ayıracak vaktim yoktu. Bu çalışmaların içine sokmalıydım, öyle yaptım. Doktora adayları için açılan bir seminerde, öğrencilerden her iki sömestrde de kendi seçecekleri, ama profesörün onaylayacağı birer konu üzerinde bir inceleme hazırlamaları isteniyordu. İnceleme, seminere sunulup tartışıyordu. İlk sömestr başında ben profesöre Marksizm üzerine bir inceleme hazırlayacağını söyledim, o da kabul etti. Oysa hiçbir derste Marx'tan, Marksizm'den söz edilmiyordu, sanki ekonomik ve sosyolojik teoriler arasında öyle bir düşünür ve teori yoktu. Amerika'da çok daha sonraki yıllarda öğrenim yapanlardan öğrendim ki, Marx'ın, Lenin'in kimi eserleri ders kitaplarına ek kaynaklar olarak okutulmuş, eleştirip çürütmek üzere.

- Böyle bir tez hazırladınız mı?

BORAN- Evet, tez değil de küçük bir inceleme, onun için de ilk ağızda birden fazla kitap okumak gerekti. Marksizmi ilk öğrenmeye başlarken sanırım genel olarak okunmayacak yapıtlardan başladım. Marx'ın Kapital'ini kendi sağlığında çıkan birinci cildini, Alman İdeolojisi'ni ve tabii Komünist Manifesto'yu. Engels'in Ailenin ve Devletin Menşei, Doğanın Diyalektiği. Lenin'in Diyalektik Materyalizm ve Empriokritisizm adlı yapıtlarını da sanırım- o zaman okudum.

Daha ayrıntılı somut sorunlara ilişkin yapıtları o sıra okumaya hem vaktim yoktu hem de o aşamada ben global olarak teorinin esaslarını öğrenmek peşindeydim, teoriyi bütününde kavramak istiyordum her şeyden önce. Pratiğe ilişkin sorunlar daha kafamda yoktu, O incelememin bir sureti şimdi yok bende, aradan da ya-

nm yüzyıla yakın bir zaman geçti. Ama anlatımı birbiriyle ilişkili olan iki noktayı vurgulama üzerine oturttuğumu gayet iyi hatırlıyorum: Ekonomik yapıyla üstyapı arasındaki karşılıklı ilişkiler ve Marksizm'in ekonomik yapıyı esas almakla beraber, ekonomik determinizm olmadığı. Bir de bu konulan diyalektik açıdan açıklamaya çalışmam. Zaten bu açıdan ele almadıkça o iki nokta doğru açıklanamazdı.

Marksizm'le tanışmam bana bildiğim bir şeye yeni bir açıdan bakmayı da öğretti. Daha önceleri Türkiye'nin nasıl kalkındınlabileceği, toplumlann nasıl değiştiği konulan üzerinde dururken, şu sonuca kendiliğimden varmıştım, Fikirler ancak pratiğe, eyleme yansırsa önemlidir. Eğer insanın yaşayışında hiçbir etki göstermiyorsa, o fikre sahip olmuşsun ne, olmamışsın ne? Marksizm'i öğrenmeye devam edince anladım ki, bireylerin inandıklan fikirleri yaşamlanna geçirmelerine evet, ama toplumu değiştirmek ve geliştirmek tek başına bireyin yapacağı bir iş değil, örgüt işidir, yani parti işidir.

- Doktora tezinizin konusu neydi?

BORAN- Konusu enteresan, hatta önemliydi. İngilizcesi "Vertical Social Mobility", "Dikeyine Sosyal Hareketlilik" diye Türkçe'ye çevirebiliriz. Daha Türkçe'si, bir sınıftan ötekine geçebilme, sınıflar arası akışkanlık.

Ama daha baştan bu konuda bilgi edinebilmenin güçlüğü ortaya çıktı. Doktoramı sosyoloji bölümünün başında bulunan profesörün denetiminde yapacaktım. Konuyu doktora adayının kendisinin bulup profesöre önermesi gerekiyordu. Profesörüm önerdiğim konuyla çok ilgilendi. Üniversiteye yakın Detroit şehrindeki otomobil fabrikalannda araştırma yapmam kararlaştınldı, sosyoloji öğrencilerinden birisi de yanıma yardımcı olarak verildi.

Ama otomobil şirketlerinin personel dairesi arşivleri "Devlet sırrı" gibi korunuyor. Profesörün haftalar süren aralarla kaç defa yemek yemesi gerekti şirket yöneticileriyle.

İşadamlan arasında yapıldığı gibi. Nihayet Ford şirketinden izin çıktı, yardımcımla birlikte bir iki ay kartoteksler üzerinde çalıştık. Derken, sendikalann giremediği otomobil sanayiinde birden yeni bir sendikal kuruluş CIO, işçileri örgütlemeye başladı ve hareket hızla yayıldı. Bunun üzerine Michigan eyaletindeki bütün otomobil sanayii işletmeleri kapandı ve bizim araştırma da durdu. Aylarca bekledik ve sonunda araştırma alanını değiştirdik.

-İkinci tezinizin konusu neydi?

BORAN- *Aslında aynı konunun bir varyantı, ama farklı malzeme kullanacaktık. On yılda bir (1910-20-30) yapılmış ve sonuçları yayımlanmış sayımlardan mesleklere göre sınıflandırma cetvellerini alacak, bunları sosyal sınıf ayrımlarına aşağı yukarı uyacak biçimde gruplayacak ve otuz yıllık sürede sınıfsal gruplaşmaların değişikliğe uğrayıp uğramadığını inceleyecektim. Üstelik 1920'de mesleklere göre sınıflandırmanın değiştirilmiş olması işi güçleştiriyordu. Mesleki sınıflandırmaları birbirine muadil hale getirmek gerekiyordu. Konuyu yaş ve cinsiyet sınıflandırmaları açısından da işledim. Hasılı, doktora imtihanlarını verdikten sonra bir yıldan fazla rakamlarla uğraştım durdum. Bir sürü cetveller, grafikler, ama sonuçları beni memnun etmedi. Otuz yılda gruplaşmalarda meydana gelen değişiklikler, sınıflar arası akışkanlıklar kadar, hatta belki daha fazla, otuz yıllık sürede çalışma hayatına yeni girenlerin tercihlerinin veya bulabildikleri iş olanaklarının sonucu olabilirdi. Oysa ben sınıfsal akışkanlığı doğrudan yakalayabilmek istemiştim.*

Profesörler heyetinin böyle bir tutkusu olmadığı için ve de sunulan ciddi bir çalışma ürünü olduğu için tezi kabul ettiler ve beni son sözlü sınavdan geçirdiler.

- Peki, doktora tezini hazırladığınızda kendinize Marksist diyebiliyor muydunuz? Yani yaklaşımınız berraklaşmış mıydı, en azından kendiniz açısından?

BORAN- *Kendime "Marksist" deyip demediğimi bilemiyorum. Sanıyorum, kendime hiç böyle bir soru sormadım. Ama Marksizm'i tereddütsüz benimsemiş ve çok ferahlamıştım, toplumbilim diye bir şey yok demiyordum artık, çünkü her şey yerli yerine oturmuştu ve yolu bulmuştum. Türkiye'yi kalkındırmak için toplumları değiştirmek için yol nedir, onu bulmuştum.*

Tezim de konuya yaklaşımım da Marksist düşünceden kaynaklanıyordu. Amerika'da, "Her doğan çocuk, devlet başkanlığına adaydır" denirdi. Yani sosyal sınıflar toplumda yükselmeye tam açık. Bu doğru değildi, doğru olmadığını rakamlarla kanıtlamak, en azından sınamak istemiştim.

YURT VE DÜNYA DERGİSİ HİTLER HAYRANLARININ TEPKİSİNİ ÇEKTİ

- Sayın Boran... 1938 yılında Türkiye'ye döndünüz. Türkiye'nin o günkü somut koşullarında Marksist düşüncelerinizi uygulamak için bir yol aradınız mı? Somut koşullar Marksist çözümlere yeşil ışık yakıyor muydu?

BORAN- *Belli bir zaman noktasında veya kesiminde somut koşullar Marksist çözümlere ışık yakılıyor diye Marksist yol ortadan kalkmaz ki!... Marksizm, Marksist çözümlere götürecek yola ışık tutar, her zaman, bütün toplumlarda, koşullar ne olursa olsun. Ne var ki, çözüm noktasına varmadan önce Marksizm'in ışığında çok uzun yol almak gerekir. Marksizm'in ışık tutması başka, insanların o ışığı görüp de gereklerini pratikte başarabilmeleri başka. Benimse, Marksist teoriyi biraz öğrendim diye, Türkiye'ye döndükten sonra somut sorunlara Marksist çözümler getirmeye başladım yollu bir iddiam yok. Nasıl olabilir ki?*

- Peki geldiğiniz zaman böyle bir partileşme fikrine varmıştınız herhalde, yani Marksist düşünceyi hayata uygulamak için.

BORAN- *Evet, tabii varmıştım.*

- Peki bu yolda girişimde bulundunuz mu?

BORAN- *Gelir gelmez o koşullarda parti kuracak bir durum yoktu. Kaldı ki 75'de TİP yeniden oluşturulmaya girişilene kadar ben parti kurucusu olmadım, ama partili oldum.*

- Peki aklınızdan böyle bir girişimde bulunmak geçti mi? Örneğin arkadaşlarınızla konuştunuz mu?

BORAN- *Hayır, şahsen girişimde bulunmak aklımdan geçmedi, arkadaşlarla da konuşmadık. İki yıl sonra fakülteden kimi arkadaşlarla bir dergi çıkarmayı konuştuk ve çıkardık, onu daha sonra anlatacağım. Böyle bir partinin kurulması gerektiğine kaniydim ama, o koşullarda nasıl kuracaksınız ki?*

- Evet, tek partili dönem. Peki, o 1940-50 yılları arasında özellikle bu dernek kurma yasağı kalktıktan sonra sosyalist

partiler kuruldu. Şefik Hüsnü'nün partisi örneğin. Bu partilere bir ilgi gösterdiniz mi?

BORAN- *Gösterdim tabii.*

- Yani üye oldunuz mu?

BORAN- *Hayır üye olmadım, üniversite öğretim görevlisi olduğum için memur statüsündeydim. Siyasi partilere girmek memurlara yasaktı; ama örneğin, Şefik Hüsnü'nün partisinden olan, 1944 illegal parti tutuklamalannda da içeri alınan Zeki Baştımar'la tanışırdık, dostumuzdu, bize gelir giderdi.*

-Ama parti üyesi değildiniz siz, şahsen dostluk vardı.

BORAN- *Dostluk vardı ama fikir birliği de vardı.*

- Peki Şefik Hüsnü ile o zaman bir tanışıklığınız var mıydı?

BORAN- *Hayır. Ama daha sonra bir yaz İstanbul'a gittiğimde kendisini ziyaret ettim...*

- Esat Adil ile bir görüşmeniz oldu mu?

BORAN- *O beni bir defa aradı... Esat Adil'in de partisi vardı. Bir gün fakülteye çıkageldi, kendisini tanıttı. Daha önce hiç karşılaşmamıştık, kendisini işiterek bilirdim. Beni partisine almak istiyordu anlaşılan. Ben söylediklerine katılmadım ve doğrusu adama iyi not da vermedim. Ben Şefik Hüsnü'nün partisini tuttum. Türkiye Sosyalist Emekçi Köylü Partisi'ni. CHP ile DP arasında temel bir fark görmediğimizden 1946 seçimlerinde Nevzat'la* [*] *boş oy kullandık. Şefik Hüsnü'nün partisinin görüşü de böyleydi.*

- Peki o tarihte solcuyum diyenler arasında Demokrat Parti'ye çok sıcak yaklaşanlar vardı değil mi?

BORAN- *Bir iki kişi tanıdım öyle, çok sayıda yaklaşan oldu mu bilmiyorum. Şu görüşle yaklaşıyorlardı DP'ye: "Halk hareketidir, kitle hareketidir" içine girip çalışmak lazım. Benim görüşüm ise Demokrat Parti hareketinin gerçek bir halk hareketi olmayışıydı. CHP'nin önde gelenlerinden olup da ondan ayrılmış kimselerin hemen ayrıldıktan sonra kurduklan bir burjuva partisiydi, özellikle de büyük toprak sahiplerinin. Halk kendisi, halkçı olmayan Halk Partisi'ne karşı olduğu için Demokrat Partiyi tuttu. Onu ummadığı bir kitleselliğe kavuşturdu, halkın çıkarlannı gerçekten savunan ve gözeten bir parti olduğundan değil.*

---

[*] Eşi Nevzat Hatko.

- O görüntüyü verdi.

BORAN- *Bence öyle bir parti hareketinin içine tek başınıza girip de bir şey yapamazdınız, kendiniz eriyip gidebilirdiniz. DP'ye giren bir arkadaşım kısa sürede durumu kavrayıp ayrıldı, ama örneğin Sıtkı Yırcalı en üst kademelere kadar tırmandı. Belki biliyorsunuzdur, Sıtkı Yırcalı daha önceleri Marksist olarak tanınırdı.*

- Doktora tezini gördüm, (emperyalizmden acı çekenlere) diye ithaf ediyor. Doktora tezi öyle.

BORAN- *Bizim Yurt ve Dünya'da da bir yazısı çıkmıştı. Sonra girdi DP'ye o da herhalde aynı düşünceyle- ama ilk yerel seçimlerde miydi neydi radyodan bir konuşmasını dinledim, komünistlere veryansın ediyordu. Oradan oraya savruldu.*

-Türkiye'ye döndünüz. Üniversiteye nasıl başvurdunuz?

BORAN- *Şimdi nasıl oldu tam hatırlamıyorum ama, darülfünun olmaktan çıkmış olan İstanbul Üniversitesi'nin İktisat Fakültesinde sosyoloji okutulduğunu öğrendim. Dekana gittim. O zamanlar oldukça tanınmış, ismi Celal ama soyadını hatırlamıyorum, biriydi.*

- Celal Sarç mı?

BORAN- *Evet, Sarç'tı sanıyorum, ona gittim. Beni iyi karşıladı. Ben ancak asistan olabileceğimi düşündüğümden- doçentlik aklımda bile geçmiyordu- onu sordum. Olabileceğimi söyledi. Bunun üzerine bir dilekçe yazıp posta ile Ankara'daki Yüksek Tedrisat Umum Müdürlüğü'ne gönderdim. Ve cevabı beklemek üzere Manisa'ya ablamların yanına gittim. Babam ben Amerika'dayken öldüğü için annem de oradaydı. Başladım beklemeye, cevap gelmiyor bir türlü. Ablamın ahbapları Türkiye'de işlerin böyle yürümediğini, Ankara'ya gidip orada işi takip etmem gerektiğini söylediler.*

Ablamla birlikte Ankara'ya gittik. Yüksek Tedrisat Umum Müdürü Cevat Dursunoğlu hiç umut vermedi, kadro yoktu. Sonra öğrendim ki, Dursunoğlu "Anadolcu" denilen ırkçı gruptanmış. Hitler Almanya'sı yanlılarındanmış. Amerika'da okuduğum için beni tayin etmesi beklenmezmiş. Eğitim Bakanı ile görüşmeliymişim.

- Yıl kaç oluyor efendim?

BORAN- *Yıl 1939'un Mayıs ayı ortaları. Hasan Ali bakan. Çok tereddüt ettim, beni tanıyacak, tavsiye edecek bir kimsem,*

yani arkam yok. Çaresiz gittim. Hiçbir şey demeden dinledi, sonra zile bastı. Gelen Müsteşar Rüştü Uzel'e uygun bir yere tayin etmelerini söyledi.

Ne var ki, Bakan Hasan Ali de, Dursunoğlu engelini zor aştı. Bir defa daha Dursunoğlu'na gidip tekrar Bakan'a başvurmak durumunda kaldım. Sonunda Dil, Tarih-Coğrafya Fakültesi'ne sosyoloji doçenti olarak tayin edildim.

- Şaşırdınız mı?

BORAN- *Çok şaşırdım. Sonradan öğrendim ki, meğer üniversiteler kanununun geçici bir maddesine göre doktora yapmış olanlar belli bir süre için asistanlığı atlayarak doğrudan doçent olabiliyorlarmış, doçentlik tezini üç yılda hazırlamak koşuluyla.*

- Bu da Hasan Ali'nin bir olumlu yanını gösteriyor, o tarihte devletin tek partili düzeni olmasına rağmen böyle davranabiliyor.

BORAN- *Hasan Ali Bey'in öyle olumlu bir yanı olduğu muhakkak. O zamanlar bürokraside ve üniversitelerde az çok yaygın olan, ırkçı, Hitlercilerden değil kesinkes. Köy Enstitüleri onun zamanında açıldı, dünya edebiyatında klasiklerin tercümesine başlanması da öyle. Ama bunların da ötesinde, benim tayinimde bir başka faktör de rol oynadı sanıyorum. Bu benim kişisel yorumum. O zamanlar ressam Çallı'nın deyimiyle, Maarif Vekaleti'ne "Dursunoğlu vekaleti" denirmiş. Dursunoğlu o kadar hakimmiş işlere. Hasan Ali de yeni bakan olmuş. Doğal olarak, diyorum aralarında bir nüfuz ve otorite mücadelesi olmuştur, hele Hasan Ali'nin Dursunoğlu ile aynı görüşleri paylaşmadığı hatırlanırsa. Tayinimin gerçekleşmesinde bu durumun da yaran oldu sanıyorum. Ondan sonra da Hasan Ali Bey bana iyi davrandı, 1945 sonlarında vekalet emrine alınıncaya kadar.*

- Kürsüde kimler vardı?

BORAN- *Ben 39'un Haziran başlarında DTCF sosyoloji doçenti tayin edildiğim zaman, fakültede henüz sosyoloji kürsüsü yoktu. Onun için elimde evrakım, fakülte dekanlığına gittiğimde Dekan Emin Bey şaşırdı. Felsefe Enstitüsü yaz aylarında oluşturuldu. Niyazi Berkes sosyolojiye, Muzaffer Başoğlu psikolojiye, Necati Akter ile Hamdi Atademir de felsefeye getirildiler. Sonbaharda dersler başladığında da Enstitü'nün başına Fransa'dan Olivier Lacombe adında bir profesör geldi, o da felsefeciydi. DTCF*

daha bugünkü binasına taşınmamıştı-inşaat halindeydi bina-. Evkaf apartmanlannda sıkışık vaziyetteydi fakülte. Kısa süre sonra yeni binasına taşındı. Daha sonra da Nusret Hızır mantık dersi vermek üzere, benim fakülteden ayrılmamdan bir iki yıl önce de soyadını hatırlayamadığım Ayhan adında bir gençten biri bilim tarihi okutmak üzere felsefe bölümüne katıldılar.

Necati Akter apaçık ırkçı bir adamdı. Tayin muamelemin tamamlanması için DTCF dekanlığına gittiğimde bir ara o da geldi, o zaman kim olduğunu bilmiyorum, Dekan Emin Bey'le çok ahbapça görüştüler. Almanya'dan yeni gelmişti anlaşılan. Almanya'daki durumun Türkiye'de anlatıldığı gibi olmadığını, haberler hep Batı'dan geldiği için hakikatin bilinmediğini vurguladı. İslam felsefesinin Nazizm'le bir sentezini yapma çabası üzerinde duruyordu. Bambaşka, karşıt bir düşünce düzeyinde olan benim için bu konuşma çok dikkat çekiciydi. Yıllarca sonra, derslerinde hep İslam ve Hitler Almanyası üzerinde durduğunu öğrencilerden işittim. Hamdi Atademir de kesin sağcıydı. Anadolcu muydu? Pek bilmiyorum.

- DTCF Olayları. Üniversitedeki baskılar. Bu konuya gelelim şimdi. Sanırım bir takım olaylar çıktı Dil-Tarih'te...

BORAN- *Evet, iki dergi çıkardık fakülteden kimi arkadaşlarla. Zaten, "Dil-Tarih Olaylan" dediğiniz olaylar döneminin başlangıç tarihi olarak 1941 Ocak ayında Yurt ve Dünya dergisinin yayımlanmasını alabiliriz. Fakülte içinden Pertev Boratav, Niyazi Berkes ve eşi, dışından da Adnan Cemgil ile birlikte çıkardığımız ve sahipliği ile yazı işleri müdürlüğü benim üzerinde olan Yurt ve Dünya dergisi çok kısa zamanda kimi çevrelerin dikkatini çekmekte ve tepkilerine yol açmakta gecikmedi.*

Bunlar başta iktidar çevresi olmak üzere, CHP'nin resmi devlet ideolojisine dönüştürdüğü ideolojiyi savunanlar ve o yıllarda belki en yaygınlık kazanmış bulunan, "Turancı" ve "Anadolcu" olarak ikiye ayrışan ırkçı gerici, Hitler Almanyası hayranı olarak tanınmış kişi ve çevrelerdi. Yurt ve Dünya'nın bu tür ideolojileri reddettiği ise açıktı. Dergi ve onu çıkaranlar sol ve solcu olarak damgalandı.

Damgalandı diyorum, çünkü o zamanki egemen zihniyete göre bir fikri, yayını, kişiyi sol ve solcu olarak nitelemek onu kesin ve mutlak olarak mahkum etmek, toplumdan dışlamak, yaşam hakkı tanımamak anlamına geliyordu.

Bu zihniyet ve buna dayanan olaylar bugün de bütünüyle ortadan kalkmış değildir. Ama o zamanki boğucu yoğunluğuna, toplumun politik, sosyal ve tüm yönleriyle düşünsel yaşamına dondurucu etkinliğine sahip değildir. Bugün toplumun göreceli olarak nesnel gelişkenliği ve daha geniş çapta olan ilerici, dini güçleri yasaklar, baskılar, işkence ve cezalandırmalar demir çemberi içinde tutulmaya direnmekte, bu çemberi aşma mücadelesini daha etkin ölçüde vermektedirler. 1942 yılı sonlarına doğru Yurt ve Dünya'dan ayrılarak Muzaffer Şerif Başoğlu ile 1943 Mayıs'ında "Adımlar" dergisini yayınlamaya başladık. Derginin sahibi ve yazı işleri müdürü yine bendim. Adımlar kanımca daha tutarlı ve belirgin bir ideolojik çizgideydi, en azından öyle olmasına özen gösteriyorduk. Devlet memurlarının politik yayınlar çıkarmaları yasaklanmış olduğundan ve üniversite öğretim üyeleri de o statüde sayıldığından, her iki dergide de politik yazılar çıkmıyordu. Ne var ki, kanımca her yazıda açıkça veya zımnen bir ideolojik açı, dolayısıyla da en geniş anlamda politika vardır. Yazının yazarı bu açığa vurmanın farkında bile olmayabilir, ama onun şöyle veya böyle bir dünya görüşü, benimsediği veya karşı çıktığı sosyal doğrular, normlar vardır. Bunlar ister istemez yazıda az da olsa kendini belli eder. Bunun içindir ki çıkardığımız dergilere sözünü ettiğim çevreler saldırdılar.

KORE BİLDİRİSİNDEN 15 AYA MAHKUM OLDUM VE MEMURİYETTEN ÇIKARILDIM

- Sayın Boran, "Yurt ve Dünya"nın yayımlandığı dönemde aranızda Marksizm-Leninizm değerlendirmesi yapmaz mıydınız?

BORAN- *Hayır yapmazdık.*

Çünkü dergilerde politik yazılar çıkmadığı gibi genel teorik konulan işleyen yazılar da yoktu. Güncel, somut konular üzerinde duruluyordu. Bu konulara yaklaşım, değerlendirmeler üzerinde de hep görüş birliğine varılıyordu. Benim o zamanki bilinç düzeyime göre, Marksist açıdan itiraz edilecek yazılar değildi yayınlananlar. Ben yazılarımda bilinçli olarak konulara Marksist-Leninist açıdan bu ikisi arasında bir ayırım yapmam, bir bütündür onlar- bakmaya çalıştım. Yanlışlar yapmış olabilirim, yapmışımdır, teoriyi yeterince bilmediğimden, konuyu doğru değerlendiremediğimden filan, o başka. O açıdan bakıyordum, çünkü bu ideolojiyi doğru, yani gerçekliğe ve mantığa uygun buluyordum. Daha önce de belirttiğim gibi, onu ilk öğrendiğim zaman, tamam toplum bu yoldan değiştirilebilir, kalkındırılabilir dedim. Ama o dergilerdeki yazıları -daha sonrakileri de- yazılış tarihlerinden beri bir daha okumadım. Şimdi ne derim onlar hakkında, pek bilemem.

Türk Barışseverler Cemiyeti Davası Nedir?

KORE'YE ASKER GÖNDERİLMESİNE KARŞI ÇIKINCA...

Türk Barışseverler Cemiyeti, 14 Temmuz 1950 tarihinde Doç. Dr. Behice Boran, Avukat Osman Fuat Toprakoğlu, Muvakkar Güran, Avukat Vahdettin Barut, Yüksek Mimar Kemal Özmeriç, Mimar Reşit Sevinsoy, öğretmen ve çevirmen Adnan Cemgil ve Hukuk Fakültesi öğrencisi Naci Ormanlar tarafından

kuruldu. Başkanlığa Behice Boran, Genel Sekreterliğe de Adnan Cemgil getirildi.

Menderes hükümetinin TBMM kararı olmaksızın Kore'ye 4500 kişilik bir askeri birlik gönderme kararını protesto etmek amacıyla bir bildiri yayımlayan Türk Barışseverler Cemiyeti yöneticileri hakkında Ceza Yasası'nın 161'inci maddesi uyarınca dava açıldı ve Boran ile arkadaşları tutuklandılar.

Kurmay Albay Necmettin Ökten başkanlığında, duruşma yargıcı Bilal Akar ve üye Kurmay Yarbay Hidayet Arkun'dan oluşan Ankara Gamizon Komutanlığı 2 No'lu Askeri Mahkemesi, sanıkları 30 Aralık 1950 tarihinde "Milli mukavemeti kırmak ve milli menfaatlere zarar verecek faaliyetlerde bulunmak" suçundan on beşer yıl ağır hapse mahkum etti.

Bu kararın Askeri Yargıtay'ca bozulması üzerine, bu kez, Süvari Albay Nuri Sansal başkanlığında, duruşma yargıcı Eyüp Sabri Baran ve üye Kurmay binbaşı Vasfi Arkun'dan oluşan Ankara 2 no'lu Askeri Mahkemesi, 13 Haziran 1951 tarihinde, Behice Boran'ı 1 yıl 3 ay hapse mahkum etti. Diğer sanıklar da 6 aydan 10 aya kadar değişen cezalara çarptırıldılar.

Savcı Macit Erdemir'in Türk Barışseverler Cemiyetince yayımlanan bildirinin "Sovyet tezinin propagandası" olduğu yolundaki savı da yerinde görülmemiştir.

Ankara Gamizon Komutanlığı 2 No'lu Askeri Mahkemesi'nin 13 Haziran 1951 gün ve 1951/1416 sayılı kararının 9'uncu sayfasında bu savın niçin yerinde görülmediği şu sözcüklerle anlatılmaktadır:

"Savcı tarafından beyannamenin yurdumuza karşı emperyalist emeller besleyen Sovyet Rusya ve onun direktifi altında olan komünist barışçı teşekküller tarafından yapıla gelmekte olan barış propagandalarındaki teze uygun bir mana ve ruh taşıdığı ileri sürülmüşse de, sanıkların Sovyet tezinin propagandasını yaptıklarına veya hariçteki herhangi bir teşekkül ile irtibatları olduğuna dair müspet delil bulunmadığından esasen başka bir dava mevzuu olabilecek olan bu nokta üzerinde durulmamıştır."

Boran ve arkadaşları, Ceza Yasası'nın 161'inci maddesinin 6'ncı fıkrası gereğince mahkum olmuşlardı.

6. fıkra şöyleydi:

"Sulh zamanında ammenin telaş ve heyecanına mucip olacak şekilde asılsız, mübalağalı veya maksadı mahsusa müstenit havadis veya haber yayan veya nakleden veya milli menfaatlere zarar verecek herhangi bir faaliyette bulunan kimse, altı aydan iki seneye kadar hapis ve 500 liradan 5000 liraya kadar ağır para cezası ile cezalandırılır."

Maddenin bu fıkrası, 1962 yılında Aydın milletvekili olan Orhan Apaydın tarafından verilen bir yasa önerisi üzerine antidemokratik bulunarak kaldırılmıştır.

Aradan yirmi yıl geçecek, bu yasa önerisi ile Türk Barışseverler Derneği'nin 30 yıl önce mahkum olduğu 161'inci maddesinin 6. fıkrasını kaldırtan Orhan Apaydın, Barış Derneği sanığı olarak tutuklanıp yargılanacak ve cezaevinde tutulduğu amansız bir hastalıktan kurtulamayarak 1986 yılında hukuk savaşı ile geçen yaşamına gözlerini kapayacaktır.

51 Tevkifatı nedir?

BEHİCE BORAN BERAAT ETMİŞTİ

Behice Boran, 1951 yılında, Ankara Garnizon Komutanlığı 2 No'lu Askeri Mahkemesi'nin 7 Ekim 1954 gün ve 53/17 esas ve 54/33 sayılı gerekçeli hükmü ile "51 Tevkifatı" diye bilinen TKP davasından beraat etmiştir.

Başkan Süvari Albay Yusuf Özsan, duruşma yargıcı İzzettin Cebe ve üye Piyade Kurmay Albay Muharrem Savtekin'den oluşan mahkeme, "gizli komünist partisine girmiş olduğunu gösterir herhangi bir kanıt bulunmadığı" gerekçesi ile Boran hakkında beraat kararı vermiştir.

Mahkeme kararından öğrendiğimize göre, 184 sanıklı TKP davasında Behice Boran, yaptığı savunmada, hakkındaki beyanların Yaşar Çöl adındaki bir sanıktan elde edildiğini, Yaşar Çöl'ün akli dengesinin yerinde olmadığının hekim kararı ile anlaşıldığını, hakkındaki diğer beyanların da Enver Gökçe'den polis sorgusu

sırasında alındığını, Gökçe'nin mahkemede yapılan sorgusunda, polis ifadelerini değiştirdiğini "Adımlar" dergisinin TKP tarafından benimsenmesinin kendisini bağlamayacağını, kaldı ki, bu dergi hakkında bir soruşturma da açılmadığını, Barışseverler Cemiyeti'nin komünizm ile ilgisi olduğu iddiasının yersiz olduğunu, bu davanın karara bağlanmış bulunduğunu ve dava sırasında Barışseverler Cemiyeti'nin komünizmle temasının tespit edilmediğini, iddiaların dayanaksız olduğunun anlaşıldığını, kendisi ile alakalı görülen şahıslarla aralarındaki parti teması olmadığını, partiye girmediğini söylemiştir.

Mahkeme, bu savunmayı yerinde görmüş ve Barışseverler Derneği'nin "Dış memleketlerdeki teşekküllerle gaye bakımından bir oldukları ve Türk Barışseverler Derneği'nin gerek açıkça, gerekse zımni olarak mezkur cemiyetlerle işbirliği yaptıklarına dair hiçbir delil bulunmadığını" (Karar S: 336) belirtme gereğini duymuştur.

-Yani öbürlerinde de böyle bir çizgi vardı sanıyordunuz, size verdiği izlenim oydu.

BORAN- *Evet. Ama ben, örneğin, hiçbir zaman Niyazi Berkes'e -diğerlerine de- "Marksist misin, değil misin?" diye sormadım açıkça. Onlar da bana sormadılar. Ama konuşmalarımızda, yazılarımızda bir görüş ayrılığı çıkmıyordu ortaya. "Yurt ve Dünya"dan ayrılışım esasta bir görüş ayrılığından değil, dergi çıkarmanın pratiğine ilişkin bir anlaşmazlıktandı.*

1943 sonlarında Milli Eğitim Bakanlığı, hakkımda ilk soruşturmayı açtı. Bakanlığa çağrıldım ve yüksek bir yetkilisi, yanılmıyorsam bakanlık müsteşarıydı, beni sorguya çekti. Sorular yalnız dergiye mi ilişkindi, yoksa öğretim görevimi de kapsıyor muydu, başka arkadaşların da ifadesi alındı mı, şimdi hatırlamıyorum. Kapsamı her ne idiyse de bu soruşturmadan bir sonuç çıkmadı. Ne var ki, suçlayıcı soruşturma ve araştırmalar her defasında daha ciddi biçimler alarak ardı ardına denecek kadar sık sürdü gitti.

Tarih bölümünden seçilmiş kimi öğrencileri sosyoloji ve psikoloji öğrencileri arasına sokup onlardan hocaları hakkında bilgi edinmek girişimi açığa çıkınca, bu operasyon durduruldu ve resmi

soruşturma açıldı. Bizlerin ifadesi alınmadı. Soruşturma sırasında Nihal Adsız'ın fakültelerde örgütlenmeye ilişkin olarak bir öğrenciye yazdığı "kandaşım" hitabıyla başlayan mektup ele geçince, bu soruşturma da, "durumun, Felsefe Enstitüsü öğretim üyeleri arasındaki görüş ayrılıkları ve çekişmelerden ibaret olduğu" sonucuyla kapatıldı.

Derken, 1945 Aralık ayında "Tan" gazetesi ve "Görüşler" dergisi olayı yer aldı. Görüşler dergisinin birinci sayısı çıkmış ve onda benim Anadolcu akıma ilişkin olarak hazırladığım bir dizi yazının ilki yayımlanmıştı. Bundan ötürü, aynı dergiye yazı yazmayı vaat etmiş olan Pertev Boratav, Niyazi Berkes ve eşi ile birlikte "gönülen lüzum üzerine" vekalet emrine alındım. Danıştay'a dava açtık, avukatımız yoktu, müdafaaya kendimiz çıktık ve davayı kazandık, görevlerimize iade edildik.

Bunlar olurken, demokrat bir kişi olan Hasan Ali Yücel Eğitim Bakanlığı'ndan uzaklaştırılmış, yerine ırkçı Şemsettin Sirer getirilmişti. Sirer de, "Anadolcu-ırkçı" olarak tanınırdı. Üniversiteler kısıtlı bir özerkliğe kavuşmuş olmakla beraber, Eğitim Bakanı, tüm üniversitelerin başkanı sıfatına haizdi. Sirer ilk iş olarak, bu sıfatını kullanıp Ankara Üniversitesi Senatosuna, öğretim görevlileri Boratav, N. Berkes ve Boran hakkında bir kovuşturma açmak gereğini görüp görmediğini soran bir yazı gönderdi.

Senato hemen harekete geçerek, bizi üniversiteden uzaklaştırma kararı aldı. Bu karara karşı Üniversitelerarası Kurul'a itirazda bulunduk. İstanbul Üniversitesi heyeti ile İstanbul Teknik Üniversitesi yetkilileri karara karşıydılar. Üniversitelerarası Kurul toplantılarında kanımca, asıl, Bakan Sirer'e karşı üniversitelerin özerkliğini koruma ve perçinleme mücadelesi veriliyordu. Mücadelenin başını Sıddık Sami Onar çekiyordu. Prof Hıfzı Veldet Velidedeoğlu bu mücadeleyi, toplantılarda neler geçtiğini benden çok daha iyi bilir. Şemsettin Sirer yenildi. İki üniversitenin çoğunlukla kararıyla üniversiteden çıkartma kararı bozuldu.

Bu üniversiteden atılma ve göreve iade edilme işleminin sürdüğü zaman zarfındaydı sanıyorum, öğrencilerin DTCF'yi basma, Rektör Şevket Aziz Kansu'yu hırpalama olayı oldu.

Basanlar bizim fakültenin öğrencileri değildi; aralarında onlardan da bulunsa, karşı çıkan asıl kitleyi oluşturan Hukuk Fakültesi -belki kısmen de olsa Siyasal Bilgiler Fakültesi- öğrencileriydi. Fa-

külte Dekanlığı, olaydan birkaç gün önce biz üç öğretim görevlisine, Berkes, Boratav ve bana, bir hafta fakülteye gelmememiz haberini göndermişti. Görülüyor ki olay, "öfkelenen gençliğin ani taşkınlığı" gibi gösterilemezdi, önceden biliniyor, ama önleme, fakülte etrafında güvenliği sağlama tedbirleri alınmıyordu. Rektör Şevket Aziz Kansu'ya yapılanlan biliyorsunuzdur. Bu olaylar üzerine dekanlık, lüzum gördüğünde dersleri tatil etme yetkisini kullanarak bizlerin derslerini tatil etti. Yine görevsiz kaldık.

Şemsettin Sirer, yenilgiyi kabul etmedi. Üçümüz hakkında bu defa adli kovuşturma açtırmak yoluna gitti. Bunun ilk kademesi olarak idari kovuşturma açıldı. Ankara Hukuk Fakültesi'nden bir profesör, bir doçent ve bir asistandan oluşan heyet ifadelerimizi ve yazılı savunmamızı aldıktan sonra ademi takip karan verdi. Danıştay'ın ilgili dairesi karan onayladı. Ne var ki yasa, Eğitim Bakanı'na karara itiraz hakkı tanıyordu. Şemsettin Sirer, bu hakkı kullandı ve karar Danıştay Daireler Kurulu'na gitti. Genel kurul alt kurul kararını bozarak hakkımızda dava açılması karan aldı.

İlginç olan nokta, her üçümüz için ileri sürülen suç iddialan 142.maddeye girecek türden olduğu halde, Daireler Genel Kurul Ceza Kanunun'nun görevi kötüye kullanmaya ilişkin maddesinden o zamanlar 256. maddeydi sanınm- bizi mahkemeye sevk ediyordu. Buna ilişkin üç veya dört suç iddiasından ikisini hatırlıyorum. Birisi, 1943-44 kışında "İlim ve Cemiyet" adı altında fakültede verdiğim halka açık iki konferansta Sovyetler Birliği'ni övdüğüm; ikincisi de, derslerimde aile müessesesine karşı çıktığım suçlamalanydı.

Bir asliye ceza mahkemesinde görülen davanın sonuçlanması tam iki yıl sürdü. 1948-1950. İddia makamı çok sayıda tanık dinletti mahkemede. Bunlardan bir veya iki üniversite öğrencisi fakülteye yapılan öğrenci baskınının CHP'nin Yenişehir lokalinde bir toplantıda kararlaştınlıp örgütlendiğini söyledi. Cemal Zeki Gençosman ve Kemal Satır'ın adlan geçti. Hatırladığım kadanyla, savunma göstermedim, göstereceğim öğrencilere solcu damgasını vurulacak, belki de fişlenecektiler. Boratav ve Berkes de göstermediler sanınm. Fakülte öğretim üyeleri içinde ise savunma tanığı olabilecek kimse yoktu. Yalnız bir gün duruşmadan çıkarken kendisini stajyer Avukat Yunus Koçak diye tanıtan bir genç a-

---

* Sonra da TİP milletvekili olan avukat merhum Yunus Koçak.

dam yanıma gelerek, istersem benim için savunma tanıklığı yapabileceğini söyledi.

Ankara Kız Lisesi'nden öğrencim olan bir kız tanık benim derslerde sosyalizm propagandası yaptığımı söylerken, kelimenin tam anlamıyla saçmalamış ve ütopik sosyalistlerle bilimsel sosyalistleri birbirine karıştırmıştı. Mahkemelerde stajını yapmakta olan ve bizim duruşmalan sürekli izleyen Yunus Koçak, küçük salonun kapısında biriken kalabalık arasında durup bu kızın ifadesini dinlerken, adını verdiği, ama şimdi tam hatırlamadığım -ilk adı Haluk'tu- Hukuk Fakültesi'nin tanınmış ırkçı öğrenci liderinin, "Tuh, her şeyi berbat etti" diyerek ifade veren kıza öfkeyle küfrettiğini duymuş. Birkaç defa reddettiğimiz yargıcın tutumunu değiştirmeyeceğini bilmekle beraber, tanıklık önerisini kabul ettim. Döndürülen dolapların açığa çıkarılmasında yine de yarar vardı.

İlk kademede Pertev beraat etti, öbür ikimiz suçlu bulunduk. Yargıtay mahkumiyet kararını bozdu ve mahkemeyi ret talebimizi haklı bularak davayı başka bir asliye mahkemesine nakletti. Bu mahkumiyet ilk celsede beraat kararı verdi, 1950 Haziran sonunda.

- Aleyhinizde tanıklık eden kızın adı belli mi, anımsıyor musunuz?

BORAN- *Belli de, anımsamıyorum ama.*

- Sonradan adı bir başka yerde girdi çıktı mı?

BORAN- *Hayır.*

-Yargıçları anımsıyor musunuz?

BORAN- *Hayır, yalnız önyargılı ve yan tutan durumdaydılar. Birkaç kere reddettik, ama üst mahkeme ret talebimizi kabul etmedi. İlginç bir nokta, ilk savcı Avrupa'da, galiba Fransa'da öğrenim görmüş bir hukukçuymuş, hatta hukuk doktoru da dediler, bilmem artık. İfade verirken bana yönelttiği iki soru ilginçti. Önce sosyalizmle komünizm arasındaki farkı sordu, kısaca anlattım. Daha sonralan kendi kanaatimi sordu, aklımda yanlış kalmadıysa, doğrudan "Komünist misiniz?" diye sordu. Ben de anayasa hükümlerine göre -70 maddesiydi hatırladığım- bana böyle bir soru soramayacağını, söyledim. Gazetelerde manşet olmuştu. O zamanın gazetelerinde bulabilirsiniz.*

O beraat karan da bizi görevimize döndürmedi. 1948'de Ankara Üniversitesi bütçesi Millet Meclisi'nden geçerken, bizler a-

leyhinde konuşmalar yapıldı ve üçümüzün kadrolan kaldırıldı. Kadro dışı doçent durumuna düştük, maaşlarımızın üçte birini alabiliyorduk. Benimki 42 lira dolayındaydı.

Aynı zamanda süresinde eşim Nevzat Hatko da çalıştığı Basın Yayın Umum Müdürlüğü'nden çıkarıldı, kadrolarda tensikat gerekçesiyle. Nevzat şefine neden kendisinin de tensikat kapsamına alındığını sorduğunda- çünkü Nevzat Yunanca mütercimiydi ve bu dili Türkiye'de bir eşine rastlanmayacak derecede iyi bilirdi- şefinin yanıtı,"Sen de tuttun Behice Boran'la evlendin" olmuştu.

İkimiz de açıkta kalınca düşündük taşındık, bizimle beraber oturan annelerimizi de alarak İstanbul'a geldik. Memuriyet kapılan bize kapanmıştı. İstanbul'da serbest çalışma olanağı bulabilirdik. Birkaç ay olanaklan araştırdıktan sonra bir tercüme bürosu açmayı uygun bulduk ve açtık.

- Üniversiteden kesin ayrılışınız nasıl oldu?

BORAN- Üniversiteden kesin ayrılışım "Barışseverler Cemiyeti" olayı ile ilgilidir. Türkiye'de, Amerika'nın atom bombasına sahip olmasından adeta sevinç duyulan bir hava estiriliyor, bu bombalann Sovyetler Birliği üzerine de yağdırılması propagandası yürütülüyordu. Bu konuda en ateşli yazılan Ulus gazetesinden Hüseyin Cahit Yalçın yazıyordu.

Beş yıl önce sona ermiş İkinci Dünya Savaşı'nın yararlannı sanp tahriplerini onarmak işi daha bitirilememişken, yeni bir savaş, hem de atom bombalı bir savaş kışkırtıcılığı çılgınlıktan başka bir şey değildi. ABD ile Sovyetler Birliği arasında çıkacak atom bombalı bir savaşın -Sovyetler Birliği'nin de atom bombasını geliştirdiğini ABD resmi kaynaklan açıklamıştı- dünya için bir yana, Türkiye'nin kendisi için bile ne tehlikeler yaratacağından habersiz bu kör, saldırgan politika başıboş bırakılmamalı, kamuoyunun bu konuda bilgilendirilmesi ve uyanlması için bir şeyler yapılmalıydı. Öte yandan, Avrupa ülkelerinde atom savaşına karşı kitlesel barış hareketleri oluyor, yüzbinlerce, milyonlarca imza toplanıyordu. İngiltere'de bu imzalı kağıtlann parlamentoya bir kamyonla taşındığı haberini gazetelerde okuduğumu hatırlıyorum.

Yakın arkadaş çevremde aynı görüşte olanlar vardı. Konuyu görüşüyor, tartışıyorduk. Sonuç, Türk Barışseverler Cemiyeti'nin kurulması ve benim başkanlık görevini üstlenmem oldu 1950 Temmuz ortalannda. Kuruluştan çok kısa süre sonra, Temmuz

ayının 20-25'i arasında Mister Crain adında Amerikalı bir senatör ansızın Türkiye'ye geldi. Yaz mevsimi dolayısıyla her biri bir tarafa dağılmış olan bakanlar, askeri uçaklarla acele Ankara'ya getirildi. Akşama doğru toplanabilen Bakanlar Kurulu, gece saat 9-10 sularında Kore'ye asker gönderme kararı aldı ve karar radyodan duyuruldu.

Yeni kurulmuş Barışseverler Cemiyeti'nin bu karara karşı geniş çapta bir tepki göstermesi olanaklan henüz yoktu. Ancak bir tepki de mutlaka gösterilmeliydi. Hemen ertesi günü Millet Meclisi Başkanlığı'na kararın savaş ilanı niteliğinde olması nedeniyle Meclis'ten geçirilmesi gerektiği; bu kararla anayasanın ihlal edildiği içeriğinde bir protesto telgrafı gönderdik.

Telgraf, Ankara Radyosu'nun akşam haberler ajansında okundu. Öte yandan kararın niteliğini açıklayan ve onu protesto eden bir bildiri kaleme alınarak bastırıldı ve 27 Temmuz günü İstanbul'da ben dahil olmak üzere kurucular ve o arada kaydolmuş bir üye tarafından dağıtıldı.

Daha o günün gecesinde İstanbul Emniyet Müdürlüğü'ne götürülerek ifadem alındı. Ertesi sabah sivil polisler evi aramaya geldiler ve aramadan sonra beni tekrar alıp götürdüler, mahkemeye çıkartılıp hakkımda tevkif kararı alındı.

Sultanahmet Cezaevi'ne gönderildim. İki gün içinde diğer arkadaşlara da aynı işlem yapıldı. 1 Ağustos'ta da birkaç erle mevcutlu olarak topluca Ankara'ya sevk edildik. Askeri mahkemede yargılanarak milli menfaatleri ihlal etme suçlamasıyla 15 ayla mahkum olduk. Bildiride iki nokta, yargıçların dikkatini çekmişti: 1) Kore Savaşı'na Amerikan menfaatleri uğruna katılındığı, 2) Hükümetin bu kararı Amerika'nın zoru ile verdiği idi. Bildiride, bu kararın olumsuzluğu, Türkiye'nin menfaatleri, güvenliği ve dünya barışının korunması açısından da ele alınıp işleniyordu.

Kararın kesinleşmesinden sonra üniversite öğretim üyeliğinden ve devlet memuriyetinden ihraç edildim, doçentlik unvanım geri alındı.

Aradaki tahliyeler ve doğum yapmam dolayısıyla 15 aylık mahkumiyetimi tamamlamam 1 Haziran 1953'e kadar sürdü. O gün Nevşehir Cezaevi'nden tahliye edilerek İstanbul'a geldim. Üç ay yirmi beş gün sonra, Eylül sonlarında doğru yeniden tutuklandım. 41 kişiyi kapsayan bu tutuklamalar, 1951 Ekim'inde başlatı-

lan TKP tutuklamasının son bölümüydü. O Ekim ayında da bizim ev aranmış, Nevzat'la benim ifademiz alınmış, ama tutuklanmamıştık.

Harbiye'de hazırlanmış hücrelerde iki aydan fazla kaldık. 1951'de tutuklananlar İstanbul Emniyet Müdürlüğü'nün üst katındaki hücrelerde, aylarca, kimileri senelerce tutulup işkence görmüşlerdi.

1954 Şubat'ının ikinci haftası başında duruşmalar başladı. Bana ilişkin suçlamaların bir bölümü yine üniversite öğretim üyeliğim dönemine aitti. Önce tahliye edildim, sonuçta delil yetersizliğinden beraat ettim.

O ana davada yargılandım. 1953 Eylül'ünün sonlarına doğru yapılan 41 kişilik tutuklama, o davaya ilişkin son tutuklamalardı.

-1954'te biten, kararı 54'te verilen dava?

BORAN- *Evet.*

1961 ANAYASASI, 27 MAYIS'IN TÜRKİYE'YE BÜYÜK KATKISIYDI

Sosyalistlerin yakın tarihe bakış açıları, kitle partilerinin sözcülerine göre çok değişik oluyor. Örneğin, Atatürk dönemi nasıl değerlendiriliyor? 1938-50 arası "Milli Şef dönemi" nasıl niteleniyor? DP dönemi nasıl görülüyor?

- Sayın Behice Boran, "TİP olayı"üzerinde konuşmadan önce geçmişi şöyle bir genel olarak değerlendirebilir miyiz? Kurtuluş Savaşı, bu savaşın izleyen cumhuriyet, devlet partisi olan CHP'nin niteliği konusunda neler düşünüyordunuz?

BORAN-*1960'larda hatırlarsınız, CHP döneminde "devrimci olduğu" varsayımıyla DP'nin 1950'deki iktidarı alışı kimilerince "karşı-devrim" olarak nitelenmiş, bunun tartışması yapılmıştı. Ben bu görüşe hiç mi hiç katılmadım. Meşrutiyetle başlayın "burjuva-demokratik devrim" süreci, Mustafa Kemal'in önderliğinde emperyalizmin tasallutuna karşı ulusal bağımsızlık savaşının kazanılması, padişahlığın silahlandırdığı gerici güçlerin tasfiyesi, cumhuriyetin ilanı, sultanlık ve halifeliğin kaldırılmasıyla noktalanması olgusu ve hukuk, eğitim alanındaki reformlar, laiklik ilkesi uygulamaları ile noktalandı. Bunlar "devrimci-demokratik" dönüşümlerdi.*

Ne var ki cumhuriyetin ilanından sonraki gelişmeler devrimin demokratikliğinin bunlarla sınırlı kaldığını gösterdi. İşçi, emekçi halk kitleleri, aydınlar, düşün ve sanat yaşamı, tam ve sert bir baskı altında tutuldu. Demokratik hak ve özgürlüklerin hiçbiri tanınmadı, uygulanmadı. Kısacası, Batılılaşma, "muasır medeniyet"e ulaşma, yani Batılı kapitalist ülkelerin düzeyine ulaşma sözde amaç olduğu halde, Türkiye Batı demokrasileri türünde bir demokratik rejime bilinçli olarak sokulmadı.

Altı Ok'a alınan devrimcilik, devletçilik ve halkçılık ilkeleri birbiriyle bağlantılı bir bütün halinde, tutarlı ve ciddi bir biçimde derinlemesine ele alınıp geliştirilse ve ciddi bir biçimde uygulamaya geçirilse idi, CHP "demokratik devrimci" özellikler kazanabilirdi. Böyle yapılmadı. 1960'larda önemi çok abartılarak öne çıkartı-

lan, CHP'nin "devletçilik" politikası 1930-1940 döneminde ekonomide bir devlet sektörü oluşumunu başlattı ise de, bu sektör hem çok dar tutuldu, sanayileşmeyi başaracak çapta ve nitelikte öngörülmedi, hem de daha önemlisi, bu devletçilik politikası halk kitlelerinin çıkarına değil, özel sermaye ve sektörün çıkarına yürütüldü, burjuvazinin palazlanmasına yaradı.

Daha sonraki dönemlerde çok genişleyen devlet sektörü bu sınıfsal niteliğini hep korudu. Devlet eliyle zengin yaratma, burjuvaziyi güçlendirmenin bir aracı oldu. CHP tek partili rejimi kitlelerin yoksulluktan, cehaletten, egemen sınıfların sömürü ve baskılarından kurtarmak için, bu maksatla onların yönetime katılmasını sağlamak için kullanmadı.

- Sayın Boran, CHP'nin 'Tek Partili Devrimciliği'ni böyle yorumluyorsunuz. Peki ya DP nasıl bir partiydi? Egemen sınıflara karşı bir parti miydi? Yoksa bu sınıfların ürünü olan bir parti mi? DP'yi Türk toplumunu demokrasiye geçiren bir parti olarak görüyor muydunuz?

BORAN- 1950 öncesi benim önem verdiğim, üzerinde durduğum olgu Demokrat Parti'nin oluşması değildi. Çok partili parlamenter demokrasiye gerçekten geçilip geçilmeyeceği idi. DP, öznel etmenler bir yana, nesnel olarak burjuvazinin kendi içinde ayrışmasının ürünüydü. O da CHP ile aynı sınıfsal nitelikteydi, ticaret ve sanayi sermayesinin, büyük toprak sahiplerinin partisiydi. Aralarındaki ikincil farklara girmiyorum. Batı tipi parlamenter demokrasi, büyük burjuvazi karşısında işçi sınıfının, emekçi kitlelerin de politik düzeyde, yani komünist partisi de dahil olmak üzere, örgütlenebilmesi ilke ve olgusuna dayanır. İki ana sütun üzerine oturur bu politik demokrasi yapısı.

Sınıf esası üzerinde örgütlenme yasağının kaldırılması, ardından "Türkiye Sosyalist Emekçi ve Köylü Partisi"nin ve diğer birkaç sol partinin kurulması, işçilerin hızla sendikalaşma girişimleri, Batı tipinde çok partili bir demokrasiye geçme olasılığını düşündürmüştü bana. Önemli olan bu olasılığın gerçekleşip gerçekleşmeyeceği idi.

İki partinin sınıfsal niteliği aynı olduğundan 1946 seçimlerinde daha önce söylediğim gibi Türkiye Sosyalist Emekçi ve Köylü Partisi'nin görüşüne uyarak boş oy kullandım.

Umut bağladığım olasılık gerçekleşmedi. Çok partililik çok kısa zamanda sağ kanat partilerinin çokluğuna dönüştü; sol kanatta örgütlenme ezilerek önlendi. İşçilerin örgütlediği sendikalar bile yok edildi ve 1947'de CHP güdümünde sendikacılık başlatıldı. Demokrasiye, böyle aldatmaca bir geçişe neden gerek görüldü? Daha doğrusu İnönü neden gerek gördü?

-1946'da Cumhurbaşkanı İnönü'nün 'demokrasiye geçiş' kararının ardında ne gibi etkenler vardı? İnönü, çok sonra 'Etrafımızdaki Arap ülkeleri seçim üzerine seçim yaparlarken, ben utancımdan duvarlara bakamazdım' diye o günlerde ne düşündüğünü açıklamıştı. Behice Boran bu dönüşümü nasıl yorumluyordu? O günlerde ne düşünüyordu? Neydi bu demokrasiye geçişin nedenleri?

BORAN- *Demokrasiye geçmenin gerekçesi kısaca şuydu:*

<u>İç etmenler</u>: Cumhuriyet döneminin ta başından beri hep yoksulluk içinde ve devlet baskısı altında kalmış köylü, kentli, işçi/emekçi kitlelerin yaşam koşullarının 2.Dünya Savaşı süresinde daha da zorlaşmasının, daha sertleşmesinin yarattığı dipten vuruşlar; aynı savaş yıllarında iyi karlar vurup palazlanan ticaret ve sanayi burjuvazisinin vesayetinden kurtulma ve hareket serbestliğine kavuşma istemleri; bu iki sınıfsal gelişim çizgisinin CHP'ye karşı olma noktasında birleşmesi.

<u>Dış etmenler</u>: Savaşın Alman Nazizminin, İtalyan faşizminin ve Japon militarizminin kesin yenilgisiyle bitmesi; demokrasinin itibarının artması, Batı'dan dışlanıp yalnız kalmamak için Türkiye'nin katılmak zorunluluğunu duyduğu Birleşmiş Milletler teşkilatı üyeliğinin demokrasiyi şart olarak dayatması.

Bir numaralı durum iki numaralı durumla birleşince, CHP, parti içinde bir muhalif grubun oluşup önerge vermesini, sonra da ayrılıp yeni bir parti, Demokrat Parti'yi kurmasını eski usullerle önleyemezdi. Kendi dışında yeni partiler kurulmasına ister istemez izin verecekti.

Ne var ki, İnönü'nün ve CHP'in ve egemen sınıfların baş korkusu komünizmdi. Savaşın kazanılmasında Sovyetler Birliği'nin belirleyici etmen olması, bundan ötürü itibarının çok yükselmesi ve gücünün artması bu korkuyu arttırıyordu. Türkiye şöyle veya böyle çok partili, genel seçimli, parlamentolu bir rejime geçerse, batılı devletler, hele ABD daha ötesini kurcalamazdı. Nitekim de

öyle oldu, komünist partisi hatta 1960'lara kadar herhangi bir sol partisi olmayan birçok partili parlamenter rejime geçildi. Batılı demokrat ülkelerden hiçbir ses çıkmadı.

O zamandan beri Türkiye'de çok partili parlamenter demokrasi tek ayak üzerinde sekip sendeleyen, on yılda bir düşe kalka sürdürülmeye çalışılan bir şüpheli demokrasi olmaktan kurtulamadı.

Belirttiğim tüm bu "ihtirazi kayıtlan"na rağmen, iktidann 1950'de sınıfsal düzeyde değil de parti düzeyinde de olsa el değiştirmesinin küçümsenmeyecek önemi vardı. Yirmi sekiz yıl sürmekle adeta mutlakıyet kazanan CHP hakimiyetinin ortadan kalkması, kendi başına olumlu bir olaydı. CHP'nin kendi geleceği bakımından bile. Halk kitlelerinin değişmez kaderiymiş gibi algıladıklan, hoşnut olmadıklan bir iktidan kendi güçleriyle değiştirebildiklerini görmeleri, bu deneyimi geçirmeleri ve kendine güven duygusu kazanmalan daha da önemliydi. Halk, Demokrat Parti'yi, karşı çıkılmaz sandığı CHP'ye karşı çıktığı için destekledi, oylanyla iktidara getirdi, ona kitlesellik kazandırdı.

Dondurulmuş politik yaşamda bir gedik açılmış, tıkanıklık bir ölçüde giderilmişti. Bu gediğin politik yelpazenin tüm partilerini kapsayacak kadar demokratik bir boyutta genişletilmesi mücadelesi 1960'larda başlayacaktı, bu yönde mücadele hala bugün de sürüyor.

Türkiye'de sağ partiler, Batılı anlamda demokrat, "yani liberal" olmuşlar mıdır? DP, bu bakımdan incelenmesi gereken bir "laboratuvar konusu"ydu. Tek partili düzenin seçeneği olarak gelen DP, Batılı anlamda "özgürlükçü bir parti" sayılabilir miydi?

- Sayın Boran, DP'yi nasıl niteliyorsunuz? DP nasıl gelişti? Kendi sonunu nasıl hazırladı?

BORAN- *27 Mayıs öncesinin on yıllık DP döneminde, bu parti dışa borçlanmaya dayanan politikasıyla ekonomiye bir canlılık getirmiş, sanayileşmeyi, tanmı makineleştirmeyi bir ölçüde hızlandırmıştı. Köylünün eline para geçer olmuştu. Ama ülkenin gerçekten kalkındınlması açısından DP politikası iflasa mahkumdu. Öyle de oldu. On yıl tamamlanmadan ekonomi darboğaza*

girdi, tıkandı; enflasyon şahlanmış, döviz ve pazar sıkıntısı çözümsüzleşmişti.

Politik yaşamın demokratikleşmesi açısından ise Demokrat Parti taşıdığı adın partisi olmadığını, iktidara gelir gelmez barışsever hareketleri bastırmasıyla ve ondan sonra Türkiye Komünist Partisi'ne o güne kadar görülmemiş boyutta darbe indirerek, bu arada 141 ve 142. maddeleri daha da ağırlaştırarak, "Vatan Partisi" yöneticilerinin tutuklattırıp mahkemeye sevk ettirerek, işçi sınıfının sendikal hareketini Amerikan sendikacılığının kontrolü altına sokmaya girişerek ve CHP muhalefetine aşırı tahammülsüzlük göstererek kanıtlamıştı.

Türkiye'yi NATO ya sokan, yurt topraklarını Amerikan üslerine açan, ikili anlaşmalarla Amerika'ya akıl almaz ayrıcalıklar tanıyan, silahlı kuvvetlerin tümünü NATO emrine veren, orduya ilişkin her şeyi Amerikan usullerine ve NATO stratejisine göre düzenleyen DP iktidarı, ulusal bağımsızlık diye bir kavrama sahip değildi. Böyle olunca da yabancı sermaye ve petrol şirketlerine kapılan açması da doğaldı.

DP döneminde asker/sivil memurlar kitlesinin yaşam düzeyi düşmüştü. DP iktidarı CHP yanlısı olarak gördüğü bu kitleyi ihmal ediyor ve onlar arasında gerek bu nedenle, gerekse DP yönetiminin belirttiğimiz gidişini beğenmediklerinden hoşnutsuzluk büyüyor, yeni eğilimler filizleniyordu. Ordu huzursuzdu.

Amerikan kontrolü altına tam alınamayan işçi sınıfı sendikal hareketinde ilerici eğilimler gelişiyordu. Aydınlar, yüksek öğrenim gençliği içinde de benzeri bir durumun belirtileri görülüyordu. Ekonominin darboğazda boğulma noktasına gelmesi, DP'nin Millet Meclisi'nde CHP muhalefetine tahammülsüzlüğünün son haddine varmasıyla tahkikat komisyonu gibi olağan dışı tedbirleri almaya; İnönü'nün gezilerini engellemeye kalkması, bardağı taşıran etmenler oldu.

27 Mayıs hareketi tüm gelişmelerin ürünüydü.

-Sayın Boran, şimdi bugünün tartışmalı konusu 27 Mayıs İhtilali'ne gelelim. 27 Mayıs'ı o gün ve bugün nasıl değerlendiriyorsunuz? 61 Anayasası hakkında hele hele 12 Mart ve 12 Eylül dönemlerini de yaşadıktan sonra ne düşünüyorsunuz? 27 Mayıs 1960 sabahı Sayın Boran, ihtilalin yapıldığını öğrenince ne düşünmüştünüz?

BORAN- *27 Mayıs sabahının erken saatlerinde haberi duyduğumda içimde hem bir ferahlama, hem bir kaygılanma duydum. Az önce yapmış olduğum 27 Mayıs öncesine ilişkin değerlendirmeyi o günlerde bir bütün olarak yapmış değildim, ama ülkenin 27 Mayıs arifesinde içine düşmüş bulunduğu durumun öyle devam edemeyeceği de aşikardı. Radyoda okunan açıklamada, "NATO'ya CENTO'ya bağlılık" cümlesi hoşuma gitmemişti, ama başka türlü olacağını da beklememiştim.*

Radyoda konuşanın 1940'larda ırkçı olaylar dolayısıyla tutuklananlar arasında bulunan, albaylığa yükselmiş, o zamanki teğmen Türkeş olduğunu öğrenmem, Akis dergisinin onu hep Milli Birlik Komitesi'nin "Kuvvetli albayı" diye nitelemesi ve nihayet içeriği kaygı uyandıran bir yasanın - Ülkü Kanunu mu neydi, öyle bir şey- gündeme getirilmesi nereye gidildiğine ilişkin kuşkulanmı arttınyordu.

Altı ay sonra Türkeş'in içinde bulunduğu, iktidarda kalma yanlısı olarak bilinen 14'lerin görevden uzaklaştınlması ile, sözünü ettiğim kanunun gündemden çıkması rahatlatıcı oldu. İstanbul Üniversitesi'nden demokrasi yanlısı olmakla tanınmış ileri gelen bir grup profesörün yeni bir anayasa hazırlamakla görevlendirilmesi, Kurucu Meclis'in kurulması ve 27 Mayıs'ın bir buçuk yılı dolmadan genel seçimlere gidilmesi, olumlu gelişmelerdi. Seçim sonuçlan belli olduktan sonra beliren Meclis'i açıtırma eğiliminin durumu belirleyici olmaması, Meclis'in normal çalışmalanna başlaması da 27 Mayıs lehine kaydedilecek önemli bir puandı.

Ve nihayet 1961 Anayasası, 27 Mayıs'ın Türkiye toplumuna ve politik yaşamına bir dönemeç aldırtacak nitelikte büyük katkısıydı Bu yeni anayasa ile toplumda demokratikleşme sürecinin hızlanmasına, işçi sınıfının politik ve sendikal hareketinin geliştirilmesine elverişli yeni hukuksal olanaklar doğdu. Kırk yıllık bir gecikmeyle, Türkiye, tam değil, göreceli ölçüde olsa da Batıdakilerine benzer bir parlamenter rejime girdi. 141-142 maddeler kaldınlmadı, ama yeni anayasa sol düşünceye ve sol kanatta partileşmeye kapıyı önemli ölçüde açıyordu.

Kapının ardına kadar açılması, için, yani 141 ve 142. maddelerin, kaynaklandıklan faşist İtalyan yasasının muadil maddeleri gibi hükümsüz hale düşürülmesi için işçi sınıfının ve diğer ilerici güçlerin tutarlı, inatçı mücadeleleri gerekliydi. Bu mücadelenin

başanyla yürütülebilmesi için de işçi sınıfının yasal düzeyde burjuvaziden bağımsız örgütlenmiş partisine ihtiyaç vardı. Türkiye İşçi Partisi , işte bu görevi üstlendi. Parlamenter demokrasi deniyorsa rejime, parlamenter demokrasi tam gerçekleşmeliydi. Bu da ancak yasal politik yelpazenin solundaki boşluğun sınırlamalar olmadan tam doldurulmasıyla mümkündü.

Anayasanın getirdiği bilim öğretme ve yayma, düşünce ve örgütlenme ve diğer demokratik özgürlükler ve gerekçesinin deyimiyle "iktisaden başkalarına bağımlı " olanlara yani işçi ve emekçilere tanıdığı haklar demokrasiyi genişletme mücadelesinin kısıtlı da olsa olanaklarını veriyordu.

Toplumda anayasanın demokratik, ilerici hükümlerine sahip çıkacak, demokrasinin genişletilmesi mücadelesini verecek güçler oluşmuştu.

Bu söylediklerim şimdi yaptığım bir değerlendirme değildi. 1960'larda bu değerlendirmeyi yapmış, konuşmalarımda ve yazılarımda kullanmıştım. TİP'in görüşü de bu merkezdeydi.

TİP'TEKİ MUHALEFETİN ARKASINDA MİHRİ BELLİ YÖNLENDİRMESİ VARDI

Bu konuları konuştuktan sonra asıl konumuza, "TİP olayı"na gelmiştik. Behice Boran'ınki bir uzun yürüyüştü. Bu yürüyüşte beraber olduğu bir kısım insanlarla bugün karşı karşıya gelmişti. Örneğin M. Ali Aybar ile...

- Sayın Boran, şimdi TİP olayına girmek istiyorum. 1961 yılında TİP kuruldu. Olayı nasıl karşıladınız? Ve partiye nasıl girdiniz?

BORAN- *Mehmet Ali Aybar 1947'den beri yakından tanıdığım işçi sınıfı davasına inanmış bir kişi olarak bildiğim, yayınlarıyla ilerici çizgide mücadele vermiş bir insandı. Bir parti kuralım mı diye düşünürken TİP kurucusu sendikacıların onunla temasa geçmesiyle bu partiye katılmanın daha doğru olacağını düşündük ve öyle davrandık. Genel Başkanlığa getirilmesini TİP'in doğru çizgide gelişmesi, tutarlı ve sıkı bir demokrasi mücadelesi vermesi açısından olumlu ve önemli bir olay olarak karşıladım ve sevindim. O zamanların Aybar'ına güvenim tamdı. Bu güvenle TİP'e girip girmemem konusunu onun takdirine bıraktım. Partiye üye olmayı çok istiyordum. Ne var ki, geride kalmış yirmi yıllık sürede başımdan geçen olaylar açısından bir hayli göze batan bir kişiydim. İşçi Partisi olarak iktidarın, egemen sınıfların, gericilerin şimşeklerini üzerime çekmesi zaten olası olan TİP'e girmeme parti açısından sakıncalı olabilirdi, hiç değilse bir süre için.*

Bu düşüncelerle üyelik fişini doldurdum, imzaladım, ama tarih koymadan Aybar'a verdim."Kendi üyeliğim konusunda ben belki objektif olamam, çünkü partiye girmek istiyorum. Parti açısından durumu sen değerlendir ve karar ver" dedim ve ekledim, "Ben bu konuyu bir daha açmayacağım." Aybar'ı zor durumda bırakmak istemiyordum. İşçi sınıfı hareketinin yaran gerektiriyorsa ben üyelikten feragata hazırdım.

Bir süre sonra, kurucuların yönetim kurulu olarak yaptıkları ilk toplantıda adımın geçtiğini, mevcut koşullar ışığında sakıncalı

bulunduğumu öğrendim. İstanbul'a yapılan ikinci toplantıdan sonra düzenlenen akşam yemeğinde kimi kurucular eşim Nevzat'tan benim niçin gelmediğimi sormuşlardı. O sıralarda Vatan gazetesinin haftada bir düzenlediği "Komünizmi Tel'in Mitingi"nden az önce Yön dergisinde TİP'in aleyhinde maksatlı bir yazı çıkmış, ben de ona Vatan'da cevap vermiştim. Kuruculanın teşekkürü bana sözlü olarak iletildi. Nihayet 1962 sonlannda, TİP Genel Sekreterliği'nden mektubun yazıldığı haftanın perşembe günü saat 17'de Bilim ve Araştırma Bürosu'nun toplantısına katılmama ilişkin bir davet aldım. Parti üyeliğine kabul edilmiştim.

TİP "Marksist" bir parti miydi? Partinin Marksist ideolojisi, kuruluşunda da var mıydı? Yoksa, parti ne zaman "marksist bir parti " oldu? Nasıl bir süreçti bu?

- TİP'i nasıl niteliyordunuz Sayın Boran?

BORAN- *TİP, sendikal hareketin ilerici kanadında yer alan Şaban Yıldız, İbrahim Güzelce, Kemal Türkler ve Rıza Kuas gibi yürekli sendikacılar tarafından kurulmuştu. Aralannda işçi sınıfının davasına inanmış, sosyalizme eğilimli veya açık olanlar vardı. Adı geçenler ve aynı nitelikleri paylaşan diğer sendikacılar,partiye yapılan, abartmasız yüzlerce kaba kuvvet saldınsına, sayısız sözlü sataşma ve kötülemelere karşın parti kademelerinde görevlerini sürdürdüler, parti politikasını savundular.*

TİP'in kuruluşu olayı çok anlamlı ve önemli bir gelişmenin ifadesidir. Kuruculann işçi sınıfından gelişi bu sınıfın sendikal örgütlenme ve mücadele bilincinden politik düzeyde örgütlenme ve mücadele bilincine yükselmesinin bir belirtisi ve sonucudur.

1962'de partiye sosyalist, sol, ilerici aydınlann katılmasından sonra, aynı yıl kaleme alınan parti tüzüğü ve 1964'ün Şubat'ında yapılan 1. Kongrede kabul edilen parti programı ile TİP "Marksist bir kimlik" kazandı. TİP, o zamanın Türkiye koşullannda Marksizm'in yasal bir parti olarak somutlanışı idi. Parti bu kimliğini geliştirme sürecine girdi, bir başka deyişle, bilimsel sosyalistleşme sürecine. Gerek partinin kendi mücadelesinde kazandığı deneyimler gerekse nesnel olgular olarak işçi sınıfının gelişip güçlenmesi, Marksist yazının kimi önemli yapıtlannın ilk kez Türkçe'ye çevrilmesiyle Marksist öğretinin parti üyelerince öğrenilmesi, partinin bilimsel sosyalistleşme sürecini geliştiriyordu.

Boran, partinin "Marksist" bir parti kimliğini kazanmasını 1964 Şubat'ında yapılan 1. Kongreye bağlamaktadır Acaba, partide ilk uyuşmazlıklar bu sırada mı ortaya çıkmıştı?

- 64 kongresinde temel konularda görüş ayrılıkları belirdi mi?

BORAN- *TİP'te ilk uyuşmazlıklar 1964 I Kongreden önce bilim ve araştırma bürosunda parti programını hazırlama çalışmalannda çıktı. Sorun "işçi sınıfının öncülüğü" konusunda düğümleniyordu. Kimi arkadaşlar, azgelişmişler grubunda olan sanayileşmemiş ülkelerde işçi sınıfının değil, orta katmanlann devrimci harekete öncülük ettiklerini ileri sürüyorlar, Türkiye'de de böyle olacağını söylüyorlardı; işçi sınıfı öncülük edemeyecek kadar güçsüzdü.*

Biz ise aksi görüşteydik. TİP'in işçi sınıfının bağnndan çıkışı, geniş köylü kitlesinin, diğer kent emekçilerinin ise kendi sınıfsal partilerini çıkaramamalan olgusu bile, benim kanımca, işçi sınıfının bu katmanlann bir ölçüde önünde gittiğinin göstergesi idi. İşçi sınıfı, gelişmiş sanayi ülkelerindeki kadar olmasa bile, yine de küçümsenmeyecek bir güçteydi. Bu sınıfsal gücü fiili öncülük gücüne dönüştürmek, işçi sınıfı partisi olarak TİP'in göreviydi.

İşçi sınıfı, öncülüğünü kendi partisi eliyle gerçekleştirip yürütürdü. İşçilerin en bilinçlileri partiye giriyor veya dışandan destekliyordu. İşçileri bilinçlendirmek, partiye kazandırmak da yine partinin göreviydi. Tartışmalar sonunda partinin niteliğini belirten tüzük maddesindeki tanımlama, işçi sınıfı öncülüğünü içermekle beraber bir redaksiyondan geçirilerek programa aktanldı.

Ama 1. Kongreden sonra, birinci görüşü savunan üyeler başka üyeleri de yanlanna katarak, parti merkez yönetimine ve kongreye itiraz eden ve genel yönetim kurulunun toplantıya çağınlarak olağanüstü kongre karannın alınmasını talep eden bir yazı gönderdiler. Bu protesto yazısında "işçi sınıfı öncülüğüne", bu sözcükler ifade edilerek değil, organlann oluşturulmasında üyelerin yansının işçi olmasının gözetileceğini belirten tüzük maddesine itiraz edilerek karşı çıkılıyordu. Bu grubun talebi üzerine GYK toplanıp konuyu görüştü, tartıştı ve olağanüstü kongre istemini reddetti. Bunun üzerine istifa edenler oldu.

Tip içindeki asıl büyük uyuşmazlık 20-24 Kasım 1966 tarihleri arasında Malatya'da toplanan büyük kongrede çıkmıştı. O yıllar, Mihri Belli'nin üniversite gençliği üzerinde oldukça etkin olduğu yıllardı Bütün dünyada birdenbire patlak veren "68 öğrenci olayları" sosyalist hareket üzerinde bir "öğrenci devrimciliği" dalgası yaratmıştı.

Belli'nin başını çektiği "Milli Demokratik Devrim" görüşü öğrenci kesiminde büyük coşku yaratmaktaydı. Kısaca MDD'ciler diye anılan ya da "Mihrici" olarak bilinen çevreler, TİP yönetimine karşı bir savaş açmışlardı.

Muhalefet MDD'ciler ile sınırlı değildi Partideki ilk örgütlü muhalefet olayı, Malatya kongresinde yaşandı.

Kongre Başkanı Çetin Altan'dı. Vahap Erdoğdu, muhalif kanadın sözcüsü olarak kürsüye çıktı. Vahap Erdoğdu'nun kürsüye çıkması ile birlikte Çetin Altan, konuşmaların 10 dakika ile sınırlı olduğunu söyledi.

Kongreyi genel merkez kazanmıştı. Muhalif kanadın "tasfiyesi" bu kongreden sonra gündeme geldi.

Malatya kongresi bu bakımdan çok önemliydi. Behice Boran'a Malatya kongresini sordum.

Malatya kongresi sanıyorum önemli bir dönemeçti parti için. Nasıl niteliyordunuz Malatya kongresini ve haysiyet divanına sevk edilen kişileri?

BORAN- *Malatya kongresinden önce İstanbul'da yapılan ilçe kongrelerinden birinde, parti içinde bir muhalefet hareketinin oluşmuş olduğu ortaya çıktı. Malatya kongresinde bu gruptan olan delegelerin hazırlıklı, anlaşmış ve örgütlenmiş olarak kongreye gelmiş olduklan görüldü. Sözcüleri kongrede "Milli Demokratik Devrim" tezini savundu. Konuşmacı ile dinleyiciler arasında karşılıklı atışmalar baş gösterdi. Kongre divan başkanı, kürsüdeki delegeye elindeki metni okumaya devam etmesini üç defa ihtar edip de sonuç alamayınca sözünü kesti kürsüden indirdi.*

Okuduğu metin aynen, kısa süre önce Yön dergisinde delegenin imzasıyla ve kongrede okutulmayacağı görüşüyle yayımlanmıştı. Yön Malatya kongresine birkaç ay kala TİP'e karşı bir kampanya açmıştı. Muhalif delegasyonunun aslı derdi, ideolojik tartışma yapmaktan çok Genel Yönetim Kurulu'nu ele geçirmekti.

Bu başanlırsa, GYK tarafından seçilen Merkez Yürütme Kurulu'nu halletmek de kolaylaşacaktı. GYK için aday listesi tespit edip çoğaltmışlardı. Delegelerin kaldıklan otelleri geceleri ziyaret edip bu listeleri dağıtıyorlar, görüşmeler yapıyorlardı. Delegelerin ileri sürdükler görüş eleştiri ve önerilere yanıt olarak, MYK sözcüsü sıfatıyla yaptığım konuşma, hesaplannı boşa çıkardı. Seçimleri büyük çoğunlukla merkez listesi kazandı. Yön dergisi kongreye ilişkin yazısına "gladyatör" alt başlığıyla benim resmimi de eklemişti.

Kongreden sonra bu muhalefet grubu hakkında soruşturma yapıldı. Muhalefetin başını çekenler zaten açıkça ortadaydı. Bunlar 1950'lerdeki TKP davasında Mihri Belli yanında yer almış kişilerdi. Yapılan soruşturma ile muhalif grubun ardında Mihri Belli'nin yönlendirmesi olduğu anlaşıldı. Amaç, partiyi içinden fethetmekti. Biz bu olgulan ne haysiyet divanına sevk yazısında, ne de bir başka parti belgesinde belirtmedik; kurullarda da sözünü etmedik.

Ama MDD sorunu bununla kapanmadı. M. Belli üniversite gençliği içinde belli etkinlik ve destek kazandı, giderek MDD'cilik onun etkisi dışına taştı. Bu konuya daha sonra tekrar döneceğim.

M. Ali Aybar ve Behice Boran, Malatya kongresinden sonra MDD'cilerin tasfiyesi" hareketinde beraberdiler. Bu beraberlik daha sonraları da devam etmiştir. Bugün Boran ve Aybar, hiç yan yana gelmeyecek siyasal görüşlere sahipler.

Bu anlaşmazlık nasıl başlamış, ne zaman başlamış ve niçin başlamıştı? Bu konulara girmek istiyordum.

- Aybar ile anlaşmazlık hangi noktalardan kaynaklanıyordu Sayın Boran?

BORAN- *Şimdi geriye dönüp baktığımda görüyorum ki, Aybar'la aramdaki görüş aynlıklannın emareleri çok önceden belirmiş de, ben fark etmemişim. Görüş aynlıklannı açıkça ortaya çıkışı 1968 yılında oldu. Senato seçimlerinden önce Merkez Yürütme Kurulu'nda, partinin seçim propagandasının ana teması ne olmalı konusu konuşulurken, Aybar halkın sömürü ve yoksulluktan çok, horlanmadan şikayetçi olduğunu söyleyerek, "horlanma" konusunun baş tema yapılmasını istedi. Ben ve diğer bazı arka-*

daşlar karşı çıktık. Horlanmanın da sınıfsal bir olgu olduğunu, sömüren-sümürelen, egemen ve ezilen sınıfsal çelişki ve ilişkisinden doğduğunu söyledim ve bu konu işlenecekse, bu sınıfsal bağlam içerisinde işlenmesi gerektiğini belirttim.

Ankara ilçe kongrelerinden birinde yaptığı konuşmada Aybar özgürlük konusunu işledi. Bütün insanlık tarihi özgürlük mücadelesidir dediğinde fazla alkışlanmadı. Ve ondan sona yapılan Ankara İl Kongresi'nde il yönetiminin bir duvara baştan başa "Bütün tarih, sınıf mücadeleleri tarihidir" diye yazdırmış olduğu görüldü.

Özgürlük, horlanma ve benzeri konulan Aybar, sınıfsal bazından soyutlayarak ele almaya, işlemeye yönelmişti. Aramızda geçen bir konuşmada, Aybar'ın görüş aynlığının, sosyalizmin bilimselliğini ve merkezi planlamanın sosyalist sisteme özgü olduğunu reddetme noktasına kadar varmış olduğunu hayretle dinledim.

Aynı yıl Aybar ilçe toplantılannda "güler yüzlü sosyalizm"den söz etmeye koyuldu. Üyelerden tepki gelmeye başladı. Parti temel belgelerinde, yayınlannda böyle bir deyim, sosyalizmin "güler yüzlü olanı/olmayanı" diye bir aynm yoktu. Konu GYK'de ele alınarak tartışıldı, ama ilçe kongrelerine katılma gereğiyle nisap düştüğü için bir sonuca bağlanamadı. Buna rağmen Aybar, deyimi kullanmaya ve sosyalizm konusunu bu açıdan işlemeye devam etti. Partinin "Türkiye' ye özgü bir sosyalizm" diye bir anlayışı da yoktu ve böyle bir deyim hiç kullanılmış değildi. Merkez Yürütme Kuruluna verdiğimiz beşli önergede 2. Büyük Kongre kararlannda partinin sosyalizm anlayışının tanımlamasının yapılmış olduğu belirtilerek, genel başkanın parti belgeleri dışına çıkan beyanlannın partiyi bağlamayacağı ifade edilmişti.

Aybar, oy toplama hesaplanna gereğinden fazla önem veriyordu. Oysa, işçi sınıfı yasal bilimsel sosyalist partileri için oylan arttırmak , seçimlerde başan önemli olmakla beraber, baş sorun bu değildir ve "oy avcılığı" denilen yöntemler kullanılmaz. Parti üye ve kadrolannın ideolojik eğitimi ve işçi/emekçi kitlelerin sosyalizm doğrultusunda bilinçlendirilmeleri öncelik taşır. TİP tüzüğünde de , partinin kitlelerin bilinçli oylanyla iktidara geleceği yazılıydı. Bu iki konu GYK'ye getirildiğinde, eğitim konusunu Aybar alaylı sözlerle kapattı; kitlelerin ise TİP iktidara geldiğinde ne yapacağını zaten bildiklerini söylemekle yetindi.

Aybar, partinin seçim sonuçlarından hiçbir zaman memnun olmamıştı. 1965'te 15 milletvekilliği kazandığımız zaman bile. Çünkü seçim havasının kızışması içinde kazanılacak tahmini milletvekili sayısını 70-80'e kadar çıkaranlar olmuştu.

ÇEKOSLOVAKYA OLAYINDA SAĞLAM UNSURLARI TEŞHİSTE YANILMIŞIM

- Sayın Boran, TİP içinde Aybar'la birlikte çalıştığınız dönemi biraz anlatır mısınız?

BORAN- *Aybar parti çalışmalannda kendisini ön plana çıkartmakta dikkatli, tüzüğün genel başkana tanıdığı yetkilere sahip çıkmada ve kullanmada da titizdi; her bakımdan güvenirlilik ve saygıdan oluşan bir otoriteye sahip olmanın , tüzüğün verdiği yetkilerden daha önemli olduğunun farkında değil gibiydi. Kendi başına buyruk hareket etme eğilimi, az önce anlattıklanmdan anlaşılacağı üzere, aramızda görüş aynlıklan ortaya çıktıktan sonra daha da arttı. Daha fazla aynntılanna girmeye gerek görmüyorum.*

Olağan ve olağanüstü kongrelerde, GYK toplantılannda olup bitenler, kurullar içinde ve dışında söylenenler konusuna da girmeyeceğim. Çoktandır niyetlendiğim, anılanmı yazmayı gerçekleştirebilirsem, o kapsam içinde 1940'lardan başlayarak sol kanat içinde olup bitenleri -tabii bildiğim kadanyla- ele almak istiyorum. Şimdi yalnız bazı noktalan belirtmekle yetineceğim:

Aybar, görüş aynlığı meydana çıktıktan sonra yapılan olağan ve olağanüstü kongrelerde seçimleri kendi tarafının kazandığını belirtiyor. Doğrudur. Doğrudur da bu durumda neden kendisi iki kongre arasındaki ve sonraki sürede bizler hakkında kovuşturma açtırmayı denemedi. Deneyemedi, çünkü en yakın çalışma arkadaşlan olan MYK ve GYK üyeleri dahi buna karşıydılar. Onlann da Aybar'a eleştirileri vardı. Biz ise partinin niteliğinin, çizgisinin değiştirilmek istendiğini, parti tüzük, program ve kongre kararlannı önemli bir ihlale uğradığını ve önlenmezse daha da uğrayacağını görüyor, bu nedenle de Aybar'a karşı çıkıyorduk.

1969 genel seçimlerinden sonra yapılan ilk GYK toplantısında Aybar neden genel başkanlıktan istifa etmek zorunda kaldı? GYK Aybar'ın listesinden seçilmiş olanlann az bir farkla da olsa çoğunlukta olduklan aynı kuruldu. İstifanın nedeni, genel seçim-

lerde iyi sonuç alınamaması da olamazdı, "milli bakiye sistemi" değiştirildikten sora milletvekili sayısının düşeceği belliydi. Zaten kendisi de istifasını açıkladığı konuşmasında, seçim sonuçlanndan söz etmedi, muhaliflerine ad vermeden çattı, onlarla serbestçe mücadele edebilmek için görevden aynldığını söyledi. Oysa bu arada yerel parti örgütleri kendisine karşı vaziyet almış, çok imzalı protestolar göndermeye başlamış olmasalardı, GYK toplantısından hemen önce toplanan Merkez Yürütme Kurulu üyeleri hep birlikte istifada ısrar etmeselerdi, Aybar istifa edecek değildi. Etti, çünkü yenilmişti. Parti merkez ve yerel kadrolannı ve üyelerini, beşli önerge ile birden patlak veren anlaşmazlık ve bölünme doğal olarak önce şaşırtmış, ama kısa sürede durumu doğru değerlendirerek partiye sahip çıkmışlardı.

Dördüncü Büyük Kongre'ye hazırlık olarak yapılan il ve ilçe kongrelerinde "Aybarcılar"ın ortadan silinmiş olduğu görülüyordu. 4. Büyük Kongre'de de "Aybarcılar"ın varlığı hissedilmedi, sesleri duyulmadı. Oysa Aybar'ın yandaşı delegeler eliyle bizlerle serbestçe mücadele edebileceği yer bu kongrelerdi.

Bu durumda Aybar'ın sonradan "tarafsız denetimciler" gözetiminde olağanüstü kongre istemesi tüzüğe uygun olmadığı kadar, anlamsızdı da. Tüzüğe göre, olağanüstü büyük kongre toplantısı için, delegelerin beşte biriinden imza almak gerekiyordu. Aybar da tüzük hükmünü biliyordu; gerçekten yeni bir kongre istiyorduysa bu yönteme başvurmalıydı. Biz olağanüstü kongrenin toplanmasını böyle sağlamıştık.

Özetlersem, TİP'in çizgisinde bir değişme olmadı. Aybar'ın kitaplannda açıkladığı bugünkü konumu, kimin çizgi değiştirdiğini bütün çıplaklığıyla gözler önüne seriyor. Yalnız 2. dönem TİP'in değil, Aybar zamanındaki TİP'in de tüzüğü Aybar'ın sözünü ettiği tüzük, "dikine örgütlenmiş demokratik merkeziyetçi" tipte bir parti öngörüyordu ve parti fiilen de öyle örgütlenmiş, öyle çalışıyordu. Malatya kongresinde delegelerin görüş, eleştiri ve sorulannı Genel Yönetim Kurulu adına cevaplarken TİP'in demokratik merkeziyetçi bir parti olduğunu belirtmeme Aybar'dan hiçbir itiraz gelmemişti. Bugünse bu parti tipini eleştirilerinin baş hedefi yapıyor.

4. Büyük Kongre'de iki hizbin de tasfiyesi sağlandı ve alınan kararlarla TİP "bilimsel sosyalist" çizgisine daha sıkıca oturdu. Bu çizgiyi daha da güçlendirerek bugüne kadar geldi. 12 Mart döneminde kapatıldıktan sonra, 1 Mayıs 1975'te ilk dönemde par-

tiyi saptırmalardan kurtaran aynı kadroların eliyle, ideolojik ve politik kimliği daha da belirginleştirilerek kuruldu.

Bir soru aklıma geliyor. TİP'ten bunca yıl önce ayrılmak durumunda kaldıktan ve aradaki sürede bambaşka bir anlayışla başka tipte bir partiyi, yatay olarak örgütlediği Sosyalist Devrim Partisi'ni kurup başkanlığını yaptıktan sonra, Aybar neden "eski TİP başkanı" unvanını kullanıyor veya kullanılmasına izin veriyor? Normali, "Sosyalist Devrim Partisi Başkanı" demek değil mi? SDP'nin başkanı olmaktan onur duyması gerekmez mi? Niye TİP?

Herkes sanır ki Boran ile Aybar'ın uyuşmazlıkları 1968 yılındaki "Çekoslovakya işgali"nden kaynaklanmıştır. Hayır. Çekoslovakya işgali nedeniyle Aybar ve Boran arasında bir uyuşmazlık baş göstermemiştir.

Tersine, Boran'ın işgal nedeniyle Sovyetler'i çok ağır bir dille suçlayan bir yazısı Milliyet gazetesinde yayımlanmıştır.

Boran, 27 Ağustos 1968 günlü Milliyet gazetesinde yayımlanan yazısında, Sovyetler'in Çekoslovakya'ya yaptıklar müdahalenin "geçerli görülebilecek yanı" olmadığını yazıyor ve şu görüşü ileri sürüyordu:

"Sovyetler Birliği'nde işçi sınıfı diktatörlüğü partinin ve hatta parti içinde belirli bir kadronun gitgide tek bir kişinin müstebit, keyfi idaresi şeklini almıştır."

Bu noktada konuyu Çekoslavakya işgaline getiriyor ve bu işgali 1968 Ağustos'unda nasıl karşıladığını soruyorum.

Sanıyorum bu soru Boran için yanıtlanması güç bir soru.

Boran, bu soruyu "özeleştiri" yaparak yanıtlıyor:

BORAN- *Çekoslovakya olayını nasıl karşıladığım sorunuza gelince: Milliyet'te çıkan ve Aybar'la yaptığınız konuşma dizisinde de alıntı yaptığınız yazıdan anlaşılacağı üzere, çok olumsuz karşıladım.*

Olayı, dizide geçen deyimlerle "çok açık biçimde eleştirdiğim kınadığım" doğrudur, ama bundan, benim tavrım ile Aybar'ın tavrının özdeş olduğu sonucu çıkmaz. O yazı o zamanki tavrımı savunmak için söylemiyorum bunu, yazıdaki hatalar zamanla ortaya çıktı. Aybar'la aramızdaki tavır farkını belirtmek istiyorum sadece.

Benimki bir durum değerlendirmesi ve eleştiriydi onun için de o olayla sınırlı kaldı. Aybar'ın tavrı ise "anti Sovyetizm"di. "Anti Sovyetizm" şu veya bu olaya ilişkin eleştirinin ötesinde, Sovyetler Birliği'ne karşın bütününde hasım, kalıcı bir tutumdur en azından. Şimdi Reagan ve yönetimi elinde ise Sovyetler Birliği'ne ve sosyalist ülkelere karşı propaganda saldırı silahına dönüştürülmüştür. Aybar'ın "güler yüzlü sosyalizm" deyimini kullanmasının, sosyalizm içinde böyle bir ayrım yapmasının altında da "anti Sovyetizm" yatıyordu. Bugünse Aybar'ın bu tutumu apaçık ortadadır. Bununla övünür gibi bir hali var. Oysa anti Sovyetizm'in ne işçi sınıfı davasına, ne de iki ülke arasındaki komşuluk ilişkilerine hiç yararı yoktur, zararı ise büyüktür.

Bense, nedenleri ne olursa olsun, istikrarsızlığa düşmüş bir ülkenin sosyalist sistemini, sosyalizm karşıtı eğilim ve güçlere karşı savunmak ve korumak için her türlü yardımın, askerisi de dahil, yapılmasını anlıyordum. Hem enternasyonalist dayanışma ve yardımlaşma gereğiydi, hem de bundan da öte, kapitalizmin hortlatılması, toplumun geriye götürülmesi girişimlerine kesinkes izin verilemezdi. Ne var ki ben Çekoslovakya'da oluşan kritik durumu, o zaman böyle bir durum olarak değerlendiremedim.

Partinin ciddi hatalar işlemiş olduğu, vahimleşen durumun kontrolünü büyük ölçüde yitirdiği bence açıktı, ama parti ve sosyalist sistem kendi içinden çıkaracağı sağlıklı, yetenekli unsurlar ve güçlerle kendi kendisini yineleyebilir, durumunu düzeltebilir gibi geliyordu bana, Dubçek ve yandaşlarının girişimlerini bu yönde değerlerdiriyordum. Çekoslovakya'daki durum ve gelişmelerin içyüzünü bilmemek ve Batılı komünist çevrelerde Dubçek'in desteklenmesi, "Prag bahar"ından söz edilmesi, böyle bir değerlendirme yapmamda herhalde etken olmuştur. Böyle değerlendirince de Sovyetler'in davranışını çok hatalı buluyordum. Bir süre bu görüşü korudum.

Boran'a bu noktada yine Çekoslovakya işgalini kınayan yazısını anımsatıyorum.

- Yazınızda Sovyetler'i ağır biçimde eleştirmiştiniz.

BORAN- *Evet, ama dizide alıntı yaptığınız Milliyet'in alt başlığı değil de yazının bütünü okunursa görülür ki, eleştirim, bü-*

tününde Sovyetler Birliği Komünist Partisi'ne veya Sovyet sosyalist sistemine değil, Sovyetler Birliği Komünist Partisi'nin kendisi tarafından açıklanmış, eleştirilmiş, hesabı görülmüş, tarihe mal olmuş bir yönetim anlayışı ve uygulamalanna yöneliktir.

Dediğim gibi olumsuz tavnmı bir süre korudum. Zaman kafamdaki düğümü çözdü. Yapılan işlerin doğru olup olmadığı, alınan sonuçlarla kanıtlanır. Bu işlere ilişkin değerlendirme ve eleştirilerin doğruluk derecesi de bu sonuçlara göre ölçülür. Zaman açısından bakınca, 1968'in son yansından başlayarak partinin hızla toparlanıp bugünkü duruma gelmesi, benim görüş ve yorumlanmın isabetsizliğini kanıtladı.

Çekoslovak partisi ve toplumsal sisteminde sağlıklı ve sağlam unsur ve güçler bulunmasaydı, bu kesimin elinde parti toplumdan destek görmeseydi, 1968 krizinden sonra böylesine çabuk toparlanmazdı. "Devrim ihraç edilemez" bu çok doğru, çok önemli bir sözdür. Ben partideki bu sağlıklı ve sağlam unsurlann kimler olduğun teşhiste yanılmıştım.

Boran'a bu noktada yine Çekoslovakya işgalini kınayan yazısın anımsatıyorum. **"Yazınızda Sovyetler'i ağır biçimde eleştirmiştiniz..."** *"Evet ama..."* diyor.

Bu noktada Behice Boran ile Çekoslovakya ve Afganistan işgalleri, ideolojide bağımsızlık, güler yüzlü sosyalizm, proletarya diktatörlüğü gibi olay ve kavramları tartışıyoruz.

Bu konulara yeniden döneceğiz.

Uyuşmazlıklar, 1968 yılını sonuna doğru başlamıştı. Sadun Aren ve Behice Boran, Aybar'ın Marksizm'den adım adım uzakıaştığı kanısına varmışlardı Evet, Çekoslovakya olayı bu tartışmaların nedeni değildi. Parti yönetiminde, Çekoslovakya'yı işgal sırasında bu konuda bir görüşme de olmamıştı. Ama "güler yüzlü sosyalizm" Aybar tarafından bu olay nedeniyle ortaya atılmıştı.

1968 Ekim ayında, Behice Boran ve Sadun Aren'in liderliğindeki bir grup, Genel Başkan Aybar'ın bilime karşı olduğunu, üst yapıya fazla ağırlık verdiğini ve kişisel yönetime yöneldiğini ileri sürmekteydiler.

Aybar'ın konuşmalarının "partiyi bağlamaması" yolunda bir önerge de Genel Yönetim Kurulu'nda reddedildi.

Hesaplaşma başlamıştı.

Partinin 3. Kongresi bu uyuşmazlık içinde geçti. Seçimleri Aybar'ın listesi kazandı. Ancak Behice Boran, listeyi delerek Genel Yönetim Kurulu'na üye seçildi. Uyuşmazlık bu noktada da durmadı. Bu kongreden 45 gün sonra "olağanüstü kongre" toplandı. Bu kongrede Boran ve Aren, yönetim kuruluna birkaç kişi daha sokmayı başardılar.

Uyuşmazlık daha da büyüdü ve Aybar istifa etti.

Şimdi gelin bundan sonrasını Behice Boran'dan dinleyelim:

BORAN- *Aybar istifa ettikten sonra benim genel başkanlığım hiç söz konusu olmadı. Genç bir avukat olan Mehmet Ali Arslan başkanlığa seçildi, ama kırk gün kadar sonra görevden ayrıldı. Gerekli destek görmediği gerekçesiyle. Haklıydı da. En yakın mesai arkadaşı olması gereken genel sekreter bile o süre Ankara'da bulunmamıştı, yalnız bırakılmıştı.*

1969 Aralık ayının sonlanna doğru Genel Yönetim Kurulu yeniden toplandı ve Şaban Yıldız Genel Başkanlığa seçildi. Bu seçimden sonra Aybar ve yandaşı birkaç üye kuruldan istifa ettiler, nisap düştü ve Merkez Yürütme Kurulu'nun seçimine geçilemedi.

1970 Ocağının ilk haftasında MYK yedek üyeleri de çağnlarak toplandı, boşalan üyelikleri dolduracak yedekler asil oldular. Merkez Yürütme Kurulu seçildi. Tüzük uyannca genel başkan, genel sekreter adayını önerir. Şaban Yıldız beni önerdi. Çok şaşırdım, olumsuz yönde. Genel sekreterlik ve genel başkanlık benim hiç mi hiç düşünmediğim görevlerdi. Yapabileceğime inandığım kimi görevlere önerilmeden de kendim talip olmuştum. Bir partili, görev verilmesini beklemeden yapabileceği göreve talip olmalıydı. Ama bu iki görev benim harcım değildi. Benim için genel sekreter adayı her zaman Sargın olmuştu, ama o Malatya kongresi sırasında da bu görevi çok ısrar üzerine kabul etmişti.

Bu defa Sargın dahil bütün MYK üyeleri benim sekreterliğim üzerinde oybirliğine vardılar. Benim için kabul etmekten başka bir şık kalmamıştı. Çok kaygılıydım ama genel sekreter seçilemediğinden Merkez Yürütme Kurulu oluşmadı, bu olmazdı. Parti hareketinin önüme koyduğu görevleri boşlayamazdım.

Genel sekreterlik işlerini yürütmede Sargın bana çok yardımcı oldu, özellikle örgüte ilişkin işlerde, büyük kongre hazırlıklannda. Ben daha ziyade politika ile ilgili işleri yapıyordum, dış ve iç politika raporlan, bildiri, Cevdet Sunay'a muhtıra yazmak gibi.

Genel başkan olabileceğim fikri, kanımca bu sekreterliğim döneminde kendiliğinden oluştu parti içinde. Dördüncü Büyük Kongre'ye hazırlık olarak yerel kongreleri yaptırmaya başladık. Bu kongreyi kazanırsak, Aybar ve MDD'cilere karşı ideolojik mücadeleyi de kazanmış olacaktık, görüş aynlıklan, anlaşmazlıklar süreci noktalanacaktı; bitecekti. Malatya kongresinden sonra parti içinde beliren MDD'ci grubun haysiyet divanınca partiden ihraç edildiğini söylemiştim. 1960'lann sonlannda bu akım üniversite öğrencileri arasında yayılmış ve partinin içine de yansımıştı. Yerel kongrelerde karşımıza şunlar çıkıyordu:

Milli Demokratik Devrimciliğin altında da "işçi sınıfı öncülüğü" ne itiraz yatıyordu. Bu akımın başını çeken Mihri Belli ve yandaşlanna göre Türkiye'de hakim üretim ilişkileri kapitalist değil feodaldi; aynı zamanda yan sömürgeydi. Bu nedenle devrim antikapitalist, antiemperyalist değil, antifeodal, antiemperyalist olacaktı. Öncülüğü de işçi sınıfı değil, ara tabakalar yapacaktı. Böylece Mihri Billi, benzer görüşleri savunan ve tarihsel olarak da ara tabakalann ve ordu kadrolannın devrimci işlev gördüklerin ileri süren aydınlar çevresine, giderek ordu kadrolanna yaklaştı. 1970'lerin başında birçoklan gibi artık o ve arkadaşlan da ordunun devrimci darbe yapmasını her an bekler oldular.

Bir yandan genel sekreterliğin olağan politik görevlerini yerine getirir, Emek dergisine de on beş günde bir yazı yetiştirmeye çalışırken, öte yandan da yerel kongrelere gidiyordum, bir baştan bir başa. Hepsine yetişmem mümkün değildi. Durumun kritik göründüğü yerlere, önemli il ve ilçelere gidiyordum. Kongrelerde muhalefet olarak karşıma hep MDD'ciler çıkıyordu. Aybar yanlılan hiç görünmüyordu, ya yoktular veya varlardı da sesleri çıkmıyordu, bilemiyorum. İl yönetimi Aybar yanlısı olan İstanbul'da bile Aybar muhalefeti kongrede yoktu. MDD'ci gençlik ise, daha il yönetimi salonu açıp düzenlemeye gelmeden oradaydı.

Yerel kongrelerin önemli bir bölümü zor koşullar altında yapıldı. İçerde, salonda sert tartışmalar oluyor, olaylar çıkıyordu. Dışanda da yığılmışlar, kongreyi engellemeye hazır bekliyorlardı.

Biz de otobüslerle partili gençleri götürüyorduk kritik kongrelere. Onlara verilen görev sataşmalara, tahriklere kesinkes tepki göstermemek, olay çıkmasına meydan vermemek, yalnızca kongreyi basma girişimi olursa, onu önlemekti. Gençler, şaşılacak bir soğukkanlılık ve sükunetle bu direktifi yerine getiriyorlardı. İzmir merkez ilçe ve il, Ankara ve İstanbul il kongreleri özellikle olaylı geçti. Bu arada parti merkezi basıldı, iki daktilo, bir hesap makinesi alınıp götürüldü. Baskınlardan maksat TİP'i kongrelerini yapamayan çökmüş bir parti durumuna düşürmekti. Baskınlar, Mihri Belli'nin başını çektiği gençlik grubunu aşmıştı. Sol gençlikten başkaları da katılıyordu. Bu gençlerin ardında başka etkenler de vardı. Kanımca gerek bize saldıranlar, gerekse silahlı eyleme geçen gençlik genel bir beklenti haline gelmiş olan askersel devrimin gerçekleşmesine hizmet ettiklerine inandırılmışlardı. Bu sözde devrime karşı olan TİP, ayağa batan bir diken gibiydi. Tasfiyesi hiç de fena olmazdı. Solu sola kırdırma iktidar ve polis için de çok geçerli bir yöntemdi.

Partiye cepheden böylesine saldıran MDD'cileri kolaylıkla hayisiyet divanına verip partiden ihraç edebilirdik. Normal koşullarda, parti disiplininin ciddi ihlali halinde böyle yapılırdı. Ama parti üçe bölünmüş bir tablo sergilerken böyle bir işleme başvurmak sorunu çözmezdi. Kongrelerde yüz yüze ideolojik mücadele vererek, delegelikleri kazanarak ve nihayet 4. Büyük Kongre'de de onları ve Aybar'ı ideolojik yenilgiye uğratarak partiyi toplayabilir, rayına oturtabilirdik. Öyle yaptık sonuç da öyle oldu.

AFGANİSTAN HÜKÜMETİ, SOVYETLER'İ YARDIMA ÇAĞIRDI, İŞGAL DENEMEZ

- Sayın Boran, TİP'te size başkanlığı kim önerdi?

BORAN- *Hiç kimse, sözünü ettiğim süre içinde sanırım parti kitlesinde benim başkan olabileceğim, hareketin başını çekebileceğim düşüncesi, kanısı giderek kendiliğinden doğdu. Dördüncü büyük kongreye az bir zaman kala genel başkanlığımın söz konusu edildiğini, tartışıldığını duydum. Giderek sanki başkan olacakmışım gibi bir hava oluştu çevremde, ama kimse gelip bana genel başkanlık önermedi, fikrimi sormadı. Ben de sormadım, hiçbir girişimde bulunmadım. Genel sekreterlik gibi genel başkanlık göreviyle de karşı karşıya kalırsam kabul etmek durumundaydım, partinin o günkü koşullarında.*

Kongreden sonra genel yönetim kurulu toplandığında bir üye kalktı, genel başkanlık için beni önerdi, bir diğeri de Şaban Yıldız'ı. Önerileri yapanlar kimlerdi, hiç hatırlamıyorum. Salt çoğunlukla genel başkan seçildim, üçte iki çoğunlukla değil.

- 1970'in hangi ayı oluyor efendim?

BORAN- *Dördüncü büyük kongre 70'in Ekim ayının son günlerinde yapıldı, sona erer ermez de merkez yönetim kurul toplandı, genel başkan, genel sekreter ve merkez yürütme kurulu seçimleri için.*

- Peki, şimdi 12 Mart'a gelelim; 12 Mart'ı nasıl değerlendiriyordunuz ilk günlerde?

BORAN- *12 Mart'tan öncesine gelelim derim, ilkin. Sizin sorduğunuz, "Savunduğunuz sosyalist görüşe karşı olan belli başlı akımlar?" sorusuna da bir başka yanıyla cevap vermiş olurum. Milli Demokratik Devrimciliği az önce anlattım. 12 Mart'tan önce ordunun devrimci girişimde bulunacağı, askeri bir devrim veya ihtilal olacağı beklentisi vardı, hayli yaygındı da. Beklentiden öte, kimi sivil çevrelerce destekleniyordu, belli bir akım vardı bu yönde. Biz ise kesinlikle bu görüşte değildik. Ordu eliyle devrime inanmıyorduk. Gerçi 27 Mayıs'ı çok olumlu değerlendirdik, o başka, devrim diye değil, toplumun demokratik özgürlüklerinin kapısını açan bir hareket olarak.*

- Bu da bir askeri ihtilal değil midir?

BORAN- *"İhtilal" değil! İhtilal deyince ben şunu anlarım, toplum düzeninde köklü, nitel bir değişim doğurur. 27 Mayıs Demokrat Parti'yi iktidardan alaşağı etti, Türkiye koşullannda bu önemli bir iktidar değişikliğiydi, ama sınıfsal egemenliğe dokunmadı, egemen sınıflar yine yerlerinde kaldılar. Yalnız işçi sınıfına yeni anayasa ile kimi haklar tanındı, yoksul köylü için toprak reformu öngörüldü, ama gerçekleşmedi.*

- Bir askeri ihtilal diyorum ben, 27 Mayıs, askeri ihtilal anlamında değil mi?

BORAN- *Hayır düşünmedim şimdiye kadar böyle bir şeyi ihtilal olarak, düşünmedim hiç. İhtilal silahlı devrim -revolution arméi- hareketi demektir. Devrim hareketi sayılabilmesi için demin kısaca işaret ettim, iktidarda olan politik kadronun alaşağı edilmesi yetmez, 27 Mayıs'ta olduğu gibi. Sınıfsal egemenliğin değişmesi ve toplumda köklü dönüşümlere gidilmesi gerekir. Bunlar olmazsa, askeri müdahale veya doğrudan darbe söz konusudur. Bir ordunun askeri ihtilal yapabilmesi de kitlesel destek ve katılımla mümkündür. Toplumsal sonuçlan dikkate almadan, askeri ihtilal anlamında ihtilal deyimiyle ne kastedildiğini anlamıyorum.*

Bu noktada Behice Boran ile derin tartışmaya girebilirdik. Boran, Afganistan'daki Sovyet işgalini savunuyordu. Afganistan'daki değişiklikler de ordu desteği ile yapılmıştı.

Boran, 27 Mayıs İhtilali'ni "Sınıfsal egemenliğin değişmesine ve toplumda köklü değişimlere" gidilmediği için "ihtilal" saymıyor. Ya Afganistan'daki ihtilali, "işçi sınıfı öncülüğünde" bir ihtilal mi sayıyordu?

Bu konudaki görüşlerimiz birbirine hiç uymuyordu. Soruyorum...

- Afgan ihtilali ordu eliyle gerçekleşmedi mi?

BORAN- *Evet, ama olması gereken diğer koşullar olmayınca da güçlüklere, başansızlığa yol açıyor. Bir devrimci harekette, bir ihtilalde ordu veya bir kesimi önemli rol oynayabilir, her hal ve şartta ordu önemle dikkate alınması gereken bir faktördür büyük silah gücüne sahip olmasından ötürü. O başka sorun.*

Afganistan'a gelince orada Nisan 1978 devrimini ordu değil, Afganistan Demokratik Halk Partisi yaptı, ordu destekledi. Bugün Afganistan Halk Cumhuriyeti'nde iktidarda bu parti vardır, ordu değil. Ordu karşı devrimcilerle çarpışıyor. Kapitalizm öncesi düzeyi aşamamış, geri kalmış bir ülkede sosyalizmi hedef alan bir milli demokratik devrimi başarmanın çetin güçlüğü ADHP'nin teoriyi pratiğe uyarlamada yaptığı hatalar ve parti içi çekişmeler yüzünden büsbütün arttı. Bununla beraber mevcut hükümet, yavaş bir tempo ile de olsa giderek konumunu güçlendiriyor.

Batı basını dahi hükümet karşıtı güçlere zafer şansı tanımıyor. Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri devreye girmiş durumda. Sorunun politik bir çözüme kavuşturulması olasılığı öne çıkıyor.

1978'in ABD Başkanı Carter, devrimi "dünya barışına bir tehdit" olarak karşılamış ve o ülkenin malum güçleri devrimin yılı dolmadan "mücadele komitesi"ni kurmayı ve karşıdevrimci unsurları, aralarına paralı askerleri de alarak örgütlemeyi becermişlerdir. Mısır, İsrail, Suudi Arabistan ve Çin'le işbirliği ederek, Amerika'dan gelen yüz milyonlarca dolarla -geçen yıla kadar 500 milyon dolar- aşiret reisleri, toprak beyleri ve sair nüfuzlular da çevrelerinde silahlı çeteler örgütlemişlerdir. Bu silahlı gruplar, Pakistan'da kurulan kamplarda talim görüp, dağlık olmayan sınırdan kolayca Afganistan'ın içine dalmaktadırlar.

Bu ayrıntılara bir ölçüde girmekten maksadım şu. Ortada bana garip görünen, anlayamadığım bir durum var. Birleşmiş Milletler üyesi, devrimci en azından ilerici bir iktidara sahip, Türkiye'de bile elçiliği bulunan bir ülkeye emperyalizmin ve gericiliğin bu silahlı saldırıları, yürütülen bu ilan edilmemiş savaş, devletlerarası hukuka aykırı bir saldırı, içişlerine müdahale olarak sayılmıyor da - tersine, işgalciye karşı savaşan kahramanlar olarak sunuluyor- 1979'un son günlerinde, meşru, ilerici, halktan yana Afgan hükümetini bu hukuk dışı karşı saldırılara karşı aralarındaki dostluk, komşuluk, işbirliği anlaşmasına ve BM çartının 15. maddesine göre, Sovyetler Birliğini geçici olarak yardıma çağırmış olması,- yardımın asker göndermе biçiminde olması, Sovyetler'in isteği değildi- Afganistan'ın, Sovyetler'ce işgali, bağımsızlık ve egemenliğinin ihlali olarak sunulup mahkum ediliyor. Emperyalist Batı ülkelerinin aydın ve yazarlarının çoğunlukla bu tutumda olmalarını anlıyorum da, geçmişte emperyalizmin benzeri müdahalelerine

maruz kalmış, bugün de göreceli olarak daha hafif -ama ciddi biçimlerde maruz kalan Türkiye'de ilerici aydınlann dahi çoğunun aynı görüş ve tutumda olmalan bana çelişkili ve tutarsız geliyor.

- Bir halk devrimini kendi yapmalı, bunu yapamıyorsa...

BORAN- *Bunu yapamıyorsa, bırakalım aşiret reisleri, toprak beyleri, mollalar ve emperyalizm, halkın başına yine çöreklenirse çöreklensin, sömürü ve baskı altına alınırsa alsın ulusal bağımsızlık adına.*

-Anımsıyorum, siz 12 Mart'tan önce askeri ihtilal olasılığına karşıydınız.

BORAN- *Evet, hem ilkesel olarak karşıydık hem de ordu kadrolan arasında gerici, demokratik, hatta sol eğilimlerin olabileceğini genelinde düşünmekle beraber, sosyalist bir devrime veya sosyalizme yolu açacak devrimci bir girişime kalkışacak kadrolar olduğu kanısında değildik.*

- Dev-Genç, muhtırayı destekler nitelikte bildiri yayımladı, TÖS de.

BORAN- *Tabii, tabii onlar desteklediler. 20'den fazla demek ve örgütün imzasıyla bir bildiri yayımlandı, DİSK de aralannda.*

- Siz de parti olarak bildiri yayımladınız.

BORAN- *Biz karşı çıktık. Radyoda öğle ajansı geçtikten sonra bir demeç kaleme alıp, benim adıma basına verdik. Demeçte buhranın anayasal demokrasinin sosyal ve hukuk devletinin gerçekleştirilememesinden, iktidann anayasa çizgisi dışına çıkmasından kaynaklandığı belirtiliyordu. Anayasal demokrasinin tam gerçekleştirilip, halktan yana geliştirilmesi gereğine işaret ediliyordu. İvedi çözüm olarak da, parlamentonun toplanması ve seçim yasasında tüm politik eğilimlerin aldıklan tam oy oranında parlamentoda temsilini sağlayacak değişiklik yapıldıktan sonra seçimlere gidilmesi öneriliyordu.*

Bu önerinin kabul edilmeyeceğini elbette biliyorduk. Ama işçi sınıfının bilimsel sosyalist partisinin görevi bu durumda doğar ve görüşlerini mümkünse kamuoyuna duyurmaktır en azından. Önerimizin uygulanması olanaklı, ama iktidann verili durumunda olası değildi.

Ordunun müdahalesine umut bağlamış olanlar, tabii bu bildiriyi de en hafif deyimiyle yersiz buldular. "Hala mı karşı çıkıyorsunuz?" diyenler oldu.

- Hikmet Kıvılcımlı'nın da "Ordu kılıcını attı, düğümü çözdü" diye bir makalesi vardı.

BORAN- *Evet, kılıcın kimin üzerine atıldığı az sonra belli oldu. Siz de desteklemiştiniz.*

Evet, Behice Boran doğru söylüyordu. 12 Mart Muhtırası'nı toplumda "devrimci" olarak adlandıran birçok kişi ve kuruluş ilk anlamda çok olumlu karşılamıştı.

Doğan Avcıoğlu yönetimindeki "Devrim" gazetesi ilk günde muhtırayı destekler bir tavır almıştı. Ben de gazetenin bir yazarı olarak muhtıranın radyodan duyulduğu anda kaleme aldığım bir yazı ile bütün partileri suçlamıştım.

Ancak "yanılgı" o gün ile sınırlı kaldı. Daha sonra 12 Mart yönetimine karşı zorlu bir savaşa girdik.

BORAN- *Biz çok daha önceden bekliyorduk gerici bir darbe olacağını. Tarihini tam hatırlamıyorum, kış aylarındaydı. "Faşizme hayır!" kampanyası açtık, bir hafta süreli. Afişleri yapıştırdık, bildiriler yayımladık, toplantılar yaptık. O kadar emindik bir darbe geleceğinden ve de olumsuz bir darbe. Genelinde sol kanat, ordudan devrimci bir müdahale beklerken, 12 Mart Muhtırası'nı değerlendirmekte tereddüde düşmedik. Bugün de görüşüm aynı; sizin tutuğunuz kanat da gelseydi, esasta sonuç değişmezdi. Balyoz Harekatı, Ziverbey Köşkü gibi olaylar olmayabilirdi de köklü dönüşümler gerçekleşmezdi. Sonunda nesnel olarak mevcut düzenle uzlaşma, erime kaçınılmazdı.*

Her ne ise, muhtıranın açıklandığı günün akşamı yine radyodan parti hakkında dava açıldığını öğrendik. İlk darbeyi işçi sınıfı politik hareketi yiyordu. Sıkıyönetim de ilan edilince, genel yönetim kurulunu Ankara dışında, Düzce'de topladık. Ben tutuklandığımda kimin genel başkan vekili olacağını görüştük ve Şaban Yıldız'ı seçtik.

-Değiştirilen Sıkıyönetim Kanunu'na ilişkin olarak, Anayasa Mahkemesi'ne dilekçe sanırım Düzce'de kararlaştırıldı.

BORAN- *Neleri hatırlıyorsunuz? Evet, orada kararlaştırıldı ve dilekçe ertesi gün Anayasa Mahkemesi'ne verildi. İlginç olanı, Sıkıyönetim Kanunu'nun dava konusu maddeleri, biz Sıkıyönetim Askeri Mahkemesi'nde yargılanırken, Anayasa Mahkemesi'nce*

iptal edildi. Dilekçe, parti kapatılmadan verilmiş olduğu için Anayasa Mahkemesi davaya baktı ve kararını verdi. Hafızam yanılmıyorsa, iptali, bir duruşmanın başında duruşma yargıcından öğrendik.

- Bu 18 Mayıs meşhur Balyoz Harekatı'yla mı tutuklandınız bizim gibi, yoksa daha sonra mıydı sizin?...

BORAN- *Kimi arkadaşlar 18 Mayıs'ta. Ama ben 26 Mayıs'ta tutuklandım. Hem parti başkanı olarak 27 Mayıs törenlerine davetiye aldım hem 26 Mayıs akşamı tutuklandım. Tutuklanmamda bir gariplik daha oldu. Ben Düzce toplantısından İstanbul'a geçmiştim. Ertesi gün genç bir subayın komutasında askerler evi aradı. Sonunda ben kaldım, Nevzat'ı alıp götürdüler, bütün günü nerede olduğunu aramakla geçirdim, bulamadım.*

Akşam Ankara'dan telefon ettiler, bütün gün beni aramışlar, arkadaşların tutuklandığını öğrendim. Ertesi gün Ankara'ya hareket ettim, eşimin nerede olduğunu öğrenemeden. Meğer eski, yeni ne kadar solcu diye tanınan veya akla gelen kimse varsa toplayıp bir kışlaya mı, okula mı şimdi bilmiyorum koymuşlar. Bir cümbüştür gitmiş. Birkaç gün içinde de hepsini serbest bırakmışlar. Bir daha Nevzat'la Ankara Yıldırım Bölge'de tel örgüler ardından görüşebildik.

- Evet, o tarihte siz de arandınız. İstanbul Sıkıyönetim Komutanlığı'nın meşhur bir bildirisi vardı 48 kişilik. Her görüşten beşer kişilik bir liste. Ben de vardım o listede. Yargılanmanız nasıl olmuştu?

BORAN- *O da ilginçti doğrusu. Anayasa Mahkemesi, partiyi 4. kongre kararlarından birinde (...) söz edildiği için Siyasi Partiler Kanunu'nun azınlık yaratılamayacağını belirten maddesi uyarınca kapatmıştı, anayasanın onlara halk olarak, hakları tanımadığı gerekçesiyle. Ceza kanununa göre de böyle bir suçlama ancak 142/3'e girebilirdi. Anayasa Mahkemesi'nin kararı ışığında herhalde 141'e giremezdi.*

Mantık -ve hukuk da sanırım- bizlerin de o karara katıldığımız veya yöneticiler olarak alınmasın önlemediğimiz için aynı kanunun maddesinden 142/3'ten yargılanmamızı gerektirirdi.

Ama öyle olmadı, partiyi gizli komünist partisine dönüştürmüş olmaktan yargılandık. Anayasa Mahkemesi bütün dosyayı incelemiş, böyle bir suç görmemişti. Sıkıyönetim Mahkemesi neye

dayandınyordu, o da belli değildi; çünkü bizlerin bireyler olarak yaptığımız fiil ve hareketler ileri sürülmüyordu. Suç delilleri olarak dosyadaki belgelerin hepsi tüzelkişi olarak partiye aitti. bu yeni suçlamadan dolayı partiyi ise ancak yine Anayasa Mahkemesi yargılayabilirdi.

İtirazlar ve izahlanmızı yargıçlar heyeti hiç dikkate almadı.(...)

İDEOLOJİK BAĞIMSIZLIK, BENCE ANLAMSIZ BİR SÖZ

-Sayın Boran, siz 141. madde gereğince 12 Mart döneminde herhalde 15 yıla mahkum oldunuz?

BORAN- *Tam gereği değil kanımca. 141. maddede öngörülen ceza 8 yıldan 15 yıla kadar. Bu maddeden ilk mahkumiyetim olduğuna göre, 8 yıl verilmesi gerekirdi sanırım. Genellikle sanığın lehine kullanılan takdir hakkını, sıkıyönetim mahkemesi aleyhimizi kullanarak arttırdı. 15-16 Haziran işçi hareketinden tutun da, oğlunun veya kızının okuldan dönmesini bekleyen gözü yaşlı annelere ve gençlik eylemlerine kadar ne varsı hepsinin sorumlusu bizdik. Onun için on beş yıl.*

- Nerede geçirdiniz hükümlülük süresini?

BORAN- *Şimdi sorulara devam etmeden önce, izninizle biraz geriye dönmek istiyorum. 12 Mart öncesi TİP dışındaki sol akımlardan söz ederken, 12 Mart müdahalesini değerlendirme farklanna geldik, oradan da söz tutuklamalara kaydı. Oysa TİP ile diğer sol akımlar üzerinde genelinde biraz daha durmak gerekiyor Şimdi, TİP'in dışındaki sol akım ve hareketlerin belirttiğim ötesinde de ortak bir yanı vardı.*

27 Mayıs hareketinin sonuçlan beklentilere cevap vermiyordu. Girişilen parlamenter demokrasi, demokrasiye benzemiyordu Yanlışlıklar, adam kayırmalar, demokrasiye aykın tutumlar, devlet eliyle zengin etmeler, 141-142'yi işletme çabalan sürüyordu Laiklik geriliyor, tarikatlar ilerliyor, sandıktan hep aynı gericiler koalisyonu çıkıyordu, vesaire.

Giderek 27 Mayıs amacına ulaştı mı, tartışması başladı. "Filipin demokrasisi", "biçimsel demokrasi" "statükocu sosyalizm" deyimleri adeta sloganlaştı. Bu bütününde demokratik rejime yara aldırmak, kitlelerin gözünde itibardan düşürmekti. Bu yapılmamalıydı. Mevcut rejimin kötülüklerini, yetersizliklerini, hatalannı, kusurlannı somut olaylarla kamuoyu önünde sergilemek, eleştirmek, mahkum etmek ayn şey, demokratik düzene alışkın olma-

yan toplumu demokrasiden büsbütün soğutarak, demokrasi fikrine yabancılaştırmak ayn şey. Eleştiriler, kötülemeler, yanlış çıkış yolu çağnşımlan yapmamalıydı. Yapılmak istenen bu değildi belki, ama sonuç öyleydi.

O zaman, bu demokrasiden hayır gelmez görüşü -zaten baştan beri vardı bu görüş- güçlendi, kemikleşti. Kestirme yol arayışına girildi. Gençlik bunu silahlı mücadelede bulduğunu sandı. 27 Mayıs Milli Birlik Komitesi'ndeki bölünmeden beri sürüp gelen, ordu müdahalesi, bu işi halleder tezi yeniden gündeme girdi. İki akım birbirine paraleldi, giderek yaklaşıp bir noktada birleşti. Gençlik eylemleri, toplumsal zemin hazırlıyor; kimi ordu kadrolan kördüğümü çözecek darbeyi.

TİP ise, biz ise yüzleri aşan, üç yüzü aşan kaba kuvvet saldınlanna karşın, İçişleri Bakanlığı'nın, Anayasa Mahkemesi'ne dosya arkasına dosya göndermesine karşın - bu yönde söylentiler ısrarlıydı- biz yine de o perişan demokrasiyi perişanlığını bile bile savunuyorduk. Çünkü demokrasi toplum içinde mücadele vere vere genişletilebilirdi. Sorun, kitleleri bu mücadele içine çekebilmekti. O bozuk rejimde dahi, o baskılar altında dahi demokrasiyi genişletme mücadelesinin, işçi sınıfımızın, bizim örgütlendirebildiğimiz sınırlar içinde dahi, yasal sosyalist hareketinin var olması ve olabildiğince geliştirilmesi en başta dikkate alınacak noktalardır. Bunlar olmadan, tepeden silah zoruyla ne demokrasi olurdu, ne sosyalizm.

Toplumu değiştirmek için uzun yol, kestirme yol aynmı, tercihi yoktur. "Çıkar yol, çıkmaz yol" aynmı vardır ve bu durumda çıkar yolu seçmek kendiliğinden zorunludur. Düşülen yanılgı, toplumlann kısa sürede hızla ve kusursuz biçimde değiştirilemediği gerçeğinin gözden kaçınlmasıdır. Demokrasi geleneği olmayan, gelişmemiş kapkaççı bir kapitalizmin üst yapısı, parlamenter demokrasi işte, ancak o kadar olabilmişti. İleriye doğru toplumsal mücadeleler uzun soluk, direnç ve ısrar gerektiren mücadelelerdir. Tarihte örnekleri çoktur.

Şimdi hükümlülük süremi nerede geçirdiğim sorusuna gelelim. Hüküm kesinleşinceye kadar önce kısa süre Mamak'ta, sonra Yıldınm Bölge'de kaldım. Hüküm kesinleştikten sonra 1973 Temmuz sonlannda Sakarya Cezaevi'ne gönderildim, arkadaşlar gibi Niğde'ye değil. Hepsi iki buçuk yıl içeride yattım.

- Peki efendim, şimdi 74 affı oldu, çıktınız cezaevinden. Sonra bu ikinci TİP çalışmaları başladı. Hemen başladı mı?

BORAN- *Hemenden kastınız ne? Kısa sürede başladık, ama hazırlık uzun sürdü. Durumu değerlendirmek, temaslar yapıp, görüşüp tartışmak ve karar vermek. Tüzük ve programın yazılması on ay kadar bir zaman aldı. Parti, 1975'in 1 Mayıs'ında kuruldu. Dilekçeyi Nisan'ın son günü verdik. 1 Mayıs tatildi, ama kurucular toplantısı o gün yapıldı, 1 Mayıs'ta.*

- Sadun Aren ve grubu niye yer almadılar efendim?

BORAN- *Şimdi öbür grubu bilmiyorum, temasta bulunmadım onlarla. Fakat tahmin ediyorum, Sadun Aren ile konuşuldu, kurma koşullarını değerlendirmede bir farklılık vardı. O kurma koşullarının mevcut olmadığı kanaatindeydi. Sanırım grup da öyle.*

- Savunma aşamasında bir problem yoktu değil mi, aranızda davanın ortak savunmasında, savunma stratejisinde?

BORAN- *Şimdi ortak savunma meselesi şöyle çıktı. Evvela ilke olarak ortak savunalım dendi. Ve tahliye de edilmiş bulunuyorduk. Ortak savunma çalışmaları yapacak olanak vardı. Fakat hiç beklenmedik olarak tevkif geldi. Ben dışarda olduğum sürede, kendim bir ortak savunma metni yazmaya başlamıştım. O ortak savunma metnini tartışmak, beraber geliştirmek durumu ortadan kalkmıştı. Onlar ayrı, ben ayrı hapishanede. Öyle bir durum doğdu. Onun üzerine herkes kendi bildiğince hareket etti. Ben savunmayı kendim için yazdım. Arkadaşlara gönderdim. Bir kısım arkadaşlar, kendileri de ayrıca kısa bir savunma yapmakla beraber, Boran'ın savunmasına katılıyoruz dediler. Diğer arkadaşlar katılıyoruz demediler.*

-Yani sürtüşme dediğimiz bu; veya 'sorun' dediğimiz bu. Sadun Aren grubu, "Bugün de koşullar elvermiyor" diyor. Bugün için de aynı gerekçeyi söylüyor.

BORAN-*Şimdi şunu belirteyim ki, Sadun Aren Bey'le benim aramadaki ilişkiler daima iyi olmuştur. Fikir ayrılıkları olabilmesi gayet tabii. Ama sürtüşme diye nitelenecek bir durum olmamıştır hiçbir zaman. Diğer arkadaşlarla da... Partinin kurulmasına katılmasalar bile, partiye karşı bir tavır alıp da bir hareket yürütme gibi bir şey yapmamışlardır. Parti de onlara karşı bir vaziyet almamıştır. O anlamda esaslı bir ayrılık yoktu, Aybar'la aramızda olduğu gibi.*

- Hiç olmadı mı?

BORAN- *Hayır, olmadı. Yani ideolojik bir aynlık olmadı.*

1. TİP Davası

TİP YÖNETİMİNE 15'ER YIL CEZA

Behice Boran'ın Genel Başkanı olduğu TİP yöneticileri, 12 Mart döneminde Piyade Albay İzzettin Avlar başkanlığında, duruşma yargıcı Yargıç Binbaşı Tahsin Özer ve üye Yargıç Yüzbaşı Fuat Kaylan'dan oluşan Ankara Sıkıyönetim Komutanlığı 2 No'lu Sıkıyönetim Askeri Mahkemesi'nce, 17 Ekim 1972 gün ve 1972/3 esas ve 1972/144 karar sayılı gerekçeli hükmü ile ağır hapis cezalarına çarptınldılar.

Kararda, Genel Başkan Boran ve Merkez Yürütme Kurulu üyeleri, "Yasal yoldan kurulmuş TİP'in sevk ve idarecileri sıfatıyla. mensup oldukları partinin gaye ve faaliyetlerini yasal yoldan saptınp, Marksist-Leninist ilkelere göre faaliyet göstermek" gerekçesiyle on beşer yıl ağır hapis cezaları ile cezalandınldılar.

Bu karar, Askeri Yargıtay 2. Dairesi'nce "Sanıklar içerisinde bulunan ve faaliyetleri yürütmekle sorumlu olan Genel Başkan, Genel Sekreter ve Merkez Yürütme Kurulu üyelerinin birinci derecede objektif cezai sorumlulukları bulunduğu" görüşünü de kapsayan gerekçelerle onaylandı.

Boran ve on iki arkadaşı, 1974 yılında çıkarılan af yasasının, Anayasa Mahkemesi'nce iptal edilmesinden sonra salıverildiler.

Behice Boran ile söyleşimiz iki uzun gün boyunca sürdü. Bazen evde, bazen de göl kıyısında yürürken.

Birçok konuda Behice Boran'ın düşüncelerine karşıydım. Boran anlatıyor, ben de yer yer itiraz ediyordum.

Zaman zaman sertleşiyordu aramızdaki tartışma, ama kırıcı olmuyordu.

Behice Boran, "bir uzun yürüyüş"ü sırasında, "yol ayrımı"na gelmişti. Evet o kendi yolunda ilerleyecekti. Bu yolu benimsemeyenler de bir başka yol bulacaklardı.

Bunun içindir ki, ideolojik tartışmaya Behice Boran ayrı bir önem veriyordu.

Ve tartışmaya, "ideolojik bağımsızlık" kavramı ile giriyordu.

BORAN- *Şimdi iznimizle, sosyalizme ilişkin olarak ileri sürülen kimi görüş ve deyimlere gelmek istiyorum. Birincisi "ideolojik bağımsızlık"*

Bence anlamsız bir söz bu. İdeolojiler her isteyenin masa başına oturup, kendine göre oluşturduğu fikir salkımlan değildir. Kuşkusuz bu yapılabilir, belki bir yandaş çevresi de bulabilir bu fikirler. Ama ideoloji olmazlar. Çünkü ideolojiler sınıfsal, nesnel olgulardır. Bütün kapitalist toplumlann burjuva sınıflannın ideolojisi aşağı yukan aynıdır. Aralannda ideolojik veya politik bağımlılık ilişkileri olduğundan değil, sınıf konumlan ve çıkarlan aynı olduğundandır. Bu nedenle kapitalist ülkelerin burjuva partileri de kimi farklarla, esasta aynı ideolojiye sahiptirler.

Bütün kapitalist ülkelerde işçi sınıfının sermaye sınıfı karşısında konumu ve temel çıkarlan da aynıdır. Sömürüden ve sömürü düzeninin ürünü olan sosyal eşitsizlikten ve adaletsizlikten ve diğer olumsuzluklardan kurtulmak İşçi sınıfının bu çıkarlanna cevap veren, kurtuluş yolunu gösteren ideoloji ise, sosyalist ideolojidir. Ama sübjektif bir nitelik taşıyan, kişisel arzu ve görüşler, hayal gücüne göre oluşturulan sözde sosyalist ideolojiler değil. Toplumsal gerçekliğin yasalannı, süreçlerinin, nesnel sınıf ilişkilerinin bilimsel incelenmesine dayanan bir sosyalist ideoloji... Somut olaylann yüzeydeki çeşitliliğinin, dalgalanmalannın temelinde yatan, gerçeklere inilerek oluşturalan bir sosyalist ideoloji. Kısacası, bilimsel sosyalizm/ütopik sosyalizim aynmı bugün de geçerliliğini yeni biçimlerde koruyor.

Şimdi, bilimsel sosyalizmi doğru, gerçekçi, akılcı bulup da kendi iradeleri ile benimsemiş olan ülkelerin işçi sınıfı hareketini bu ideolojinin kılavuzluğunda yürüten partiler arasında ideolojik özdeşlik, kendiliğinden oluşacaktır. Aynı ideolojinin her ülkenin kendi koşullanna uyarlanmasında ancak farklar belirebilir.

Sosyalizm yoluna, ideolojik bağımsızlık, yani her ülkenin kendisine özgü bir ideoloji oluşturması başa alınarak yola çıkılamaz, çıkılsa da bir yere vanlamaz. Ölçüt benimsenen ideolojinin benzersizliği, orijinalliği değildir, nesnel olan toplumsal gerçekliğe ve mantığa uygunluktur. Gerçekliğin ve aklın yolu ise birdir.

"İdeolojide bağımsız olacağım" diye 150 yıldan beri teoride ve pratikte oluşan birikimi gözardı veya inkar etmek de aklın kan değildir. Yapılması gereken, çağın ve ülkenin değişen koşullannda, o teorik ve pratik birikim geliştirerek uyarlamak, zenginleştirmektir.

"İdeolojik bağımsızlık" ve TİP'in Sovyet çizgisinde bir parti olduğu, Sovyetler Birliği'nin bundan memnun olması gerekitiği sözleriyle belli bir başka anlamda, bir bağımlılık da ima ediliyor. Sovyetler Birliği'nin güdümünde veya telkinlerinin etksinde bir parti... Bilimsel sosyalizmi benimsemiş partilerin aynı ana çizgide olmalan olayını az önce açıkladım.

TİP; Marksist bir parti olduğu için, açıkladığım bu anlam ve kapsamda her zaman Sovyetler Birliği ve genelinde dünya sosyalist sistemi çizgisindedir. Bunun bağımlı, direktif ve telkin altında bir parti olmakla hiçbir ilgisi yoktur. Zaten bize "direktif" vermek veya telkinde bulunmak isteyenler olmadı hiç.

Parti kendi çizgisini her zaman kendi çizmiş, strateji ve taktiklerini kendi saptamış ve karara bağlamıştır. Bu işlevi bilimsel sosyalizmin ilkeleri ve öğretisi ışığında, onlan Türkiye'nin somut koşullannda değerlendirip uyarlamaya çalışarak yapagelmiştir.

Ama öte yandan TİP, bilimsel sosyalist bir parti olduğu için, işçi sınıfının ve onunla birlikte tüm sömürülen, ezilen insanlann kurtuluşu davasına baş koymuş, işçi sınıfı partileriyle "enternasyonal dayanışma" ve "işbirliğini" esas almıştır. TİP milliyetçi, sağcı burjuva partileri gibi lafta değil, gerçekten yurtsever olduğu kadar enternasyonalisttir de. Günümüzde işçi sınıfı enternasyonalizmi, varlığı ve önemini korumakla birlikte, enternasyonalist dayanışma ve işbirliğinin kapsamı, ulusal ve toplumsal kurutuluş hareket ve örgütlerini, gerici, baskıcı rejimlere karşı halk hareketlerini ve diğer demokratik hareketleri, emperyalizmin baskılanna direnen ülkeleri içine alacak kadar genişlemiştir. Sosyalist ve sosyal demokrat partilerle de bu tür ilişkiler oluşturmaya çalışılmaktadır.

-Sanıyorum eleştirilen "dayanışma" değil. Bir partinin öbür parti üzerinde güdücü, bir çeşit "egemen tavır" olması.

BORAN- *Böyle bir şey olmadığını TİP'e ilişkin olarak az önce söyledim. Diğer partiler için de aynnı şeyi söyleyebilirim.*

- Peki, sosyalist topluluk dışı diğer ülkelerin sosyalist partileriyle etkileşim nasıldır?

BORAN- *Genelinde böyle bir tavır yok. Partilerin bağımsızlığı, birbirinin içişlerine karışmama, karşılıklı saygı bazında dayanışma, işbirliği ve dayanışma proleter enternasyonalizminin dayandığı ve SBKP dahil bütün sosyalist topluluk ülkeler partilerince kabul edilmiş temel ilkelerdir.*

- Bir etkileme de yok mudur?

BORAN- *Dayanışma, işbirliği, yardımlaşma olan yerde karşılıklı etkileşme vardır. Bunun dışında ne gibi bir etkileme?...*

- Şu yani. Diyelim kapitalist ülkelerin burjuvaları arasında bir benzerlik var. Uluslararası sorunlara bakış, uluslararası konularda davranış biçimi ve bunun da lideri ABD. Aynısı, bu benzerlik sosyalist blokta olamaz mı?

BORAN- *Kapitalist ülkelerin burjuvaları arasında, tekelci sermayesi arasında bu saydığınız benzerliklerin ötesinde asıl önemli olan maddi çıkar birliği var. Aralarındaki rekabet ve kimi çekişmelere karşın, 3. Dünya denilen az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeleri birlikte sömürüyorlar. O kadar acımasız ve hesapsızca sömüregeldiler ki, mızrak geri tepmeye başladı. Gırtlaklarına kadar dış borca batmış bu ülkeler, borçlarını ödeyemez hale geldiler, faizleri ödemekte bile çok zorlanıyorlar. Bu durum, kapitalist dünyanın bankalar sisteminin istikrarını tehdit ediyor. "Baker planı" gibi, söz konusu ülkelerin yine IMF kontrolünde olmak üzere, borçlarını ödeyecek kadar kalkınmalarına olanak verecek önlemler öneriliyor, uygulanmaya kalkışılıyor, bir başarı kaydedilmeden. Faiz ödemeleri ve yabancı sermaye kar transferleri yanı sıra, dış ticaret ve ödemeler dengesi açıkları dolayısıyla bu ülkelerden gelişmiş kapitalist sanayi ülkelerine büyük kaynak aktarımları oluyor.*

Sovyetler Birliği ve sosyalist topluluk ülkeleri de 3. Dünya ülkelerine kredi veriyorlar. Yardımlarda bulunuyorlar. Ama aralarında işaret ettiğim tabloya benzer bir durum yok. Olduğuna dair şimdiye kadar tek bir satır görmedim, okumadım. Önce anlattığım duruma ilişkin olarak ise, en azından üç yıldır durmadan haber, yorum, demeç çıkıyor. Birkaç ay önce Le Monde Diplomatique'de Küba üzerine yayımlanan uzun bir incelemede, Fidel Castro'nun sosyalist ülkeler arasındaki karşılıklı ekonomik yardımlaşma ilişkilerinden, dünya yeni ekonomik düzeni için örnek olarak söz ettiği belirtiliyordu. Bu örnekte 3. Dünya'nın iliğinin sömürülmesi olgusu yok.

ABD, kapitalist dünyanın lideri olarak, ortaklarının sırtından çıkar sağlıyor. Faizleri yüksek tutarak ve doların değerinin sürekli yükselmesini sağlayarak Avrupalı ortaklarından ABD'ye büyük sermaye akışını gerçekleştirdiler. Yine Le Monde Diplomatique'e göre, IMF'nin başkanı La Rosiere bile, "ABD daha ne zamana kadar başkalarının paralarıyla işleri yürütür?" sorusunu ortaya atmış. Doların değeri fazla yükselip de, ABD ihracatı üzerindeki olumsuz etkisi ölçüyü aşınca, bu defa da en gelişmiş beş kapitalist ülke dolar karşısında kendi ulusal paralarının değerini yükseltmeye ikna oluyorlar ve dolar, bu paralar karşısında belli oranlarda düşürülerek ABD ihracatı kamçılanıyor.

İki topluluk arasındaki bu uç farklar neden? Sistemlerin eski deyimle mahiyeti -şimdi niteliği mi diyeceğiz buna?- temelden farklı oluşundan. Üretim araçlarının özel mülkiyeti üzerinde temellenen kapitalizmin dürtüsü ve özel amacı, özel sermayenin kârını büyütmektir, günümüzde özellikle tekelci uluslararası sermayenin... Üretim araçlarının sosyal mülkiyeti üzerinde temellenen sosyalizmin dürtüsü ve amacı, halk kitlelerinin ihtiyaçlarını sürekli artan, iyileşen, çeşitlenen bir üretimle karşılamaktır. Birincisi sömürüye dayanır, ikincisi sömürünün ortadan kaldırılmasına.

Bu uzunca açıklamamdan bence şu sonuç çıkıyor: Olayları, durumları biçimsel, yüzeysel benzerlik veya farklara dayanarak doğru kavramak, doğru değerlendirmeler yapmak mümkün değildir. Yüzeydeki görünümlerin temellendiği gerçekleri kavramak, ona göre kıyaslamalar yapıp sonuçlar çıkarmak gerekir kanımca.

POLONYA'DA DARBE OLMADI, PARTİNİN ASKER KANADI YÖNETİMİ DEVRALDI

Bu noktada Behice Boran'ın sözlerine katılmaya olanak bulamıyorum. Peki müdahaleler yok muydu? Afganistan, işgalin örneğiydi. Polonya da bir çeşit müdahalenin...

Soruyorum; "ama" diyorum "müdahaleler var, Polonya, Afganistan?"

Şöyle yanıtlıyor:

BORAN- *Polonya'ya müdahale yok, yardım var. Afganistan'daki kanımca askeri müdahale değil, askeri yardım. Müdahale, müdahalecinin kendi bencil çıkarlarına ilişkin iradesini bir başka ülkeye dayatmasıdır. Gerçek anlamda yardım, yardım edilenin çıkarı içindir her şeyden önce ve yardım görence kabul edilir.*

Polonya'da parti hatalar yapmıştır, sosyalizme aykırı işler olmuştur. IMF'ye girmiş, dış borca batmış, ödeyemez duruma gelmiş. Batıda kriz sürüp derinleşince, ihracat hesabıyla geliştirilip genişletilmiş, sanayi ve ekonomi darboğaza girmiştir. Ürettiğinin üzerinde tüketen bir toplum haline gelmiş Polonya'da bolluğa ve ucuzluğa alışkın halk, fiyatlara devlet sübvansiyonu kalkıp da fiyatlar yükselince, kişi başına tüketim maddelerine sınırlama konunca büyük hoşnutsuzluk gösterilerinde bulundu.

Başlangıçta belirli sendikal hak ve özgürlükler isteme hareketi görünümünde olan Solidarnos hareketinin -ona katılan sıradan insanların değil- yönetiminin ve yandaşlarının, sosyalist sistemi, rejimi hedef alan, dıştan para ve destek alan, yönlendirilen antisosyalist politik bir hareket olduğu ortaya çıktı. Buna güçlü olan Katolik kilisesinin etki ve rolünü ekleyeceksiniz.

Bu durumda ne yapacaksınız? Sosyalist sistemin istikrarsızlığa düşürülmesine, çökertilmesine, sonuçta kapitalizmin hortlamasına müsaade edecek misiniz, etmeyecek misiniz?

Konu, sosyalist sistemin "istikrarsızlığa düşürülmesini önlemek" diye konunca, kapitalist blokta da müdahaleleri haklı bulmak noktasına gelinmiyor mu ister istemez?

Bu düşünceyle soruyorum yeniden:

- Böyle düşünerek müdahalelere yeşil ışık yakmıyor muyuz? O zaman, her ülkedeki sosyalist birikim de ayrı ayrı bu müdahalelerden zarar görmüyor mu?

BORAN- *Müdahale varsa, iş görüyor bir anlam ve ölçüde, çünkü burjuvazinin çok işine yarıyor anti-komünist propaganda malzemesi olarak beyin yıkamak için. Bu propaganda da etki yapmıyor değil. Ama benim sorumun karşısında sizin sorunuzun ağırlığı ne? Kaldı ki, Reagan ve yönetimi çok istedi Sovyetler müdahale etsin diye, adeta düş kınklığına uğradı etmedi diye. Polonya içinden çıkardığı diri, sağlıklı güçlerle durumu düzeltmeye çalışıyor, hayli düzeltti de. Ama daha zaman alacak.*

Yöntem nedir? Diyelim ki durum düzelecek. Neyle? Bir askeri yönetim ile... Peki nerde kaldı o zaman işçi sınıfı öncülüğü? "İşler bir askeri yönetim ile düzeltiliyorsa, buna Marksizm denir mi?" diye soruyorum.

Yanıtı, Polonya'daki askeri yönetimin Güney Amerika'daki yönetimler ile kıyaslanmayacağı...

BORAN- *Yani sizce Polonya'daki yönetim ile Güney Amerika, Afrika ve Asya'da görülen askeri yönetimler aynı... Nasıl olur? Polonya sosyalist bir ülke, öbürleri kapitalist dünyanın gelişmekte olan veya azgelişmiş kapitalizmleri... Sosyalist ülke olarak Polonya'da ordu, parti ile çok sıkı ilişkiler içindedir, kenetlenmiştir. Ordu kademelerinin tüm düzeylerinde, her komutanın yanında bir de parti askeri temsilcisi vardır.*

Jaruzelski 1971'den beri en yüksek düzeyli partililerden biridir, Polit Büro üyesidir. Ekim 1981'de Merkez Komitesi 1. Sekreteri oldu, Şubat 1981'de de Başbakan. Bu son iki görevi üstlenirken Genelkurmay Başkanlığı'nı da korudu. Bütün bunlar partinin tasvibiyle oldu. Ordu partiye karşı darbe yapıp iktidara el koymuş değil. Partinin sivil yöneticilerinin itibardan düştüğü karmaşık ve istikrarsız durumda, deyim yerinde ise, partinin asker kanadı, daha büyük olan sivil kanadın tasvibiyle durum düzeltilinceye kadar yönetimi devralmış oldu. Polit Büro üyesi ve Genelkurmay Başkanı aynı zamanda Başbakan oldu.

Polonya'da CIA'nın boş durmadığı açık. Belgeleri de var. İtalya'daki ünlü Banker Calvi'nin ölümüne kadar uzanan olaylar

dizisinde Calvi'nin bankası "Banco Ambrosino" kanalıyla bağımsız Dayanışma Sendikası'na gönderilen 50 milyon doların payı da yok muydu?

Ne olursa olsun "müdahale" haksız bir olaydır. Haksızlığı bir yana kapitalist ülkelerdeki "anarşi, komünizm tehlikesi" gibi gerekçelerle yapılacak askeri ihtilallere de hak verdirici gerekçeleri de içinde taşır.

"Çift standart" kullanmayacaksak bu gibi gerekçelerin tümüne de karşı çıkmalıyız. Çünkü müdahaleciler hemen hemen aynı gerekçeyi kullanıyorlar. Biri, "Sosyalist rejim tehlikede" diyor, öteki "Kapitalist rejim yıkılıyor" diye müdahale ediyor.

Fark yalnızca korunması için eyleme geçtikleri rejimin tanımında. Yöntem aynı.

- Polonya halkı kendisi sorunlarına çözüm bulmalı, diyorum.

Birileri halkı aydınlatmalı. Parti olur, partinin bir kanadı olur, ama birileri çıkıp sorunları anlatmalı.

BORAN- *Anlatıyorlar elbette. Ama aydınlatma kısa sürede etkisini gösterir mi, özellikle kısaca belirttiğim koşullar nedeniyle ekonomik sıkıntılar sürerken, alışılmış bolluk geri gelmemişken? Aydınlatma etkisini gösterip durum tam tamına düzelinceye kadar ne yapacaksınız?*

Boran'ın bu yanıtı da inandırıcı gelmiyor.

Yeniden soruyorum:

"Polonya halkı buna çare bulamazsa o zaman bir başka partinin üstünlüğünü, daha açık ifade ile 'güdümünü' kabul etmişsiniz demektir. Bu ona yol açar."

"Hayır" diyor, *"Ona yol açmaz."*

BORAN- *Hayır. Niye yol açsın ki? Ağır mali ve ekonomik koşullar içinde ve önemli politik sorunlan olan bir ülkede durum sihirli bir değnekle dokunulmuşçasına düzelemez. Kimse bunu beklemiyor. Batılı kaynaklar durumun düzelmeye devam ettiğini belirtiyorlar ve eski eleştiriler artık yapılmıyor.*

- Eleştiriler eskisi gibi değil. Bu doğru, ama bu neyi değiştirir ki? Polonya'daki askeri yönetimin üzerinde Sovyetler'in etkisi yok mu?

Behice Boran'a göre bu ilişki "yardım" ya da "dayanışma" olarak görülüyor.

Bu soruya yanıtı da şöyle:

BORAN- *Polonya'ya önemli yardımı var. Teşekkür ediyor bu yardıma Jaruzelski. Kendisi Sovyetler'le iyi ilişkilerden yana. Görüşüyorlar, karşılıklı bir etkileşme doğal olarak oluyordur. Jaruzelski ve çalışma arkadaşları, kendileri sosyalizme inanmış, bunca yıllık üst düzey parti üyeleri. Sosyalizmi karşı hasım güçlere karşı korumayı, geliştirip güçlendirmeyi başa alıyorlar, doğal ve haklı olarak. Bütün sorunlar buna bağlı olarak çözülüyor ve çözülecek.*

Tekrar hatırlatayım, proleter enternasyonalizmi, yardım, dayanışma ayrı şeydir, kontrol, güdüm altına alma ayrı şey.

Tartışma çok duyarlı bir noktaya gelmişti.

"Efendim" diye soruma başlıyorum.

- Şili'de, -Polonya ile mukayese etmiyorum ama- birileri de diyebilir ki... (ki Şili'yi kasten örnek seçtim, kapitalist blokta başka ülkeler de örnek gösterilebilir). Biliyoruz ABD, Şili'deki darbeyi destekledi. Derler ki, Pinochet geldi. Ülkedeki anarşi ve terörü önledi. Başka türlü olsaydı da rejim mi yıkılsaydı? derler. Birileri de çıkarak "Başka türlü demokrasinin yıkılmasına izin mi vereceksiniz? diye sizin sorduğunuz soruyu başka bir amaçla sorabilir. Yani bu soruları sormaya başladık mı sonunu alamayız bu konunun.

BORAN- *Bu kıyaslamaya şaştım doğrusu. Pinochet'in kimlerin hangi oyunlarıyla devletin başına musallat edildiğini, nasıl ekonomik ve politik istikrarsızlık yaratıldığını sosyalizme yönelen meşru iktidarı alaşağı edebilmek için; bütün bunları ayrıntılarıyla sağır sultan bile duydu. Pinochet, demokrasiyi yıkmak için getirildi, yıktı da. Yıkım on üç buçuk yıldır sürüyor. Binlerce tutuklu, kayıp insanlar, işkenceler vb.*

Polonya'da tutuklamalar sayı ve süre itibariyle çok sınırlı kaldı. Batı, bütün arzularına karşı işkence hikayelerini imal edemedi. Partinin ordu kanadı devreye girmeden önce Solidarnos'la uzun görüşmeler yapıtlar, anlaşmalar yapıldı. Ama taleplerin sonu gelmiyordu, çünkü amaç başkaydı.

Sizin tavnnızdan şu çıkıyor: ABD, Polonya'ya ambargo koysun, IMF, bankalar baskı yapsın, Solidarnos'a ülkeyi iktidarsızlığa düşürmek, becerebilirse sosyalist sistemi çökertmek için milyonlarca dolar akıtılsın, akıtıldığını siz biliyorsunuz. Bunlara "müdahale" demiyorsunuz, ama Sovyetler ve diğer sosyalist ülkeler Polonya'nın bağımsızlığı ve egemenliği adına zinhar hiçbir yanımda bulunmasınlar, dayanışma göstermesinler, Jaruzelski ile görüşmeyi reddetsinler. Polonya'da sosyalizm batarsa batsın, kapitalizm hortlarsa hortlasın.

Ben bu tavıra kesinlikle katılmıyorum ve böyle bir müdahale ve bağımsızlık anlayışını doğru da bulmuyorum. Son olarak bir daha söyleyeyim sosyalizme geçmiş bir toplumda sosyalist toplumsal sistemin çökertilmesine, kapializmin hortlatılmasına kesinkes müsaade etmemek hem o ülke, hem diğer sosyalistlerin ihmal edimez görevidir. Çünkü kapitalizmden sosyalizme geçiş reformist anlamda bir düzen değişikliği değildir. Feodalizmden kapitalizme geçiş gibi de değildir; çünkü o bir tür sınıfsal toplumdan başka tür bir sınıfsal topluma geçiştir. Kapitalizmden sosyalizme geçiş ise, binlerce yıldır sürüp gelen çeşitli sınıflı, yani sömürüye dayanan toplumlar çağını kapatıp, sınıfsız ve sömürüsüz toplumlar çağını aşan dev bir tarihsel sıçramadır toplumsal evrimde. (...) Olaylan, gelişmeleri bu boyuttaki bağlamlan içinde görmek ve değerlendirmek gerekir.

Kapitalizmden sosyalizme geçiş sürecinin başlayıp geliştiği dönem olarak tarihe geçecek olan yüzyılımızın son çeyreğinde iki sistem arasındaki mücadele "uluslararası mücadele" olarak somutlaşmaktadır. Bu mücadele aynı zamanda genelinde "gerici güçlerle" genelinde" ilerici güçler " arasında, silahlanma ve savaş yanlılanıyla, bunlara karşı banşın korunmasını savunanlar arasında keskin mücadeleyi de içermektedir.

Beş kıtanın insanlan için bugün başta gelen en önemli, en yaşamsal sorun, bu mücadeleyi, insanlığı yeryüzünden silecek nükleer savaşa yönelik silahlanma yarışı biçimini almaktan kurtarıp, banşçıl yaşama biçimine dönüştürmektir; politik, ekonomik, sosyal, bilimsel-teknik, kültürel alanlarda banşçıl yarışmaya... Uluslararası ilişkilerin bugün oturtulduğu savaşa yönelik silahlanma yarışı temelinden kopartılıp, bu banşçıl temele oturtulması gerekmektedir. Binlerce yıllık uygarlık ve kültür birikiminin, insan

cinsinin yok olmaması, en azından büyük tahriplere uğramaması için...

Barışçıl yarışmada her iki sistem de boyunun ölçüsünü alırlar, insanlar sonuçlara göre seçeneklerini belirler.

Hepimiz sormalıyız kendi kendimize: Ben hangi yandayım? Ve her somut sorunda tutumumuz, davranışımızı buna göre yönlendirmeliyiz.

TÜRKİYE'YE ÖZGÜ SOSYALİZM DİYE BİR KATEGORİ YARATMAYA KARŞIYIM

Bu konularda anlaşmamıza olanak olmadığı artık iyice anlaşılıyor. Bir uyuşmazlık konusu daha çıkıyor: "Güler yüzlü sosyalizm" Ben soruyu sormadan Boran konuya giriyor:

BORAN- *Sanırım şimdi "güler yüzlü sosyalizm" konusuna geçebiliriz. Bu az önce üzerinde durduğum, eleştirdiğim ve sonunda "ütopik sosyalizm"in bir tür çağdaş muadili diye nitelediğimiz görüşlerin bir parçası.*

Sosyalizmde elbette her şey insan içindir. Ne var ki, tüm insanların meddi/manevi ruhsal ve kültürel açılardan bütün ihtiyaçlarını karşılayabilme, insanca yaşama ve kişiliklerini her yönüyle geliştirme koşul ve olanaklarına kavuşabilmeleri, yine aynı insanların emeğiyle; örgütlü, bilinçli düzenli -gerektiğinde özverili- yaratıcı çalışmalarıyla gerçekleşecektir, yalnız üretim dallarında değil, toplum yaşamının her alanında.

Bu da bir örgütlendirme ve yönlendirme işidir; üstten alta tek taraflı bir emir ve direktifler zinciri ile değil, bütününde toplumsal organizmayı oluşturan bileşenlerin demokratik merkeziyetçilik ilkesi temelinde karşılıklı iletişimi, etkileşmesi, katılımı sürecinde oluşturulmuş bir yönlendirme. Sosyalizmin bütün potansiyelinin tam çiçek açabilmesi böylesi bir uğraş ve çabayla olanaklıdır. Her şey halkın yaratıcı emeğiyle gerçekleşecektir, ama bu, kendiliğinden -spontane- olmayacaktır, kolay da olmayacaktır.

- 68 Çekoslovakya işgali sırasında Aybar'ın ortaya attığı güler yüzlü sosyalizm kavramına gelelim isterseniz?

BORAN- *Ona gelelim de, önce Türkiye'ye özgü, her ülkenin kendisine özgü sosyalizm, ideolojik bağımsızlık konusunu ele alsak konular daha iyi birbirine bağlanır gibi geliyor bana.*

Şimdi Türkiye'ye özgü, falanca, filanca ülkeye özgü sosyalizm diye yeni bir sosyalizm kategorisi yaratmaya kalkmayı ben tümüyle yanlış buluyorum. Gerçekleştirilmiş ve gerçekleştirilecek olan

bütün somut sosyalist sistemlerin ulusal, tarihsel koşullarından doğan özellikleri, özgün yanları vardır ve olacaktır.

Ama bu özgünlük mutlak değildir. Zaten her ülkenin sosyalist sisteminin özgün olacağını vurguluyor, ama yine de bütün bu özgün sistemlerden sosyalizm olarak söz ediyorsanız, demek ki, bu özgün sistemlerin hepsine sosyalizm niteliğini veren, ortak özdeş, yani özgünlüğü aşan evrensel taraflar var onlara. Bu ortak, özdeş öğeleri yalnızca üretim araçlarının mülkiyetinin devletleştirilmiş, sosyalleştirilmiş olmasına, sömürünün ortadan kalkmasına indirgeyemezsiniz.

Bu kadar bile özgünlüğün mutlak olmadığını göstermeye yeter ama bundan da öte, kapitalist ülkelerde üretim araçlarının özel mülkiyeti ve sömürü nasıl benzer, hatta özdeş biçimlenmeler, ekonomik, sosyal, kültürel sonuçlar doğuruyorsa, sosyalist ülkelerde de üretim araçlarının sosyalleştirilmesi ve sömürünün ortadan kalkması benzer, hatta özdeş sonuçlar doğurabilir. Sosyalist sistem kendi temellerine oturup geliştikçe sorunlar doğru çözümlere kavuşturuldukça bu benzerlikler daha da artacaktır kanımca. Çok eskiden kullanılan bir formülasyonu burada tekrarlayabilirim: "Şekilde milli, muhtevada sosyalist"... İçerikle biçim birbirinden kopuk, bağımsız değildir.

Henüz iktidara gelmemiş işçi sınıfı partileri kapitalizmden sosyalizme geçmeyi hedef alan partiler, gerek iktidara doğru ilerleyebilmek, gerekse iktidar alındığında sosyalizmin kuruluşuna geçebilmek ve bunu başarabilmek için kendi ülkelerinin tarihsel gelişme durumlarını, güncel somut koşullarını, özelliklerini, sınıflararası güçler dengesini kitlelerin maddi ve öznel durumlarını dikkate almak, politikalarını ona göre saptayıp uygulamaya geçirmek durumundadırlar. Böyle davranmamak, ayakları yere basmayan başarısızlığa mahkum bir politika olur.

Ama bu özgünlüğü mutlaklaştırarak sosyalizmin bilimselliğini, evrensel ilkelerini, doğrularını, örneğin toplumların nesnel gelişme yasalarını ret ve gözardı eden ve özgünlük peşinde koşan bir politika ve pratikle de bir yere varılmaz. Sonuçta ya tam başarısızlığa uğranılır ya ne derece sosyalist olduğu kuşkulu bir taslak ortaya çıkar ya da nesnel olarak kapitalizm ile şu veya bu ölçüde uzlaşmaya gidilir, sosyal demokraside olduğu gibi. Dördüncü bir olasılık da maceracı yönlere savrulur.

- Yani zaten içerir diyorsunuz...

BORAN- *Evet zaten içerir. Şimdi bilimsel sosyalist, daha açık deyimiyle Marksist-Leninist teoriyi yeni nesnel bulgulara gelişmelere göre yorumlayıp, geliştirmede, teoriyi pratiğe geçirmede hatalar yapılabilir, yapılıyor da kaçınılmaz olarak. Ancak hiçbir işe girişmeyen hata yapmaz.*

Bunun için toplumsal gerçekliği nesnel olgulan inceleyip irdelemek ve öğrenmek için, eleştiri ve özeleştiri temel yöntemler olarak kabul ediliyor. Ama bu hata etmek olgusunu kabul etmek başka, buradan hareketle sosyalizmin bilimselliğini, ve evrensel doğrulannı yadsıyıp veya yan çizip bizimki kendisine özgü olacaktır demek başka.

- Bu da ütopik sosyalizmin bir başka parçası veya ürünü **mü sizce?**

BORAN- *Evet, ütopik sosyalizmin bugünkü muadili*[*] *"kendine özgü sosyalizm."*

Benim de tartışmayı getirmek istediğim nokta işte burasıydı.

Behice Boran'ın 1968 yılında "Gün Yayınları" tarafından basılan "Türkiye ve Sosyalizm Sorunları" adlı kitabında "Türkiye'ye özgü sosyalizm" konusu savunulmaktaydı. Şimdi ise "Böyle bir sosyalizm kategorisi yaratmayı uygun bulmuyorum" diyordu.

Çelişki değil miydi o düşünceleri ile bu sözleri?

Kitabın 133 ve 134'üncü sayfalarında Boran şu düşünceleri savunmakataydı:

"...Bir ülkenin sosyalistleri, işçi sınıfı partisi bunu yapabilecek kabiliyette değillerse, onlar adına bunu başka hiç kimse yapamaz. Dışandan direktiflerle hiçbir ülkenin işçi ve emekçi sınıflan hareketi yöneltilemez. Türk sosyalist hareketinin biricik politik örgütü TİP, bugün genel sosyalist teori ve dünyadaki uygulamalardan elde edilen tecrübelerin ışığı altında Türkiye'nin şartlanna özgü sosyalizm yolunu tespit etme,Türkiye'nin durumunu sosyalist açıdan değerlendirme ve ülkenin işçi ve emekçi sınıflannı bu yönde örgütleme ve bilinçlendirme işini başaracak yetenekte olduğunu göstermiştir."

---

[*] Karşılığı.

Aynı kitabın 119'uncu sayfasında da Behice Boran şu düşünceleri savunmuyor muydu?

"Dünya sosyalist hareketini güçlendirmek için tek sosyalist ülkeyi desteklemek ve onun etrafında sıkı örgütler, tek merkezden yürütülen yekpare bir hareket yürütme politikası bir süre güçlü ve başarılı olsa da uzun vadede geri tepen bir silah haline gelir ve gelmiştir." Sayın Behice Boran'a soruyorum.

"Bunlar sizin için çelişki değil midir?" *"Hayır"* diyor ve anlatıyor:

BORAN- *Hiçbir çelişki yok. Şimdi bu konuşmamızda da özgünlük konusu üzerinde durdum, ama tek taraflı ele alarak ve mutlaklaştırarak değil. Özgünlüğün ve evrenselliğin birbirine zıt olmakla beraber birbirlerini tamamlayan, birbiri içine geçmiş bir bütün oluşturduklan tezini benimseyerek. Kitapta da özgünlük sorunu böyle ele alınmıştır. Birinci baskıya yazdığım, ikinci baskıya da yazdığım önsözde sosyalizmin, ne kadar mahalli özellikler gösterirse göstersin, temel ilkeleri, genel teorisi ve metoduyla bir bütün oluşturduğu belirtilir.*

Daha sonraki bir bölümde de TİP'in sosyalist bir hareket ve örgüt olduğu anlatılırken, başka kıstasların yanı sıra bir de TİP'in bilimsel sosyalizmin koyduğu esaslara dayandığı için sosyalist bir parti olduğu vurgulanır. Tek tek cümleler üzerinde durulmaz da kitabın bütünü okunur ve dikkat ile ele alınırsa, bu söylediklerimin doğruluğunun başka belirtilerine de rastlanır.

Kitapta özgünlük üzerinde belli bir ağırlıkla durulmuşsa, kitabın yazılış maksadındandır. Ele alınan konu genellikle bilimsel sosyalizm değil Türkiye açısından sosyalizm veya sosyalizm açısından Türkiye... Önsözde bu noktaya da değiniliyor. Bunun için de adı "Türkiye ve Sosyalizm Sorunları" Türkiye'nin koşullarında ve 1961 Anayasası çerçevesinde sosyalizme gitmenin olanaklarını araştırmaya çalışmıştım.

-Efendim, bir de son soru olarak bu Avrupa Komünizmi diye 70'li yıllarda popülaritesini yükselten ve son yıllarda da gerileyen akımı nasıl değerlendiriyorsunuz? Bunu sormak istiyorum.

BORAN- *Şimdi bir defa Avrupa komünizmi görebildiğim kadanyla -böyle nitelenen partileri ayn ayn incelemiş, irdelemiş değilim - bir yekparelik göstermiyor, bütünleştirilmiş, sistematik bir teoriye dayanmıyor. Orokomünizm, örokomünist (Eurocomminist) sözcükleri de pek kullanılmıyor artık.*

Ortak noktalan kendi ülkelerine özgü sosyalizmi savunma ve "Sovyet modeli"ni reddetme, Sovyetler Birliği ile aralanna mesafe koyma (Marksizm-Leninizm'de "model" diye bir kavram yoktur. Sosyalizmin evrensel esaslan, ilkeleri vardır ve bir de bunlann ülkelerin koşullanna göre somutta biçimlenmesi; ülkelerin somut koşullan arasındaki benzerlikler ve farklara ve o ülke partisinin bunlan değerlendirmesine göre somut biçimler, benzerlikler ve farklar gösterebilir.). Bunlann ötesinde, örneğin Fransız partisi ile İtalyan partisi arasında belirgin farklar var, özellikle Sovyetler Birliği'ne karşı alınan tavırda. Fransız partisi, İtalyan partisinden daha yakın. Fransız sosyalizmi, sosyalizme giden Fransız yol, seçimlerdir diyor ama sınıf mücadelesinin önemini sürekli vurguluyor vesaire.

- Çok başka bir diplomatik olayı örnek vereceğim.Fransız partisi hükümette iken sosyalistlerle birlikte 35 tane Sovyet diplomatını sınır dışı etme kararını da aldı. Yani bu da bir bağımsız tavrı gösteriyor.

BORAN- *Ben ayn bir tavn yok demiyorum. Ama bu verdiğiniz örnek pek yerine oturmuyor kanımca.*

Fransız Komünist Partisi başlangıçta koalisyon kurulurken, ortaklaşa saptadıklan politikanın uygulamaya geçirilmesi ve sol iktidann başanlı olabilmesi için sosyalist ortağı bu politikadan tümüyle vaz geçme noktasına gelinceye kadar hükümeti eleştirmekle beraber koalisyonu bozmamaya, problem çıkarmamaya çalıştı, seçmenleri düş kınklığına uğratmamak, sağ muhalefetin ekmeğine yağ sürmemek için.

İkinci ve önemli nokta devletler arası ilişkiler ile partiler arası ilişkiler ayn olgulardır. Örneğin Çin ve Amavutluk ile Sovyetler Birliği arasında ilişkilerin düzeltilmesi girişimlerine çoktan başlanmış ve sürdürülmektedir, ama söz konusu olan devlet olarak Sovyetler Birliği ile Çin ve Amavutluk devletleri arasındaki ilişkilerdir, partiler arasındaki ilişkiler değil.

Genel Sekreter Mihail Gorbaçov Fransa'yı ziyaretinden önce Fransız televizyonu birinci kanalına mülakat verirken muhabirlerden biri kendisine "Neden Fransa Sovyet diplomatlarını sınır dışı ettiğinde misillemede bulunmadınız da İngiltere aynı şeyi yapınca hemen misillemeye gittiniz? İki ülke arasında bir ayırım mı yapıyorsunuz?" diye sorunca Gorbaçov "Devletin çıkan neyi gerektiriyorsa o yapılır" cevabını verdi.

- Ben "Avrupa komünizmi" derken ona popüler nitelik kazandıran akım İspanyol ve Portekiz partilerinin yeni yorumlarıydı ve İtalyan Komünist Partisi'nin yakınlık göstermesiydi, Berlinguer'in o "tarihi uzlaşma" teziydi diye düşünüyorum.

BORAN- *İspanyol Komünist partisi'nin bugünkü halini biliyorsunuzdur herhalde. Franko rejiminde illegal parti olarak etkin varlığını sürdürmüş, hatta son zamanlarında sesini İsapya'dan dünyaya duyurmuş İspanyol Komünist Partisi ve onun çok ünlü lideri Carillo bugün birbirinden kopmuş ve her ikisi de itibarını hayli yitirmiş durumda. Partice reddedilen Carillo ayrı bir Birlik Partisi oluşturdu. Ayrıca bu ikisinin dışında bir üçüncü gruplaşma meydana geldi. Kısacası Avrupa komünizmi şampiyonluğu İspanyol komünist hareketine uğur getirmedi.*

İtalyanlara gelince, "tarihi uzlaşma" tezinden Berlinguer'in ölümünden önce vazgeçildi. Tarihi uzlaşma, Hıristiyan Demokrat Parti ile anlaşma, uzlaşma teziydi. İtalya'nın iki büyük partisi ülkeyi birlikte yönetsinlerdi. Berlinguer'in Avrupa komünizmi ve özgün sosyalizm adına yaptığı ve daha da ağırlıklı olan şey Sovyetler Birliği'nde sosyalizm olmadığını iddia etmesi ve 1917 Ekim devrimine karşı tavır almasıdır.

-Tamam oralara geliyorum, Berlinguer'in bu görüşleri kesinlikle anti-Leninist oluyor. Böyle bir patiyi nasıl nitelendiriyorsunuz? Marksist-Leninist midir?

BORAN- *Bugünkü tutumuyla değildir.*

- Komünist partisi demiyoruz bu nedenle...

BORAN- *Marksist-Leninist değildir bugünkü tutumuyla diyorum. Daha önce belirttiğim gibi, komünist parti sözü daha geniş bir kapsam kazandı, sözünü edegeldiğimiz gelişmeler sonucu.*

İtalyanlar bir an önce iktidara gelmenin çaresini arama, bulma peşinde oldular. Ülkenin gerçekten ikinci buyük partisiydiler.

Ama koalisyonlar hep onlann dışında kuruluyordu, komünist olduklan için, engelleniyorlardı. Aldo Moro'nun öldürülmesi bile Hıristiyan Demokratlar/Komünistler koalisyonuna yakınlık göstermesindendi.

- Evet...

BORAN- *İtalyan partisini hem özel olarak incelemiş değilim, ama bu engellemeleri aşmak ve iktidar olmak istiyordu besbelli. Hırslıydı bu işte kanımca. İktidara gelememekle beraber birçok yerel yönetimi ele geçirmiş ve geçiriyordu ve bu yönetimler başarılı oluyordu. Küçük çapta da olsa iktidarda olmanın ve yönetmenin deneyimine, birikimine sahip bir parti. Bu birikime ve geniş emekçi halk kitlelerinin desteğine dayanarak devlet iktidarında da başarılı olacaklarını hesaplıyorlar. Berlinguer'den sonra durum ve tutum tam nasıl bilemiyorum, onlarda da gerileme var.*

- Sanıyorum ki bu İtalyan Komünist Partisi, İspanyol Komünist ve Portekiz Komünist Partisi'nin ortak çizgisi proleterya diktatörlüğüne karşı çıkmalarıydı.

BORAN- *Benim bildiğim Portekiz partisi, komünist partisi olarak Marksist-Leninist bir partidir.*

- Portekiz'i saymıyorsunuz.

BORAN- *Saymıyorum, Marksist-Leninist bir partidir. (...) Portekiz partisi proleterya diktatörlüğünü esas olarak reddetmiyor, yanlış anlaşıldığı ve öyle propaganda edildiği için tüzüğüne koymuyor, gerekçesini de açıklıyor.*

-Ben şunu anlatmaya çalışıyorum. Ben her şeyin adını net koymakta yarar görüyorum. Yani Avrupa komünizmini komünizm adına rağmen, ben dediğim gibi çağdaş revizyonizmin bir versiyonu olarak görüyordum. Yani bu görüşe katılıyor musunuz, katılmıyor musunuz? Onu merak ettim.

BORAN- *Şimdi Uğur Bey, yaşamda pek çok soru tek bir kelimeyle kesin olarak "evet" veya "hayır" diye yanıtlanamaz. Avrupa komünisti denilen partilerin -şimdi Avrupa komünizminden pek söz edilmiyor ya- revizyonist diye nitelenmelerine ben itiraz etmem, sonu "ist"le biten başka nitelemeler de yapılabilir. Ama beni asıl ilgilendiren nokta olayın kendisini ve nedenlerini anlayabilmek. Söz konusu partiler hem Marksist-Leninist açıdan eleştiriliyorlar, hem de genelinde dünya komünist hareketinin içinde, onun bir parçası sayılıyorlar.*

Neden mi? Sanırım şundan:

Kapitalizmin emperyalizm aşamasında ilerlemiş, gelişmiş sanayi ülkelerinde -Batı Avrupa ülkeleri böyle- koşullar 1917 Çarlık Rusyası'ndan, günümüzün gelişmekte olan ülkeler denilen ülkeler koşullarından elbette çok farklıdır, hem alt yapı ekonomi, hem de sosyopolitik üst yapı açısından. Ve de bu ülkelerin koşulları birbirinden farklı, karmaşık ve hızlı gelişme halinde. Söz konusu ülkelerin komünist partileri bu farklı ve değişken koşullarda tutunup güçlenmenin ve iktidara gelebilmenin yollarının arayışı içindeler.

Nesnel koşullardaki bu önemli farkların ve farklı durumların doğal olarak yeni arayışlara yol açmasını kabul etmemek olanaksız. Marksist-Leninist partilerin başını çeken SBKP'nin 27. Kongresi'nde esasları aynı kalarak yeniden kaleme alınan parti programında bu konuya ilişkin şu ifadeler var: "Sosyalist olmayan ülkelerdeki komünist partiler karmaşık ve ihtilaflı bir ortamda çalışıyorlar. Bunların mücadele biçim ve koşulları çok çeşitli."

EMPERYALİZM, SOSYALİZME GEÇİT VERMEMEK İÇİN DÜNYA SAVAŞINI GÖZE ALMAYA RAZI

Behice Boran, "Avrupa komünizmi"nden artık söz edilmediğini kaydederek; Avrupa'daki komünist partilerin hem Marksist-Leninist açıdan eleştirildiğini hem de dünya komünist hareketinin bir parçası sayıldığını söylüyor.

Nesnel koşullardaki farklılıkları ve yeni arayışları kabul etmemenin olanaksız olduğunu vurgulayan Boran, SBKP'nin 27 Kongresi'nde kaleme alınan parti programından şu ifadeleri aktarıyor: "Sosyalist olmayan ülkelerdeki komünist partileri, karmaşık ve ihtilaflı bir ortamda çalışıyorlar. Bunların mücadele biçim ve koşulları çok çeşitli." Boran bu konu ile ilgili görüşlerini açıklamayı şöyle sürdürüyor.

BORAN- *Bu durum komünist hareketin olanaklarını daraltmıyor, tersine genişletiyor. Ve SBKP'nin bu partilerin deneyim ve sorunlarını tüm yanlarıyla irdelediği ve onların strateji ve taktiklerini geliştirmek istemelerini anlayışla karşıladığı kaydediliyor.*

Üstelik söz konusu Batı Avrupa partilerinin önemlileri 1920'lerin başından 3. Enternasyonel'den beri sürüp gelmiş, ülkelerin politik yaşamında önemli ve etkin rol oynamış eski partiler. Sovyetler Birliği'nden farklı ölçülerde uzaklaşmış olsalar bile, ama 1970'lerdeki keskin karşı çıkışlar, tartışmalar yok artık- yine de SBKP ile ilişkileri koparmıyorlar, hatta birçoğu dayanışma ve işbirliğinin gerekliliğini vurguluyorlar.

Böyle karmaşık bir durum. Belirttiğim karşılıklı tavırlar bir tür dengelenmiş gibi. Gelecekteki gelişmeler sonunda hangi noktaya gelineceğini gösterecek.

Ama şimdiden kimi noktalara işaret edilebilir. Sözü geçen Batı Avrupa partilerince güncel somut koşulların özgünlüğünün önemi abartılıyor mu? Kanımca abartma ve mutlaklaştırma eğilimi var ve bundan ötürü de sosyalizmin bilimselliğinin en azından alttan alta reddine veya gözardı edilmesine kayılıyor, sosyalizmin

ulusal, yerel özgünlükleri aşan evrensel doğrulan ihmal ediliyor. O zaman, yeni yollar ararken yolu şaşırma tehlikesi beliriyor, bu bir; ikincisi, komünist partilerin kimliği az çok belirsizleşiyor; sosyal demokrasiyle, Sosyal Enternasyonal'in partileriyle ayınm çizgisi kitlelerin gözünde bulanıyor. Komünist partilerin oy kaybında bu önemli bir etmen sanınm.

Olumsuz iki etmen daha var. Biri 60'lı yıllarda ve 70'li yıllann da ilk yansında sosyal demokrasinin veya "refah devleti" politikalannın çizdiği görünürde başanlı tablo. İş bol, ücretler yüksek, paralı tatil, sağlık sigortası, sosyal yardımlar, hepsi ferahlatıcı... İşçi/emekçi kitleler burjuvaziden bu ödünleri koparma sürecinin devam edeceği varsayımıyla düzeni değiştirip, sömürüyü bütün sonuçlanyla ortadan kaldırma bilinç çizgisine çoğunlukla varamıyorlar. Büyük sermaye işçileri yeni yöntemlerle daha yoğun sömürecek, eski kolonileri ve geri kalmış, bağımlı ülkeleri yeni sömürgecilikle eskisinden daha fazla yolarak işçi/emekçi kitleleri belli bir hoşnutsuzluk çizgisinde tutma politikasının kendi açısından avantajını anlıyor. Sosyal demokrasinin bu geçici başansı Avrupa komünist partilerinin çoğunu etkiliyor. Bu başannın geçici olduğu şimdi kriz döneminde ortaya çıkıyor. İşçi/emekçi halkın kazanımlan kemiriliyor; buna karşın sendikal mücadele yükseliyor, ama sosyal demokrasinin etkisi hala güçlü.

Batı Avrupa kamuoyunu etkisi altında tutan bir başka etmen, sözlü, görüntülü ve yazılı tüm iletişim araçlanyla aralıksız sürdürülen "anti-Sovyet, anti-komünist" propaganda seferberliği, halk kitlelerinin sosyalizmi, bir alternatif olarak görmelerini engellemek için. Bu propaganda furyası başanlı olmuyor da değil. Batı Avrupa komünist partileri de -hepsini değil- bir ölçüde etkiler görünüyor. Sovyetler Birliği'nden uzak durma, karşıt tavır alma tutumlannın bir nedeni de, kanımca, böyle davranılırsa kitlelerin desteğini ve oylannı daha kolay kazanacaklannı hesaplıyorlar.

Avrupa komünizmi etiketi altında gruplandınlan partilere bütün bu yanlanyla baktığımız zaman, onlann en belirgin karakteristiğinin faydacılık-pragmatizm- olduğu sonucuna vanyorum. Sosyalizmin bilimselliğini, evrensel ilkelerini ve komünist parti olmanın gerektirdiği diğer işlevleri değişik ölçülerde bir yana bırakıp, oylan arttırmanın çarelerini bularak bir an önce iktidara gelebilmek baş kaygı haline gelmiş görünüyor. Komünist partinin şu

veya bu yoldan iktidara gelebilmesinin nesnel ve öznel koşullan olgunlaşmış mıdır, olgunlaşması yönünde ne yapılabilir, bunun üzerinde de durulmuyor gibi. Bence Avrupa ülkelerinde henüz böyle bir olgunlaşma yok.

Oysa bu ve benzeri güncel sorunlarla uğraşmayı ihmal etmemekle beraber, sosyalist ilkesellik başa alınmalı ve bugünün güncel sorun ve görevlerine, geleceğe yönelik olarak daha geniş ufuklardan bakılmalıdır. Bugünün görevlerine ilkesellikle yaklaşmanın yanı sıra, geleceğin olası görevlerine de hazırlıklı olunmalıdır.

Gelecekte olabileceklere ilişkin olarak, dünya kapitalizminin 70'lerden beri sürüp gelen krizi üzerinde durulmalıdır. Bu kriz görünmüyor. Arada göreceli ve kısa düzelme evreleri olsa da bu düzelme kriz çıkış eğrisine dönüşmüyor. 1983'ten beri dünya bankalar sisteminin, para sisteminin çökme tehlikesinden söz ediliyor. Bu tehlike bir ara azalır gibi göründü, ama bu görünüm doğru çıkmadı, yine bütün ağırlığıyla gündemde. Bu durumun nedenlerine girmeyeceğim. Biliniyor, çok söylendi, yazıldı. Kapitalizm böyle veya benzeri bir çöküşle kriz çukurunun ta dibine çökebilir ve altüst olabilir.Bu henüz bir olasılık da olsa, gözden kaçınlmaması gerekecek kadar önemli bir olasılık. Komünist partileri gafil avlanmamalı. Bu olasılığı ve doğuracağı sonuçlan dikkate alarak buna şimdiden hazırlıklı olmaya başlamalıdırlar. Yann bugünden kurulur.

Sözünü ettiğim olasılık gerçekleştiği taktirde, içinden çıkamadığı kriz tıkanıklığını kapitalizm savaş yoluyla açmaya kalkışabilir, geçmişte olduğu gibi. Ne var ki bu defaki savaş başka savaş olacaktır, bütün insanlığın ölüm kalım savaşı. Nükleer silahlanma yarışını durmadan körüklemenin ve uzaya da yansıtmanın yanı sıra, bu olasılık da dünya barışını tehdit etmektedir. Tüm bu nedenlerle yalnız (...) değil, barıştan, sosyal ilerleme ve adaletten, demokrasi ve adaletten yana olan bütün insanlar ve örgütler savaş/barış sorununu, barışın kesinlikle korunmasını başa almak bütün diğer sorun ve konulan bu bağlam içinde görmek ve işlemek durumundadırlar. Günümüz koşullannda gereksiz sorunlar çıkarmaktan kaçınarak, dayanışmak, güç ve eylem birliği etmek mümkündür; silahlanma ve savaş yandaşlanna ve her türden gericiliğe karşı.

- Avrupa komünizmi partilerinin ortak bir çizgilerinin de proletarya diktatörlüğünü reddetmeleri olduğuna az önce değinmiştim. Bu konuda ne düşünüyorsunuz?

BORAN- *Marksizm'de hiçbir şey öznel bir tercih sorunu değildir. Her konuda nesnel koşulların analizinden hareket edilir. Devrim sırasında ve hemen sonrasında nesnel durum ne olacaktır, sorunun yanıtı buna bağlı.*

1. Her şeyden önce bir noktaya dikkat çekmek isterim. Marksist literatürde "diktatörlük" kavramı ve terimi genel dilde kullanılandan başka bir anlam taşır. Dilde yerleşmiş anlamıyla diktatörlük kişi olarak bir diktatörün keyfi -arbitraire- yönetimidir, çevresi vardır. Ama söz diktatöründür, o ne derse o olur. Marksizmde ise diktatörlük sınıfsal bir olgudur. Bütün sınıflı toplumlar birer diktatörlüktür.Çünkü sınıflar arasında sömüren/sömürü-len, ezen/ezilen ilişkileri vardır. Bu açıdan en demokratik kapitalist ülke yönetimi, vicdan, düşünce, söz, örgütlenme, grev, gösteri vesair özgürlüklerine karşın yine de burjuva diktatörlüğüdür. Sınıflararası sömüren/sömürülen ilişkisi sürmekte, bunun için de nesnel olarak hak eşitliği ve özgürlükler gerçekleşememekte, çok kısıtlı kalmaktadır.

2. Proleterya diktatörlüğü. (...)

3. Proleterya diktatörlüğü. (...) Bir sosyalist hukuk sistemi, normları, ölçütleri vardır. Sosyalist sisteme karşı çıkanlara bu hukuk sistemine göre işlem yapılır.

4. Proleterya diktatörlüğü geçicidir. (...)

- Bir de "barışçı geçişten" söz ediyorlar.

BORAN- *Yine nesnel koşulara bağlı. Sınıfsal güçler dengesi çok büyük ölçüde işçi/emekçi kitlelerden yana ağır basarsa olabilir. Diğer koşulları da; kitlelerin düzeni değiştirme gereğini artık ivedi bir ihtiyaç olarak duymamaları, iktidarı almaya, harekete geçmeye öznel ve nesnel olarak hazır ve parti bu geçişi sağlamaya yetenekli olmalıdır. Burjuva iktidarının ülkeyi yönetemez sorunlarla kapitalizm çerçevesinde baş edemez duruma gelmiş olması da bir başka koşuldur.*

1960'larda bu tür geçişi daha olanaklı ve olası görüyordum, ama hep bir olanak ve olasılık olarak, hiçbir zaman kesin ve mutlak olarak geçerli düşünmedim barışçı geçişi. Barışçı geçiş mutlaka seçimlerle geçiş demek de değildir. Sınıf mücadelesi silahlı mücadeleye dönüşmeden iktidarı alabilmektir.

1960'larda bu tür geçiş bana şimdikinden daha olanaklı ve olası görünüyordu. Şimdi çok az şans görüyorum, hele Batı Avrupa için. Türkiye için de öyle. Başını ABD'nin çektiği emperyalizm, sosyalizme ve anti-emperyalist yönetimlere fırsat vermemek için savaşı göze almaya razı. ABD'nin yeni geliştirdiği "hafif yoğunlukta çatışma bölgeleri stratejisi" 3. Dünya ülkelerinde sosyalizme yönelik, Sovyetler yanlısı, anti-Amerikan yönetimlerin oluşmasına, oluşmuş olanların yaşamasına silahlı mücadelelerle olanak tanımama stratejisidir. Durmadan yeni silahlar, askeri araç-gereçler geliştirme, uzayı da silahlandırma ise sorunu gerekli gördüğünde dünya savaşıyla halletmek tasarısının göstergesidir.

Bunları söylemek karamsarlık değildir. Gerçekleri görmek, gerçekçi olmaktır. Sosyalizm genelinde insan toplumlarının evriminin zorunlu ürünü olduğu için önüne set çekilemeyecek, nitekim çekilemiyor. Tek ülkeden başlayıp bir sosyalist dünya sistemi oluştu. Ama rahat, acısız, sancısız olmuyor bu geçiş.

Onun için daha önce dedim, bölgesel, ulusal sorunları bu geniş dünya bağlamının içinde görüp değerlendirmek, toplum olarak, örgüt, kişi olarak yolumuzu saptamak, mücadelemizi vermek gerekiyor. (...)

SON

TKP OLAYI

SOSYALİST PARTİ...

Son günlerde "Sol kesimde sosyalist parti kurulur mu, kurulmaz mı?" tartışması yapılıyor.

Böyle bir partinin kurulmasına anayasa engel değildir Ancak, son onbeş yıl içinde sosyalist partilerin "illegale dönüşmek" gerekçesi ile ağır cezalara çarptırılmış olmaları, "bu ortamda parti kurulmaz" görüşünün de gerekçesini oluşturmaktadır.

Bu partiyi kimler kurar_? Siyasal ideolojisi ve yönü ne olur? Bunlar belli değlidir. Fakat herhalde "sosyalist parti" konusun gündemde tutmakta yarar vardır.

Sosyalist parti tartışması sürüp dururken, gelin biz çok gerilere gidelim ve "mütareke dönemi" ile "tek partili dönemde" sosyalist partilerle ilgili kısa ve öz bilgiler verelim.

Porf. Dr. Tarık Zafer Tunaya'nın, daha önce tükenen "Türkiye'de Siyasal Partiler" yapıtı yeni ekleri ile birlikte yayımlanıyor. Türkiye'de siyaset biliminin en yetkin öncülerinden olan Tunaya, bu dev yapıtında Türkiye'de bugüne kadar kurulmuş bütün siyasal partiler ile ilgili belgeleri yayımlıyor, bilgiler veriyor.

"Türkiye'de Siyasal Partiler" yapıtının ikinci cildi de yayımlandı. Bu ciltte "mütareke dönemi" nin siyasal partileri anlatılıyor.

"Mütareke dönemi"nde iki sosyalist parti kuruluyor, bunlardan ilki 1919 yılı Şubat'ında kurulan "Türkiye Sosyalist Fırkası" öteki de yine aynı yılın Eylüm ayında kurulan 'Türkiye İşçi ve Çifçiler Sosyalist Fırkası" dır.

"İştirakçi Hilmi"nin liderliğinde kurulan Türkiye Sosyalist Fırkası, işgal altındaki İstanbul'da 1 Mayıs gösterileri yapmış; ünlü 'tramvay grevi'ni örgütlemişti. "İttihatçılar"a karşı tutucu "Hürriyet ve İtilaf Fırkası'nı tutan fırka, lideri Hüseyin Hilmi'nin bir yakın arkadaşı tarafından öldürülmesi ile tarihe karışmıştır.

İlk kuruluş çalışmalarını Berlin'de yapan, "Türkiye İşçi ve Çiftçi Sosyalist Fırkası"dır. Şefik Hüsnü (Deymer), Vedat Nedim (Tör), Ali Nizami (Nizamettin Ali Sav), Ethem Nejat, Mehmet Vehbi (Sarıdal) ve arkadaşlarınca kurulmuştur.

Nazım Hikmet ve Şevket Süreyya (Aydemir) de bu partiye katılmışlardır.

Fırka, 1919 seçimlerine dört aday ile katılmış; ancak adaylardan hiçbir seçilecek oranda oy toplayamamıştır.

Türkiye İşçi ve Çiftçi Sosyalist Fırkası,savaş sırasında Ankara hükümetinden yana bir siyaset izlemiş; daha sonra da gizli komünist partisi ile de işbirliği yapmıştır.

Parti kurucu ve üyelerinin bir kısmı tek parti döneminde çeşitli görevler alarak hükümetlerle bütünleşmiş; bir kısmı da Ankara İstiklal Mahkemesi'nce ağır cezalara çarptırılmışlardır.

Cezaya çarptırılanlar arasında bulunar Dr. Şefik Hüsnü, Nazım Hikmet ve Hasan Ali (Ediz) 1925 yılında yurt dışına kaçmışlardır.

Adı solcuya çıkmış insanların devlet hizmetlerine alınmadığı ve başlarına bin türlü bela açıldığı 'çok partili çoğulcu demokrasimiz' ile Türkiye İşçi ve Çiftçi Sosyalist Fırkası yönetici ve üyelerini en etkin görevlere getiren "tek parti dönemi"nin hoşgörüsünü lütfgen karşılaştırınız.

Bu karşılaştırmadan bin ders çıkar; bin ders!

Tunaya'nin ilk basımı 1952 yılında yapılan 'Türkiye'de Siyasi Partiler' adlı yapıtının 697'inci sayfasında yayımlanan bir mahkeme kararı, Türkiye'nin nereden nereye geldiğini kanıtlayıcı bir başka örnektir.

Tunaya'dan aktarıyorum:

-İstanbul İkinci Ağır Ceza Mahkemesi (Esas No: 948/4, karar 948/114 C.S. 948/2030) kararda T.S.P'nin Emekçi Partisi ile birleşmesinin bahis mevzuu olduğu, fakat tahakkuk etmediği, usulünce kurulmuş bir parti olduğu, Marksizm'den bahsedilebileceği, Esat Adil'in bu partiyi komünist maksat ve gayelere hizmet için kurduğunun anlaşılmadığı belirtilmiş ve idarecilerin beraati istenmiştir.

Görüldüğü gibi tek partili dönemde, "bir sosyalist partinin Marksizm'den söz edebileceği' kabul ediliyor ve bu sosyalist partinin yöneticileri işte bu gerekçeyle aklanıyorlar.

Ve Yargıtay bu kararı onaylıyor.

Çok partili yaşama girdiğimiz günden beri sosyalist parti yöneticileri ağır cezalara çarptırılıyorlar. Hükümetler 'sosyalist parti' gerçeğini ve gereğini bir türlü anlamıyorlar. Devlet ve demokrasi adına sosyalist partilere dava üzerine dava açılıyor.

Sosyalist partilere 1945 yılının tek parti döneminde beraat; çok partili dönemlerde ise art arda mahkumiyet!...

Neyin göstergesidir bütün bunlar?

(25 Mart 1986)

OPORTÜNİZM!...

"Oportünizm" günlük dilde "koşullara ve çıkarlara göre ilkelerden sapma eğilimi" diye tanımlanır.

Oportünizm Türkçe çok kullanılar karşılıkları da "fırsatçılık" ya da "eyyamcılık"tır.

Marksist-Lenininst terminolojide "oportünizm" açıkça 'uzlaşmacılık' demektir.

Leninistler proletarya diktatörlüğünü reddeden sosyal demokrat ve sosyalist partilerin tutumların "oportünizm" olarak tanımlarlar.

Küçük burjuva devrimciliği ve yüksek ücret almakla sınırlı sendikacılık anlayışının doğurduğu "işçi aristokrasisi"ne dayalı görüşler, Leninist kuram göre "oportünist" sayılırlar.

Revizyonuzm, dogmatizm, sekterlik ve likidatörlük oportünizm çeşitleridir.

Bu görüşe göre "Avrupa komünizmi" diye bilinen ideoloji oportünisttir. Sosyal demokrat partiler ise oportünizmin kaleleridir.

Leninist görüş, oportünizmi, "emekçi sınıfları burjuvazinin buyruğuna sokmak" biçiminde yorumlar.

Reformcu partiler, Leninistlerin gözünde "modern revizyonizm" temsicileridirler.

Günümüzde sosyal demokrat partilere demokratik hak ve özgürlükler savaşında büyük görevler düşmektedir. Çağımızın en tehlikeli anti-demokratik olgusu, "ekonomilerin militarizasyonu"dur.

Sosyal demokrat partiler bu olguya karşı çıkıp, kitleleri demokratik sürece kattıkça kalıcı olurlar. Türkiye'de SHP ve DSP'nin de bu anlamda çok önemli görevleri bulunmaktadır

Marksist öğretinin uygulama alanı bulduğu dünyamızda Batı ülkelerindeki sosyal demokratlar partiler, bir çeşit "çağdaş sağcı" sayılabilirler. Leninist kurama göre de "oportünist" Ancak, sosyal demokrat partilerin bizim gibi ülkelerde önemleri daha fazladır.

Sosyal demokrat partiler "sınıf partileri" değillerdir. Bu yüzden bu partiler, işçilerin yanında işadamlarının ve söz gelişi müteeahhitlerin de desteklemeleri doğaldır. Yine bu yüzden sosyal demokrat parti genel başkanlarının işveren kuruluşlarına gidip, görüşlerini açıklaması da yardırganamaz.

Çünkü sosyal demokrat partiler, temelde "kitle partileri"dir. Kitle partileri de Leninist kuramın "oportünist" saydığı uzlaşmalarla siyaset yapmaya çalışır. Önemli olan, sosyal demokrat partinin bu uzlaşma siyaseti ile demokrasiye ve emekçi sınıflara sağladığı kazanımlardır.

Müteahhit ve işadamları ile aynı partide çalışan sosyal demokratların bu "ittifak" nedeniyle "kompleks" sahibi olmalarına hiç gerek yoktur. Çünkü sosyal demokraisinin doğasında "uzmaşmacılık" vardır ve sosyal demokrat partiler "sınıf" değil "kitle" partileridir

İşadamları ve müteahhitlerle aynı partide bulunmaktan tedirginlik duyanların yerleri sosyalist partilerdir.

Demokratik sosyalist partiler de gerçi Leninist kurama göre "oportünist" sayılırlar; ancak bu partilerde "emekçilerin öncülüğü" ilkesi benimsenir. Parti yönetimlerinde işadamları, müteahhitler ve fındık tüccarları yer almaz.

Bu bir ayrı siyasettir.

Bu yüzden de müteahhitlerin, işadamlarının ve fındık tüccarlarının bir kitle partisi olan sosyal demokrat nitelikli partilerde bulunmaları yadırganmaz. Yadırganması gereken, yıllarca "başka siyasetleri" savunup bugün müteahhitler, işadamları ve fındık tüccarları ile birlikte aynı siyaset odaklarında buluşan eski ve keskin devrimcilerdir!

Sosyal demokrat partiler Leninist kurama göre "oportünist" sayılırlar, bu gibi keskin devrimciler de günlük anlakda "oportünist", yani "firsatçı" ve eyyamcı"!

(17 Mayıs 1986)

BİR HASTALIK...

Sol kesimde "illegalite fetişizmi" adı verilebilecek bir hastalık vardır.

Nedir bu hastalık?

Bu hastalık, örgütlenmeleri ille de yasal olmayan gizli kuruluşlarda yapma tutkusundan kaynaklanır.

Bazı dönemler olur, insanlar bu tür örgütlenmelere itilirler Ama yasal örgütlenme olanakları varken, birtakım insanlar da hep yasal olmayan kuruluşlarda çalışmak isterler.

Son zamanlarda, Türkiye'de "illegal", "fraksiyon" gibi Batı kökenli kavramlar kullanılıyor.

Türkçesi varken "illegal fraksiyonlar" deniliyor. "Fetişizm" de öyle..

Bu kavramın kökeni Potekiz dilidir Sözcük anlamı ile "put" demektir.

Fetişizm" de eşyanın doğaüstü güç ve etki taşımasına inanmak demektir.

Kapitalist holumlarda, "mal fetişizmi" faşist rejimlerde "devlet fetişizmi" olur. İnsanlar, neredeyse mala ve devlete taparlar Mala ve devlete doğaüstü güç ve etki tanırlar

Bir takım solcularda da kavramlar ya da ideolojinin kendi "fetiş" hale gelir. "Sanat için sanat" yapılması gibi "ideoloji için ideoloji" yapılır.

Böylece bir "ideoloji ve kavram fetişizmi" yaratılır

"İllegalite fetişizmi" de bu saplantılardan kaynaklanır Yasal örgütlenmelerle, yasalardan yararlanarak toplumu değiştirme yerine küçük grupçuklar kurup, bunların adına da "parti" adı vererek örgütlenmek isteyenler çıkar.

Devletin istihbarat örgütleri hemen bu örgütlere sızarlar "İllegalite" ilk andan başlayarak, devletin istihbarat örgütlerince adım adım izlenir. Bakarsınız en "keskin devrimci" tavırları sergileyenlerin bir süre sonra "ajan" oldukları anlaşılır.

Örnekleri, "51 tevkifatı" diye bilinen davadan verelim:

Ankara Garnizon Komutanlığı 2 No'lu Askeri Mahkemesi'nin 7 Ekim 1954 gün ve 1953/17 esas ve 1954/33 karar sayılı gerekçeli kararının 25'inci sayfasını açıp okuyalım:

- Şahitlere karşı umumiyetle yapılan itiraza gelince:

Duruşma sırasında vaka şahidi olarak dinlenen Yusuf Etik, Şükrü Dinsel, Behçet Şener, İbrahim Turan, Sabahattin Özbay, Necdet Güncakın'ın polis ajanı oldukları, amme şahidi olamayacakları ileri sürülerek dinlenmemeleri talep edilmiştir.

Bu şahitlerden Behçet Şener"in 3 Şubat 1948, İbrahim Turan'ın 25 Eylül 1948, Şükrü Dinsel'in 20 Ekim 1946, Yusuf Etik'in 1 Aralık 1944 tarihlerinde milli emniyet tarafından angaje edildikleri, Ege bölgesi başmüfettişliğinin 4 Mayıs 1954 gün ve 1257 sayılı, Necdet Güncakın'ın 1946 yılında, Sabahattin Özbay'ın da 1948 yılında milli emniyet tarafından angaje edildikleri Ankara Emniyet Başmüfettişliği'nin 12 Mayıs 1954 tarihli yazılarından anlaşılmıştır.

Bu cihet ne kadar hakikat ise adı geçenlerin gizli komünist partisi faaliyetine agah olduktan sonra emniyete başvurarak, memleket için zararlı olduğuna inandıkları bu faaliyeti ihbar ettikleri ve müteakiben de emniyetin direktifi dairesinde hareketle içlerine karışıp, yapılan faaliyetlere vakıf oldukları da, mahkeme huzurundaki yeminli ve açık şahadetlerinden ve emniyet başmüfettişleri yazılarından anlaşılan bir hakikattır...

Devlet istihbarat örgütleri yalnızca "illegal örgüt"e değil, yasal sol partilere de sızarlar.

Türkiye İşçi Partisi ilk kurulduğu günlerde, "Aranızda ajan var mı?" sorusuna bir deneyli sosyalist şaka ile karışık şu yanıtı vermişti:

-Ajan olabilir. Vardır. Önemli olan ajanların çoğunluk oluşturmamalarıdır.

Önemli olan, yasal olanakları sonuna dek kullanmaktır bunca deney, yaşanan bunca olay, "illegalite fetişizmi"nin yalnızca totaliter bir devlet kurmak isteyenlerin ekmeklerine yağ sürdüğünü kanıtlamıştır.

Sosyalist olanlar, yasal sosyalist partilere gitmelidirler. Öbür yollar kapalıdır.

Yolu açık görenlerin yolları da hep "çıkmaz sokaklar"da son bulmaktadır.

"İllegalite fetişizmi" hastalığını yenmenin tek yolu yasallık ve açıklıktan geçer.

(28 Mayıs 1986)

"NEGLİGİBLE"

Amerikan hükümetinin yayımlayıp dağıttığı "poblems of Communism" adlı bir dergi vardır.

Bu dergi, Amerikan hükümetinin Sovyetler Birliği, Çin Halk Cumhuriyeti başta olmak üzere sosyalist ülkeler ile bütün dünyadaki Marksist hareketleri izler, incelemeler yapar.

Amerikan hükümetinin görüş açısını bu dergiyi izleyerek öğrenebiliriz.

Derginin Mart-Nisan sayısında "Checklist of Communist Parties in 1985" başlıklı bir inceleme yazısı yayımlandı. Richard F. Staar imzası ile yayımlanan incelemede, dünyadaki yasal ve yasadışı bütün komünist partilerin üye sayıları açıklanmaktadır

Birkaç örnek verelim:

Pinochet cuntasının yönetimde olduğu Şili'de yeraltındaki komünist partisinin üye sayısı 20 bin dolayındaymış, Sovyet işgalindeki Afganıstan'da ise 120 bin.

Sovyetler Birliği Komünist Partisi'nin 18 milyon 500 bin üyesi bulunuyormuş; Bulgaristan Komünist Partisi'nin 912 bin, Çekoslovakya'nın 1 milyon 600 bin, Polonya'nın ise 2 milyon 211 bin.

Tabii, bu sayıları bir de ülkelerin nüfusları ile karşılaştırmak gereker.

Sovyetlerin nüfusu 277 milyon 930 bin, Komünist partisi üyesi 18 milyon 500 bin. Bulgaristan'da nüfus 8 milyon 980bin, komünist partisinin toplam üyesi sayısı 912 bin.

Fransa'nın nüfusu 55 milyon, komünist partisi üye sayısı 610 bin. Komşumuz Yunanistan'ın nüfusu 9 milyon 966 bin, iki ayrı komünist partisinin toplam üye sayıları 54 bin.

Yunanistan için bir hesap yaparsak; her bin kişiden 5 kişi komünist partilerine üyedir.

İncelemede, Güney Kıbrıs'taki Komünist AKEL Partisi'in üye sayısı 14 bin olarak kaydedilmiştir. Güney Kıbrıs'in nüfusu 670 bindir.

Aynı araştırmaya göre, Mısır'ın yasadışı komünist partisinin 500 üyesi olduğu belirtilmektedir. İran'daki Moskova yanlısı TUDEH Partisi'nin üye sayısı ise aynı saptamalara göre 1500'dür.

Görülüyor ki 500 üyeli komünist partiler bile bu hesaba girmektedir.

Geliyoruz Türkiye Komünist Partisi'ne.

Aynı araştırma Türkiye'nin nüfusunu 51 milyon 259 bin olarak veriyor. Partinin liderinin Haydar Kutlu olduğu, son kongresini 1983 yılında yaptığı belirtiliyor.

Peki üye sayısı?

Üye sayısının karşısında şu sözcük yeralıyor:

- Negligible...

Türkçesi:

- Önemsenmeye değmez...

Mısır'ın yasadışı komünist partisinin 500 kişilik üye sayısını saptayabilen araştırmacı, TKP için "önemsenmeye değmez" diye bir değerlendirme yapmaktadır.

Bundan ne sonuç çıkar?

Şu sonuç çıkar:

Amerikan kaynakları ve Türkiye'deki bütün antikomünistler Türkiye'de her taşın altından TKP'nın çıkacağını ileri sürer, siyasetlerini bu demagoji üzerine kurarlar.

Oysa Türkiye'de sol kesim içinde en az etkin olanı TKP'dir. Üye sayısı 500 müdür 1000 midir, bunu bilmeye ve kesin sayı vermeye tabii ki olanak yok. Yok, ama bu yasadışı partinin etkin olmadığı kaba gözlemlerle de anlaşılabilir.

TKP'yi olduğundan büyük göstermeye çalışan birbirine düşman iki kutup vardır. Bunlardan biri TKP'nin kendisidir. TKP sol hareketlerin tümünü kendisinin yönlendirdiği savındadır.

TKP'nin gücünü olduğundan çok büyük göstermeye çalışan öteki kutup anti-komünist çevrelerdir. Bunlar da TKP'yi sanki bu parti solun bütününü yönlendiriyormuş gibi tanıtarak dolaylı yolla "TKP propangandası" yaparlar.

Amerikalıların TKP'yi bir yandan "önemsenmeye değmez" bulup bir yandan da bu partiyi neredeyse ülke yönetimini ele alacak korkunç bir güç olarak göstermeleri akıl almaz bir çelişki değil midir?

Amerikalılar bir daha Türkiye'de "komünizm tehlikesi" denden söz ederlerse siz de onlara "Problems of Communism"e yollama yaparak "negligible" sözcüğü ile yanıt verin.

Kendi dilleri ile yakalanmamışlar mı?
Hem de nasıl!

(12 Haziran 1986)

ADAM KALMAZ

Leninist terminolojide "likidatör", "oportünist", "revizyonist" gibi suçlayıcı kavramlar vardır.

Türkiye'de sosyalist parti kurmak isteyenleri bu terminoloji ile tanımlamaya kalkarsanız suçlanmaycak insan kalmaz. Bu kavramlar aracılığı ile TİP'i, kurucularını ve daha sonraki yöneticilerini de aynı kavramlar aracılığı ile suçlayabilirsiniz.

"Aybar-Aren-Boran oportünist kliği" suçlaması 1965'ten sonra "milli demokratik devrim" görüşünü savunanlarca sık sık kullanılmadı mı?

Sözgelişi "likidatör" sosyalist partilerin "illegal" çalışmasına karşı çıkan sosyalistere verilen genel addır.

Bu anlamda yasal bir sosyalist parti kurmak isteyen herkes kolayca "likidatör" olarak suçlanabilir.

Suçlanır da bir yararı olur mu bu suçlamaların?

Alın "oportünizm" kavramını. Bu da Leninist terminolojide "uzlaşmacılık" anlamına gelir. "Proletarya diktatörlüğü" ne açıkça karşı çıkan sosyalistler bu anlamda "oportünist" sayılır.

Bugün Avrupa'daki hemen hemen bütün komünist partileri -Moskova çizgisine en yakın olan Fransız Komünist Partisi başta olmak üzere- "proletarya diktatörlüğü" ilkesini parti programlarından çıkarmışlardır.

Bu anlamda Avrupa'daki bütün komünist partiler "uzlaşmacı, reformist ve oportünist" sayılabilirler.

"Revizyonizm" de öyle değil midir?

Leninist terminolojide "revizyonizm" bir suçlayıcı ve aşağılayıcı kavram olarak Marksizm'i yeniden gözden geçirmek isteyenler için kullanılır. Marksizm'i günün koşullarına göre yeniden değerlendirmek isteyenler "revizyonist" olarak suçlanırlar.

Bu ölçüleri kullanırsanız, Avrupa komünist partilerini, bu anlamda kolayca "likidatör, oportünist ve revizyonist" olarak suçlayabilirsiniz.

Bu tartışmaların kilit noktası, "proleterya diktatörlüğü" kavramıdır.

Lenin, "Devlet ve İhtilal" adlı ünlü yapıtında Marksizm'i yalnızca "sınıf savaşı" olarak görmenin Marksizm'i burjuvazi için kabul edilebilir bir düşünce haline soktuğu görüşünü savunarak şu tanımı yapar:

Sınıf savaşının kabulünü proletarya diktatoryasının kabulüne dek sürdüren kişi Marksisttir...

Lenin'in bu tanımından yola çıkarsanız, Avrupa'daki bütün komünist partileri başta olmak üzere, yasal sosyalist partilerin bir tekini bile "Marksist " saymayabilirsiniz.

Önemli olan bu gibi olaylarda hangi ölçülerin kullanıldığıdır. Leninizmin ölçülerini kullanırsanız, Türkiye'de kurulmuş ve kurulacak bütün sosyalist partileri "likidatör", "oportünist" ve "revizyonist" sayabilirsiniz.

Bu konuda serbestsiniz, hiçbir engeliniz yoktur.

Dünya değişiyor, üretim araçları gibi üretim ilişkileri de bu değişim süreci içinde biçim ve öz değiştiriyorlar. Sınıflar, toplumsal katmalar da bu değişim sürecinde yeni yeni biçimler ve özler alıyorlar.

Ne "proletarya", Marks'ın, Engels'in zamanındaki proletarya'dır, ne "burjuvazi" 1848'lerin burjuvazisidir.

Dünyada tek bir "sosyalizm" olmadığı, yaşanan bunca olayla kanıtlanmıştır. Sovyetler Birliği'ndeki "Leninizm" de 1917'den bu yana çok değişmiştir. Lenin dönemindeki Leninizm ile Stalin dönemindeki Leninizm birbirine benzemez. Kruçev'in Leninizm'i Brejnev'inkine benzemez, Brejnev'in ki de Gorbaçov'unkine...

Bu nedenle 1848'lerin "enternasyonalizm"i ile bugünün büyük devlet siyasetleri ile çarptırılmış enternasyonalizm arasında derin farklar bulunmaktadır.

Bugün yapılması gereken, bir sosyalist partinin "ideolojik bağımsızlık" çizgisi içinde yasal ve özgün yolunu kendisinin çizmesidir.

Bir sosyalist parti kurulma aşamasında yine eski kısır ve biraz da çağdışı kalan tartışmalara girilirse bir arpa boyu bile yol alınmaz. Elli iki milyonluk toplumda, kırk-elli bin oy alacak "marjinal partiler" kurulmak isteniyorsa, herkes istediği kadar "aydın bilgiçliği" yapabilir. Yok eğer amaç kitle desteğini sağlaycak bir sosyalist parti kurmak ise, o zaman saygınlıklarını korumuş işçi liderleri ilerici aydınlar ve fabrikalardaki işçi temsilcileri ile köylü önderlerinin bir araya gelmeleri zorunludur Sosyalist parti ancak böyle kurulur.

Proletarya diktatörlüğüne açık ve net olarak karşı çıkan, yasallığı sonuna dek savunan, siyasal bağımsızlığı "kuvayı milliye ruhu"ndan alacak bir sosyalist parti yığınlara güç verebilir.

Kurulacak parti böyle bir parti olmayacaksa ve yine o eski kırıcı tartışmalar içinde sıkışılıp kalınacaksa, eski yanılgıların kısır döngülerine yeniden girilecek demektir.

(19 Haziran 1986)

SOVYETLER VE BARIŞ

Azgelişmiş demokrasimizde bazı sözcükler sakıncalı çağrışımlara yol açarlar. Örneğin "çağdaş" Örneğin "örgüt" Örneğin "devrim" Hele hele "Barış"!... "Barış" tan söz ettiniz mi, başınız hemen belaya girer. Ne ajanlığınız kalır, ne komünistliğiniz, ne şuyunuz, ne buyunuz.

Yanar gidersiniz.

Altı Türk müteahhit firması, Sovyetler'de iş yapabilmek için bir konsorsiyum kurup, bu konsorsiyuma "Barış" adı vermişler.

Hay Allah...

Başlarına gelecek püsküllü belayı bilmiyorlar herhalde... Ne demek "barış"?

"Barış" demek, düpedüz komünistlik demek. Sovyet ajanlığı demek, casusluk demek, gizli örgüt kurup, sosyal bir sınıfın öteki sosyal sınıflar üzerinde egemenlik kurması demek...

İşmiş, yatırımmış, kazançmış, müteahhitlikmiş, gelin külahıma anlatın bunları...

Komünistler her yere sızarlar. Her yere sızarlar da "barış" adlı müteahhhit konsorsiyuma hiçin sızmasınlar?

Hem Sovyetler'de iş yapacaksınız, hem de "barış" adını alacaksınız.

Olmaz, hiç olmaz.

"Barış" adlı konsorsiyumu kuranlar arasında "PET" diye bir şirket de varmış.. Canım, AP'li Enerji Bakanı Esat Kıratlıoğlu'nun ilişkili olduğu şirket.

Hani anımsayacaksınız. Ben Kıratlıoğlu'nun özel telefonunu çevirince karşıma bu şirket çıkmıştı da sonra iyice kurcalamıştım bu "PET" şirketini... Sizler de okumuştunuz.

Hani canım, şu "Neftechim-Promexport" adlı Sovyet şirketinin Türkiye temsilcisiydi bu "PET" şirketi de falan da filan da...

Bu Sovyetler nedense temsilcilerini hep şiddetli antikomünistlerden seçerler, Bulgarlar da öyle değil mi? Kimdir "Trakya Transport" ile "Balkan Transport" şirketlerinin ortakları ve yöneticileri?

Kimler olacak? AP'li bakanlar, eski milletvekilleri, emniyet müdüdrleri...

Ya "PAN Organizasyon Limited Şirketi?" Bu şirket de "Milliyetçi Öğretmenler Dernekleri Konfederasyonu" Genel Başkanı Selahattin Arıkan'ın oğlu tarafından kurulmamış mıydı?

Peki ne yapardı bu şirket?

Sovyetler'den kitap getirtip satardı.

Lenin'in ünlü 45 ciltlik "Seçilmiş Eserler"i başta olmak üzere, Marksizm'in, Leninizm'in ne kadar klasik kitabı varsa, bu kitapların hepsi "PAN Organizasyon" tarafından Türkiye'ye getirtilip satılırdı.

Baba Arıkan bir "milliyetçi" kuruluş başkanı olarak sorardı:

- Kim sokuyor bu Marksist yayınları Türkiye'ye?

Oğlu...

Bu Sovyetler oldum olası böyle çalışırlar.

"Süleymancılık" akımının kurucusu Süleyman Hilmi Tunahan'ın da bir Sovyet şirketinin Trakya başbayii olduğu Diyanet İşleri Başkanlığı'ndaki dosyalarda yazılı değil midir?

Allah, Allah...

Sovyetler, herhalde ticari ilişkiler ile siyasi ilişkileri birbirlerine karıştırmamaya özen gösteriyorlar.

Siyasal ve ideolojik ilişkileri TKP ile..

Ticari ilişkileri de Türkiye'deki milliyetçi, muhafazakar, şoven antikomünist çevreler ile...

Sonuç olarak Sovyetler "tavşana kaç, tazıya tut" siyaseti izleyerek Türkiye'deki antikomünist çevreleri, bu şirketler eliyle güçlendiriyorlar.

Bu çevreler de komünizme karşı savaşıyorlar.

-Kahrolsun komünizm... Gelsin paralar..

"MİR" Rusçada barış anlamına gelirmiş...

Şirketlerin kurduğu konsorsiyumun adı da bu yüzden "MİR" miş.

"Barış" adlı şirketler topluluğunun başı bir belaya girerse karışmam... "Barış" yerine "sınıf savaşı" adını seçselerdi daha iyi olmaz mıydı?

Hem Sovyetler'in resmi ideolojisine uygun düşerdi hem de kendi sınıf konumlarına.

"Barış" mı?

Aman duymasınlar. Sovyetler'de de barış derneği hakkında dava açılmıştı. Yerin kulağı var.

Sizi gidi "Mir" örgütü yöneticileri sizi.

(6 Mart 1987)

REVİZYONİST!

Sovyet lideri Gorbaçov'un uyguladığı siyasetin, klasik Marksist literatürdeki adı "revizyonizm"dir.

Revizyonizm, Marksist öğretinin gözden geçirilerek günün koşullarına uydurulması demek değil midir? Eh, öyleyse Gorbaçov'un yaptıkları da adıyla sanıyla revizyonizmdir, başka ne olacak?

Marksist-Leninistler, revizyonizmi, "Leninzm'e düşman oportünist bir akım" olarak nitelerler. Kendilerine göre haklıdır da! Öyle ya, Leninizm belirli bir siyasal sistem ise bu sistemden şu yada bu nedenle ayrılmanın adı, doğrudan doğruya "revizyonizm"dir.

Diyelim ki, Macaristan, Çekoslovakya ve Afganistan'ın Sovyet askerlerince işgalleri Leninizme'e uygundur... Varsayım ki, öyledir... Öyleyse, Afganistan'dan Sovyet askerlerinin çekilmesi Leninizm'e aykırıdır.

Ya da rejim karşıtı Prof. Saharov'un tutuklanması Leninizme uygun ise Sovyet sisteminde Gorbaçov ile başladığı gözlenen liberalleşme Leninizm'e aykırıdır.

Hangisi Leninizm'dir bunların?

Sosyalist ülkelerin Sovyet tankları ile işgalini öngören "Brejnev doktrini"mi, yoksa Gorbaçov reformları mı?

Evet, hangisi?

Bugün Gorbaçov'un Moskova'da yaptıkları, 1968 yılında Prag'da Dubçek tarafından yapılması düşünülenlerdi. "Dubçek'in revizyonizmi"ni Sovyet tankları ezdi; aynı tankları komuta eden Sovyet ordusu bugün "Gorbaçov revizyonizmi"ni alkışlıyor!

Revizyonizm, Marksizm'i düzeltme, eksiklerini tamamlama, ve günün koşullarına uydurma anlamına geliyorsa, Gorvaçov, Lenin'in, Stalin'in, Brejnev'in değil, Alman sosyalisti Edouard Bernstein'in izindedir.

Öyle ya Bernstein, Marksist-Leninist kuramcılarca "mordern revizyonizmin babası" olarak nitelenip, suçlanmaz mı?

Bernstein'in Marksizm'i gözden geçiren yaklaşımı, daha sonra Karl Kautsky tarafından da benimsenmişti. Kautsky, bu yüzden Lenin'in en sert sözcüklerle eleştirdiği düşünürlerin başında yer almıştı.

Lenin ünlü "Dönek Kautsky" adlı yapıtında revizyonizme en sert yanıtları vermiştir.

Leninizm ile demokratik sosyalizmin yol ayrımı işte bu tartışmalardır.

Öyle ya da böyle; dünya değişiyor. Değişen bu dünya içinde üretim ilişkileri ve üretim güçleri de değişiyor. Altyapı, üstyapıyı, üstyapı da altyapıyı etkiliyor. Bu karşılıklı etkileşim, bir değişim süreci doğuruyor.

Bu değişim sürecinde kuramlar sarsılıyor Sistemler, 19. yüzyılın tanık olmadığı çelişkiyi yumakları ile sarmalanıyor.

20. yüzyıl akıl çağıdır. Bu yüzyılda, her sorun akıl yoluyla ve çağdaş yöntemler ile çözümlemelidir. Akıl çağına yaraşanı da budur.

İster misiniz, Sovyet Silahlı Kuvvetleri "Leninizm ilkeleri yok ediliyor" diye Gorbaçov'u devirip yönetime el koysun?

Böyle bir olasılık söz konusu değildir. Ancak, varsayalım ki, Sovyet Silahlı Kuvvetleri Leninizm'in ilkeleri yok ediliyor, devlet revizyonizme kaydı" gibi gerekçelerle yönetime el koydu... Böyle bir askeri müdahaleyi, "işçi sınıfı önderliği" diye alkışlayanlar çıkmaz mı?

Çıkar. Hem de çok... Polonya'daki askeri cuntayı, benzer gerekçelerle savunanlar yok mu?

Evet, bağımsızlık... İlle de bağımsızlık... Önce kafada, ideolojide bağımsızlık..

Bağımsızlık bir kişilik sorunudur. Kişi kendi aklı ile düşünemezse, kişi akıl yerine dogmalarla düşünmeye alışmışsa, dünyada olup bitenleri nasıl anlar, nasıl kavrar?

"Yobazlık" ve "bağnazlık" bir çeşit değil ki... Bin çeşit!...

(26 Şubat 1987)

ENGELLİ KOŞU

Sosyalizm, son yıllarda Türkiye'nin siyasal gündeminden hemen hemen çıkmış gibi. Oysa altmışlı yıllarda böyle miydi?

Altmışlı yıllar, sosyalizmin yükseldiği yıllardı. "Demokrasi, bağımsızlık ve sosyalizm" sözcükleri, işçilerde, köylülerde titreşim yaratmaya başlamış; gençleri ve aydınları ise birer mıknatıs gibi kendilerin çekmişti.

Türkiye'de demokrasi yeni bir boyut kazanıyordu.

Türkiye İşçi Partisi, sendikacıların öncülüğünde kurulmuş; kısa sürede aydınlarla bütünleşmişti. TİP, 1965 seçimlerinde 15 milletvekili ile parlamentoya girmişti.

Olanlar bundan sonra oldu. TİP, dışarıdan taşlı sopalı saldırılarla karşılaştı. TİP'in düzenlediği toplantılar, "alaturka faşist SS kıtaları" ile basıldı. Parlamento içinde, gözü dönmüş milletvekilleri TİP milletvekillerini linç etmeye bile kalktılar.

Bu saldırılar TİP'i yıkmaya yetmedi. TİP, kendi içinde başlayan bir ideolojik savaş sonunda ikiye bölündü. Daha sonra sıra, seçim sistemini değiştirerek sosyalizmin yasal gelişme yollarını kesmekti. "Milli bakiye sistemi" CHP ve AP oyları ile kaldırıldı.

Daha sonrasını anlatmaya gerek yok; çoğunu biliyorsunuz. 12 Mart ve 12 Eylül dönemlerinde sosyalist düşüncenin kökü kazınmak istendi. Sosyalizm adına yapılan yanlışlar ve izlenen yol ve yöntem de bu "kök kazıma operasyonları"na ister istemez yardımcı oldu.

TİP'in ilk Genel Başkan M.Ali Aybar, eski bir milli atlet. O günlerdeki adıyla "koşucu M.Ali", bugün seksen yaşına tırmanan yaşamöyküsü ile yine sosyalizm için koşuyor. Bu "engelli koşu", 141 ve 142'ye ve çevresindeki türlü baskı, korku ve yılgınlıklara karşın yine de sürüyor.

Aybar, "Neden Sosyalizm" adını verdiği bir kitabında Türkiye'ye özgü sosyalizmin dayandığı ilkeleri anlatıyor Yakın tarihimizi yeniden değerlendiren ve Marksizm'in sorunlarına yeni yorumlar getiren kitap, sosyalizm adına ileri sürülen basmakalıp düşünceleri de eleştiri süzgecinden geçiriyor.

Türkiye'ye özgü sosyalizm, yakın tarihimizdeki hangi siyasal düşüncenin miraşçısıdır? Aybar, bu soruyu "Biz Türkiye sosyalistleri, Kurtuluş Savaşı Türkiyesi'nin uzantılarıyız" diye yanıtlıyor ve şöyle sürdürüyor düşüncelerini:

Türkiye'yi bağımsızlığına ancak sosyalist bir iktidar kavuşturabilir. Hem Amerika'dan hem Rusya'dan aynı uzaklıktaki bir dış politika izlenmesini savunan ve ideolojik bağımsızlığın ulusal bağımsızlık kavramının vazgeçilmez bir öğesi olduğunu vurgulayanlar, yalnız Türkiye'ye özgü sosyalizmi savunanlardır.

Aybar, sosyalizmin "ciddi bir bunalım getirdiğini" bu bunalımın, sosyalizmin moral değerlerini bir yana iterek sosyalizmin gerçekleştirilmeye çalışılmasından kaynaklandığını ileri sürerek, Leninist parti modelini eleştiriyor.

Sosyalizm için tek bir "model" mi geçerlidir? Hayır. Aybar, "Her ülke için geçerli olan bir sosyalist model yoktur" diyor ve ekliyor:

- Sovyet modeli önce 3. Enternasyonal aracılığı ile ve İkinci Dünya Savaşı ile Sovyet işgallerindeki ülkelere dayatılarak gerçekleştirilen biricik model haline gelmiştir.

Aybar, bu engelli koşuda bütün güçlüklere karşın yine sosyalizmi gündemde tutmaya çalışıyor.

Sosyalizm, Türkiye'nin gündemine yine yerleşecektir. Altmışlı yıllarda yükselen, 80'li yıllarda gündemden çıkmış gibi görünen sosyalizm, yakın bir gelecekte yine gündeme gelecektir.

Çünkü sosyalizmin kökünü kazımak ve büsbütün yok etmek olası değildir. Buna kimsenin gücü yetmez. Üzerinden devlet buldozerleri de geçirseniz, sosyalizm yarın kır çiçekleri gibi fabrika bahçelerinde ve tarlalarda açacaktır!

Ölümsüz olan Nazım'ın deyişi ile "Ve elbetteki, sevgilim, elbet / Dolaşacaktır elini kolunu sallaya sallaya / Dolaşacaktır en şanlı elbisesi ile / İşçi tulumu ile / Bu güzelim memlekette hürriyet..."

(19 Ağustos 1987)

TKP OLAYI...

TKP "Moskova doğrultusunda güdümlü bir parti"dir. Bu konuda hiçbir şüphe yok... Ceza Yasası'nda 141 ve 142. maddeler durdukça ve anayasada bu maddelere koşut hükümler var oldukça TKP yasallaşamaz... Bunda da hiçbir şüphe söz konusu değil..

Öyleyse tartışma hangi noktalardan çıkıyor?

Tartışma, "Komünist partisiz bir demokrasinin olup olmayacağı" noktasından kaynaklanıyor.

Türkiye'de bir takım çevreler, komünist partisiz bir demokrasının var olabileceğini ileri sürüyorlar. Böyle bir görüşün Batı türü demokrasi ile bağdaşmadığı bellidir.

Batı demokrasilerinde komünist partiler, tıpkı liberal ve muhafazakar partiler gibi örgütlenme haklarına sahiplerdir. Öyleyse bu tartışmanın da anlamı yoktur.

Bu tartışmayı bu noktada kapattıktan sonra gelelim "güdümlü parti-güdümsüz parti" konusuna...

Evet, TKP "güdümlü" bir partidir. Moksova yanlısı bir partidir TKP

"Güdümlü komünist parti"nin "güdümsüz komünist parti"den ayırt edilmesi için tek bir yol var! O da komünist partilerin kurulmasını sağlamak... Ancak böyle bir düzende "komünistin güdümlüsü ile güdümsüzü" birbirinden ayrılabilir.

TKP, bugüne kadar hep "illegalite fetişizmi" olarak adlandırabileceğimiz çekicilikten yararlanarak varlığını sürdürebildi. TKP ile savaşılmak isteniyorsa, bunun yolu, yasak üzerine yasak koymak değil; tersine yasakları kaldırarak komünist partilerin serbestçe kurulmalarını sağlamaktır. O zaman görülecektir ki, TKP, Türk solu içinde en az etkiye sahip bir kuruluştur!

TİP'in TKP ile birleşmesi ise başlıbaşına "dramatik" bir olaydır.

TİP yöneticileri-kusura bakmasın- birer "köy ağası" gibi Türkiye'deki parti yöneticilerine hiç sormadan, sanki bir köyü insanları ve evleriyle bir başka ağaya devredercesine, TKP ile birleşmişlerdir. Kime sormuşlardır? Kimlerin onayını almışlardır TKP ile birleşirken? Kimsenin!

Sosyalist olmak, emekten, barıştan ve bağımsızlıktan yana olmak demektir. Sosyalist olmak, bu açıdan, başlıbaşına bir "kişilik" sorunudur. Bu "kişilik" sorununda TKP başkan "sınıfta kalmış"; TİP ise birleşme kararı ile çok kötü bir sınav vermiştir.

Birleşik Komünist Parti'nin bir yanlışı da Türkiye' ye dönüşlerinde tam bir "Tanzimat kafası" ile yanlarına Batı ülkelerindeki komünist parti yöneticilerini ve avukatları alarak gelmeleridir.

Bu aşamada sorulacak soru, Kutlu ve Sargın'ın niçin birdenbire dönüş kararı verdikleridir. Öyle sanıyoruz ki, bu karar "Sovyetler Birliği Komünist Partisi'nin Türkiye Masası'nca verilmiştir. Amaç herhalde "açıklık politikası" gereği, artık "illegal ilişkilere" son verilmesidir.

Öyledir ya da değildir. Bu bilinmiyor.

Bir yandan "komünistler yurt dışına kaçıyorlar" diye yakınıp, bu komünistler kendi ayakları ile Türkiye'ye gelip adalete teslim olunca, bu kez de kalkıp "neden geliyorlar?" diye sormanın anlamı da bilinmiyor.

Hem gitmelerinden hem de gelmelerinden yakınmanın anlamı, evet ne ola ki?

Bu da -tabii- Türkiye'deki antikomünist çevrelerin düştükleri çelişkilerdir. 141-142'nci maddelerin kaldırılmalarını isteyen çevreler için bu çelişkiler, elbette söz konusu değildir.

TKP, hükümetle anlaşmış da ondan sonra mı Kutlu ve Sargın Türkiye'ye gelmeye karar vermişlerdir?

Gerçi, TKP'nin eski genel sekreterlerinden Dr. Şefik Hüsnü, 1939 yılında hükümet ile anlaşmış ve Türkiye'ye ancak böyle dönmüştür. Ve Şefik Hüsnü Türkiye'ye döner dönmez de Sivas'ta askeri doktor olarak da göreve başlamıştır.

Ancak Kutlu için böyle bir "uzlaşma" söz konusu değildir. Değildir de TKP'nin sıradan bir militanı yurt dışında hemen yuttaşlıktan çıkarılırken Haydar Kutlu adını kullanan Nabi Yağcı hakkında hükümetin böyle bir işleme başvurmamış olması düşündürücü değil midir?

Hiç şüphesiz, insanların belli bir siyasal görüşü savundular diye yurttaşlıktan atılması "antidemokratik" bir olaydır. Ancak bu antidemokratik olayda TKP'nin sıradan militanlarının ve hele hele TKP ile uzaktan yakından ilgileri olmayanların yurttaşlık hakları birer birer ellerinden alınırken, TKP'nin genel sekreterine bu işlemin uygulanmamış olması hiç düşündürücü değil midir?

Polonya'da "Bağımsız Dayanışma Sendikası" yanlılarının kurdukları sosyalist partiye, Polonya'nın "Marksist-Leninist" yöneticileri izin vermiyor. Bizdeki "Leninistlik'ten vazgeçmiş komünist partilere" de bizim "liberal ve muhafazakar" çevrelerimiz ceza üzerine ceza biçiyorlar...

TKP, Moskova yanlısı güdümlü bir partidir. Ne yapalım? Bunca Amerikan yanlısı sağcı parti varken, varsın bir de Sovyet yanlısı parti olsun!

Bağımsızlık yanlısı partilerin önemleri, ancak Amerikan ve Sovyet yanlısı partilerin serbestçe örgütlendikleri düzenlerde anlaşılır.

Öyle değil mi, hanımefendiler, beyefendiler/ Öyle değil mi beyler, paşalar?

Bitsin artık bu "maskeli balo"!

(19 Kasım 1987)

BEHİCE BORAN...

"Doğum tarihim 1 Mayıs 1910"

Geçen yıl Mayıs ayının son günlerinde Federal Almanya'nın Düsseldorf kenti yakınlarında bir göl kıyısında birlikte yürüyor ve konuşuyorduk.

"Bir Uzun Yürüyüş" başlıklı yazı dizisinde okumuştunuz bu söyleşiyi.

-Küçük burjuva bir ailedenim; küçük burjuvazinin aydınlar ve memur/subay kanadından değil de öbür kanadından. Babamın zahirelerin toplandığı halde dükkanı vardı. Bursa ile ilçeleri arasında zahire ticareti yapar, ara sıra İzmir ve İstanbul'a kadar uzanırdı. Zengin değildik.

Boran, İstanbul Arnavutköy Kız Koleji'ni 1931 yılında bitirmiş... 1934 yılında Amerika'ya gitmiş; 1938 yılında Michigan Üniversitesi'nde sosyoloji alanında "dikine sosyal hareketlilik" konulu doktorasını tamamlamış...

- O sözünü ettiğim tesadüf olmasaydı ben Marksist olmayacaktım.

Boran'ın sözünü ettiği rastlantı, Amerak'da sosyoloji profesörlerinden birinin oğlunun kendisine Marksizm'i okumasını salık vermesiymiş...

- Marksizm ile tanışmam bana bildiğim bir şeye yeni bir açıdan bakmamı da öğretti. (...) Marksizm'i öğrenmeye devam edince, anladım ki, bireylerin inandıkları fikirleri yaşamlarına geçirmeleri, evet, ama toplumu değiştirmek ve geliştirmek tek başına bireyin yapacağı iş değil, örgüt işidir. Yani parti işi...

Dönünce, Ankara'da DTCF'de sosyoloji doçenti olarak çalışmaya başlamış Boran.. Pertev Naili Boratav, Niyazi Berkes ve Adnan Cemgil ile birlikte "Yurt ve Dünya" adlı bir dergide yazılar yazmış... Daha sonra da Muzaffer Başoğlu ile birlikte "Adımlar" dergisini çıkartmış.

Kırklı yıllar, bütün dünyada faşizm rüzgarlarının estiği yıllardır. Boran ve arkadaşları Türkiye'de bu rüzgarla karşılaşmışlar... Arkasına devleti almış olan bu faşizm rüzgarı 1948 yılında Boran ve arkadaşlarını üniversite dışına sürüklemiş...

Boran, "Türk Barışseverler Cemiyeti"nin Menderes hükümetinin Kore'ye TBMM kararı olmadan asker göndermisini eleştiren bildirisi nedeniyle yargılanmış ve mahkum olmuş.

Daha sonra "51 tevkifatı" diye bilinen TKP davası nedeniyle tutuklanmış, yargılanmış, sonunda aklanmış Boran...

- 27 Mayıs sabahının erken saatlerinde haberi duyduğumda içimde hem bir ferahlama, hem de kaygılanma duydum... Ülkenin 27 Mayıs arifesinde içine düşmüş buluduğu durumun öyle devam etmeyeceği de aşikardır. Radyoda okunan açıklamada "NATO'ya, CENTO'ya bağlılık" cümlesi hoşuma gitmemişti, ama başka türlü olacağını beklememiştim.

27 Mayıs'ın getirdiği özgürlük ortamında kurulan Türkiye İşçi Partisi'nin üyeleri arasında katılmış Boran; o günlerde Parti Genel Başkanı M.Ali Aybar ve Boran, yanyana ve omuz omuzadırlar.

TİP'in kuruluş olayı çok anlamlı ve önemli bir gelişmenin ifadesidir. Kurucuların işçi sınıfından gelişi, bu sınıfın sendikal örgütlenme ve mücadele bilincinden politik düzeyde örgütlenme ve mücadele bilincine yükselmesinin belirli bir belirtisi ve sonucudur...

Daha sonra Aybar ile Boran'ın yolları ayrılır.

Yıl 1968'tir. Sovyetler birliği Çekoslovakya'yı işgal etmiştir. TİP Genel Başkanı Aybar, Sovyet işgaline karşı çıkar, "Güler yüzlü sosyalizm"den söz eder.

Boran, işgali Milliyet gazetesinde yayımladığı şu yazı ile kınar:

Sovyetler Birliği'nin Varşova Paktı dört üyesi ile birlikte Çekoslovakya'ya yaptığı askeri müdahalenin hiçbir yönden haklı, hatta gerçekçi politika bakımından geçerli görülebilecek bir yanı yoktur... Sovyetler Birliği'nde işçi sınıfı diktatörlüğü, partinin, hatta parti içinde belirli bir kadronun gitgide tek bir kişinin keyfi idaresi şeklini almıştır.

Aybar-Boran ikilisinin yolları bu tarihten sonra ayrılır.

Aybar ile Boran'ın yolları Çekoslovak işgali nedeniyle ayrılmış değildir. Yollar, daha sonra Aybar ve Boran'ın Marksizm konusunda birbirinden çok farklı görüşleri nedeniyle birbirinden ayrılmıştır.

Kaldı ki Boran 1986 Mayıs'ında bana Almanya'da Çekoslovak işgali konusunda, "Zaman kafamdaki düğümü çözdü. Çekoslovak Komünist Partisi ve toplumsal sisteminde sağlıklı ve sağlam unsurlar bulunmasa 1968 krizinden sonra böyle çabuk toparlanmazdı. Ben partideki bu sağlıklı ve sağlam unsurların kimler olduğunu teşhiste yanılmışım" diyerek bir özeleştiri yapmış ve Sovyetler'i eleştiren o günkü tavrından geri döndüğünü bildirmişti.

Boran, Aybar ile giriştiği savaşı kazanır ve 1970 yılında TİP Genel Başkanı seçilir.

Daha sonra 12 Mart dönemi gelir. Boran ve TİP yöneticileri, Ankara Sıkıyönetim Mahkemesi'nde ağır hapis cezaları ile cezalandırılırlar.

Sonra "74 affi" daha sonra da 1975 yılında TİP adıyla örgütlenme çabaları ve 12 Eylül... Yeniden soruşturmalar, tutuklanmalar, "sekiz yıldan on beş yıla kadar" ceza yaptırımlı davalar...

Boran, yedi yıldır yurtdışındaydı. Düsseldorf'taki o uzun yürüyüşlerimiz sırasında bana, "İstanbul'u öylesine özlüyorum ki" demişti, "Ama biliyorum, ömrüm yetmeyecek Türkiye'ye dönmeye."

Behice Boran'ın yurtdışına çıktıktan sonra yaptıklarını beğenmeyebilirsiniz... TKP ile birleşmesini yanlış ve"dramatik" bir gelişme olarak da görebilirsiniz... Hangimiz hayatta yanlış yapmıyoruz ki?

Dostu ve düşmanı şunu kabul etmelidir ki Boran, sosyalizm kavgasında en soluklu ve direnci olanlardan biriydi. Sosyalizm inancından bir an geri dönmedi. Uzun savaşım yıllarının son günlerinde çelişkili çizgiler de çizse, genel doğrultusunda hiç ödün vermedi. İnançlı ve dirençli yaşadı, çileli ve acılı öldü.

Bir bakıma, "1 Mayıs" olan doğum tarihi, Boran'ın Marksizm ile bütünleşen siyasal ve ideolojik çizgisini de belirlemiş oldu.

Boran'ı saygıyla anıyor ve onu yurdundan, Ruhi Su'nun "Dursun Bebek" türküsüne konu olan oğulundan, dostlarından birlerce kilometre uzakta ölmeye mahkum eden şu yasakçı düzenin bir "demokrasi, uygarlık ve insanlık ayıbı" olduğunu bir kez daha vurgulamak istiyorum.

(12 Ekim 1987)

TKP ve TİP, yurtdışında birleşerek, "Türkiye Birleşik Komünist Partisi" adını aldılar.

Birleşik Parti program tasarısında, Sovyetler Birliği Komünist Partisi 27. Kongresi'nin "açtığı perspektif'in yeni görüş ve arayışlarına cesaret verdiği kaydedilmekte ve "Türkiye'de kurulması amaçlanan sosyalizmin bize özgü reknklerinin neler olabileceği" konusunun araştırıldığı da ileri sürülmektedir

Program tasarısında "proletarya diktatörlüğü" terimine niçin yer verilmediği anlatırılken, "proletaryanın ditatörlüğünün çok partili bir politik sistemi" olabileceği de belirtilmektedir.

Tasarıda kapitalizmden sosyalizme ancak "devrimci bir süreç" ile geçilebileceği ileri sürülmektedir. Peki bu "devrim" e nasıl geçilecektir?

Birleşik Parti, bu geçişin "demokratik yolla" yapılacağı kanısındadır. Peki nedir bu öngörülen "demokratik yol"?

"Demokratik yol" "geniş demokratik bağlaşıklık sistemi" ve "çoğunluğun kazanılmasıyla" oluşacakmış... İşçi sınıfı ve emekçilerin iktidarına yönelen devrimci geçiş süreci, demokrasiyi koruma ve güçlendirnme yoluyla olacakmış...

Programda, demokrasinin "sosyalizmin vazgeçilmez niteliği" olduğu vurgulanmakta; parlamentonun "en üst organ olması" temel hak ve özgürlüklerin "eksiksiz sağlanması" istenmektedir.

Lenin, ünlü "Devlet ve İhtilal" adlı yapıtında, Marksizmin vazgeçilmez koşulunun "proletarya diktatörlüğünün sınıfların yol olacağı aşamaya kadar sürdürmek" olduğunu yazar. "Marksizmi sınıf savaşı teorisi ile sınırlamak" der Lenin, "Marksizmi, çarpıtmak, burjuvazi tarafından benimsenir bir kavrama indirgemek demektir"

Leninizmin özü, "proletarya diktatörlüğü"dür. "Proletarya diktatörlüğü" amacını terk eden bir düşünceye "Marksist-Leninist" denemez.

"Poletarya diktatörlüğü" Leninizm ile demokratik sosyalizmin yol ayrımında duran bir "işaret levhası"dır.

Lenin, sosyalizmi burjuva ulusçuluğuna göre uyarlamayı, "oportünizm" olarak niteler. Lenin'e göre sınıflararası işbirliğin

savunmak da oportünistliktir. Burjuva parlamentoculuğunu, burjuva yasallığını "fetiş" olarak benimsemek de!

Öyleyse, Birleşik Parti'nin program taslağında yer alan "sosyalizmin bize özgü renkleri" ve "proletarya diktatörlüğünün çok partili bir politik sistemi" önerileri ve sosyalizme geçişin "en geniş bağlaşıklık sistemi" ile gerçekleşebileceğinin öngörülmesi Leninizm ile bağdaşmaz.

Bu bir ayrı siyaset, bir ayrı yoldur. Ve bu yol, "oportünizm"e ve "revizyonizm"e dönüş yoludur.

Öyle bir yol ki, bu yolun kilometre taşları, "İkinci Enternasyonal" de Alman sosyalist Eduard Bernstein ve Karl Kautsky tarafından dikilmiştir. Bu yol, günümüzde, İtalyan Komünist Partisi'nin unutulmaz önderi Berlinguer ve İspanyol Komünist Partisi lideri Carillo'nun ideolojik katkıları ile yeniden açılmıştır

Bir ülkede emekçi sınıflar, eğer sosyalizmi kuracak yetenekte değillerse, dışarıdan gelen hiçbir etki bu ülkede sosyalizmin kurulmasını sağlamaz. Bu yüzden "bağımsızlık" sosyalizmin vazgeçilmez koşuludur

Türkiye'de eğer bir gün sosyalizm kurulacaksa bu kendi işçimizin, kendi köylümüzün ve kendi aydınımızın "analarının ak sütü gibi helal olan" emekleri ve katkıları ile kurulacaktır. Dışarıdan "devrim ithal" etmekle değil...

Bugün dünya yepyeni bir yol ayrımındadır.

Bu yollardan biri, "ekonomilerin militarizasyonu" olgusudur. İkinci yol, ülke bağımsızlığını baştacı yapan "temel hak ve özgürlükleri koruyan ve geliştiren, özgürlükçü ve katılımcı demokratik sosyalizm"dir

Bu nedenle "Türkiye'ye özgü bağımsız sosyalizmi" konusu bugünlerde, her zamankinden daha çok önem kazanmaktadır.

"Ekonomilerin militarizasyonu" bir siyasal ve ekonomik model oluşturuyor. Bu modeli savunan partilere "pro Amerikan" yani "Amerikan yanlısı" deniyor. İdeolojik doğrultusunu Sovyetler Birliği Komünist Partisi kararlarına göre çizen "Birleşik Parti" gibi partiler de "pro-Sovyet" yani "Sovyet yanlısı" olarak adlandırılıyor.

Türk sosyalistleri için sağlıklı yol, "Türkiye'ye özgü bağımsız sosyalizm" yoludur.

"Kuvayı Milliye ruhu"ndan güç alan ve bugün Batıda örnekleri görülen katılımcı ve özgürlükçü sosyalizm...

(22 Ekim 1987)

UZLAŞMA MI?

TKP Genel Sekreteri Haydar Kutlu (Nabi Yağcı) ve TİP Genel Sekreteri Dr. Nihat Sargın, Türkiye'ye döneceklerini açıkladılar. Başbakan Özal da Kutlu ve Sargın'ın yurda dönüşlerinde haklarında soruşturma açılacağını bildirdi.

Gerçekten ilginç bir olay.. Bakalım Özal'ın işçi sendikaları ile partiler arasında organik bağ kurmalarını engelleyen sözde liberal düzeni bu sorunu nasıl çözecek?

Yurtdışındaki TKP'liler, herhalde, "Eh, Türkiye, Avrupa Topluluğu'na girmek üzere. Bizler de seçimle gelip, seçimle gitmek ilkesini benimsediğimize göre artık bir sorun kalmaz" diye düşünüp, Özal hükümeti ile bir uzlaşma yolu arıyorlar.

Bu açık uzlaşma girişimi ne sonuç verecek? Bunu hep birlikte izleyip, göreceğiz.

TKP, Gorbaçov'un açıklık siyaseti uyarınca "legale çıkmaya" karar vermiş, yani "yasallaşmak" istiyor. Bu anlaşılıyor... Anlaşılıyor ama Ceza Yasası'nın 141 ve 142'inci maddeleri kaldırılmadan ve anayasa ile Siyasi Partiler Yasası değişmeden TKP nasıl yasallaşacaktır? Anlaşılmayan konu budur.

TKP'lilerin, haklarında açılacağı söylenen soruşturmaları göze alarak Türkiye'ye dönmeleri, bu maddelerin kaldırılmaları sonucunu doğrabilir mi?

Keşke doğursa ve sendikalar ile partilerin "organik bağ" kurmalarına bile karşı çıkan Özal hükümeti "Aman, Avrupa Topluluğu'na gireceğiz" endişesi ile ürküp, bu maddeleri kaldırmış olsa...

Özal hükümetinin bu maddeleri kaldıracağını pek sanmıyoruz. Çünkü Türkiye'de birçok kimse gibi Özal'ın "demokratlığı"da faşist İtalyan Ceza Yasası'ndan alınan bu maddelerin sınırında son bulmaktadır.

TKP'nin eski Genel Sekreterlerinden Dr. Şefik Hüsnü Değmer, 1939 yılında, Paris'te hükümete başvurarak, Türkiye'ye dönmek istemiştir. Dr. Şefik Hüsnü'nün bu isteği tek parti hükümetince uygun görülmüş ve TKP Genel Sekreteri, Emniyet Genel Müdürlüğü'nün 11.7.1939 günlü izni ile Paris başkonsolosluğumuzca kendisine verilen bir pasaport ile yurda dönmüştür.

Bu hiç şüphesiz bir "uzlaşma"ydı. Tek parti hükümetinin kendisine verdiği özle izinle yurda dönen Dr. Şefik Hüsnü, 1940-41 yılları arasında "doktor yüzbaşı" rütbesi ile Sivas'ta görev de yapmıştı.

Dr. Şefik Hüsnü olayı neyi gösteriyor? Şunları:

Önce, TKP'nin "uzlaşmacı" tavrını... Sonra tek parti hükümetinin, eğer koşullar elverirse ve eğer bir "uzlaşma" olasılığı belirirse, çok partili dönemin hükümetlerinden çok daha "demokrat" olabileceğini...

Dr. Şefik Hüsnü'nün yaşamı, daha sonra soruşturmalar, cezalar ve sürgünler ile geçmiştir. Bu "uzlaşma" bitmiş; o günlerdi bütün dünyaya egemen olan faşizm rüzgarları ve soğuk savaş fırtınaları uzlaşma koşullarını da değiştirmiş; 1946 yılında "Türkiye Sosyalist Emekçi Köylü Partisi" kapatılmış ve Dr Şefik Hüsnü ve arkadaşları tutuklanmışlardır. Dr. Şefik Hüsnü'nün "946 tevkifatı"nda payına düşen ceza beş yıl hapis ve beş yıl sürgündür.

Dr. Şefik Hüsnü, "1951 tevkifatı"nda da 66 yaşındayken tutuklanmış, yargılanmış ve Tevfik Dilmen adlı "itirafçı sanık"ın anlatımlarına dayanılarak, yedi yıl ağır hapis cezası ile cezalandırılmış ve 1959'da Manisa'da sürgündeyken ölmüştür.

Dr. Şefik Hüsnü'nün, Balkan ve Çanakkale Savaşları'ndan sonra, 1919 yılında başlayan ve hapislerle, sürgünlerle geçen çileli siyasal yaşamı, bugün bizlere neyi anlatıyor?

Herhalde şu gerçeği:

Marksist partilerin tıpkı Batı ülkelerindeki gibi özgürce örgütlenemedikleri, bizimki gibi ülkelerde, yurtdışında yaşayan TKP'lilerin işbaşındaki hükümetler ile "uzlaşmaları" ya da kendilerinin bu hükümetlerle "uzlaştıklarını" sanmalarının hic de güvence sağlamadığını.

TKP'lilerin yurdu dönmeleri ve partilerini kurmaları gerekir. Bu çağda artık "Komünist partileri kurulsun mu, kurulmasın mı?" tartışması yapmak bile yeterince "çağdışı" bir olaydır. Komşumuz Yunanistan'da komünist partileri var. Var da Yunanistan'da sermaye düzeni mi yıkıldı bu komünist partileri ile? Hayır.

Bırakın Komünist partilerini siz, sorun sayın başbakana... "İşçi sendikaları, tıpkı NATO ülkelerindeki gibi partiler ile or-

ganik bağ kursunlar mı?" sorusunu... Bu sorunun yanıtı bile yeter, şu "arabesk liberalizmi"in kimler için işlediğini ve kimler için var olduğunu anlamaya...

TKP'liler yurda dönerlerse ne olur?

ANAP'ın bir eski Dev-Genç'li ile bir Barış Derneği davası sanığını milletvekili seçtirmekle "demokrat" olmayacağı kanıtlanır, o kadar...

Demokrasinin "olmayınca olmaz" koşulları vardır. Bu koşulları yaratmayanlara öyle kolay kolay "liberal" ve "demokrat" denemez. Ne ANAP'a ne başkasına!

(1 Kasım 1987)

TKP VE BAŞBAKAN...

Başbakanlıkça cumartesi günü yapılan açıklamada, TKP ve TİP ile ilgili "Silahlanmak, silahları eylem bölgesine sevk etmek, bir partinin mensuplarına karşı silah kullanmak" gibi suçlamalar yöneltildi.

Pazar günü yapılan açıklamada ise bu açıklamanın Başbakan Özal tarafından hazırlanmadığı, açıklamanın Başbakanlık Basın Danışmanlığınca yapıldığı kaydedildi.

Başbakan "Le Monde" gazetesine "komünist partisinin kurulmasına taraftar göründüğü" izlenimi veren bir demeç vermiş, Başbakanlık Basın Danışmanlığı da bu yayının yaratacağı sakıncaları gidermek için böyle bir açıklama gereği duymuş. Vah vah... Devletin "ciddiyeti" buymuş demek...

Başbakanlık Basın Danışmanlığına, böyle bir açıklama yapmadan önce bu kaynaklara başvurmasını salık veririz:

Birinci kaynak, Ankara Garnizon Komutanlığı 2 Nolu Askeri Mahkemesi'nin TKP ile ilgili 7 Ekim 1954 gün ve 1953/17 esas ve 1954/33 karar sayılı gerekçeli kararıdır. Bu kararda, TKP'nin silahlı eylemleri yönettiği ya da silahları bir yerden başka bir yere aktardığı yolunda en küçük bir "ima" bile yoktur.

Bu konudaki ikinci kaynak TKP ile ilgili son karardır.

TKP ile ilgili son karar, Ankara Sıkıyönetim Komutanlığı 1 No'lu Askeri Mahkemesi'nin 29.3.1985 gün ve 1984/147 esas ve 1985/90 karar sayılı kararı, geçen Ekim ayının 28'inci günü Askeri Yargıtay 5. Dairesi'nce karara bağlanmıştır. Askeri mahkemece verilen gerekçeli kararın 107'nci sayfasında "TKP ve şiddet" başlıklı bölümde şu değerlendirme yer almaktadır.

Davamızda TKP'nin hedefine varmak için şiddete başvurduğu yolunda bir iddia mevcut değildir. Gerçekte TKP'nin faaliyetleri içerisinde yaygın şiddet eylemine dönüştüğü yolunda yeterli delil elde edilememiştir.

Kararda, daha sonra, TKP'nin, iktidarı, ihtilal yoluyla ele geçireceği, iktidarın bu yolla ele geçirilmesinden sonra partinin diktotarya kuracağı belirtilmektedir.

Demek ki, her iki kararda da Başbakanlığın açıklamasında yer alan anlamda bir terör ve silahlı eylem suçlaması söz konusu değildir.

Geliyoruz TİP ile ilgili kararlara... Bu kararlar da Başbakanlık Basın Danışmanlığı'nın başvurması gereken üçüncü ve dördüncü kaynaklardır. Türkiye İşçi Partisi ile ilgili ilk karar, Ankara Sıkıyönetim Komutanlığı 3 No'lu Askeri Mahkemesi'nin 17 ekim 1972 gün ve 1972/3 esas ve 1972/144 sayılı gerekçeli kararıdır. Bu karada da silahlı eylemlerden ya da terörden söz edilmemiştir. Gerekçeli kararın 62'nci sayfasına göre TİP'in cezalandırılma nedeni "Yasal yoldan kurulmuş bulunan bir partiyi" sonradan Marksist-Leninist ilkeler doğrultusunda örgütlemek ve yönetmektir.

Demek oluyor ki, burada da Başbakanlığın açıkladığı anlamda silahlı eylemlerden ve terörden hiç söz edilmiyor.

Yakın tarihimizde "Türkiye İşçi Partisi" adıyla kurulmuş iki parti bulunmaktadır. İlk TİP, 13 Şubat 1961 günü onbir sendikacı tarafından kurulmuştur. Daha sonra TİP'in Başkanlığı'na M.Ali Aybar getirilmiştir. 1968 yılından sonra parti içinde başlayan çalkantı sonucunda TİP yönetimi, Behice Boran ve arkadaşlarının ellerine geçmiştir. TİP, 12 Mart döneminde, Anayasa Mahkemesi'nce "bölücülük" yaptığı gerekçesi ile kapatılmıştır.

Kurulan ikinci TİP'in yöneticileri, 12 Eylül döneminde İstanbul Sıkıyönetim Komutanlığı 2 No'lu Askeri Mahkeme-

si'nce 26.1.1984 gün ve 1982/33 esas ve 1984/14 karar sayılı gerekçeli kararı gereğince cezalandırılmış, TİP de MGK kararı ile kapatılmıştır. Gerekçeli kararın 638'inci sayfasında, TİP'in "Kuruluşunu müteakip Türkiye'de sınıf tahakkümü esasına dayalı bir düzen kurma amacı" taşıdığı iler sürülmektedir. Burada da Başbakanlık açıklamasında yer alan "terör veya silahlı eylem"den söz edilmiş değildir.

TİP ve TKP'nin birleştikten sonra Haydar Kutlu (Nabi Yağcı) ve Dr. Nihat Sargın'ın Türkiye'ye dönme kararı vermelerinin nedeni, öyle sanıyoruz ki, Sovyetler Birliği Komünist Partisi'in benimsediği "açıklık politikası" gereğidir. SBKP'nin Türk-Sovyet ilişkilerinin artık TKP ve "TKP'nin Sesi Radyosu" aracılığı ile bozulmasını istemediği ve TKP'lilere bu yüzden "Yurdunuza dönün" çağırısı yapıldığı anlaşılmaktadır.

(17 Kasım 1987)

"...Dostu ve düşmanı sunu kabul etmelidir ki Boran, sosyalizm kavgasında en soluklu ve dirençli olanlardan biriydi. Sosyalizm inancından bir an bile geri dönmedi. Uzun savaşım yıllarının son günlerinde çelişkili çizgiler çizse de, genel doğrultusundan hiç ödün vermedi; çileli ve acılı oldu.

1 Mayıs olan doğum tarihi, bir bakıma, Boran'ın Marksizm'le bütünlesen siyasal ve ideolojik çizgisini de belirlemis oldu...

TİP olayı yasandı. Aynı olayı bir kez daha yasamak artık olası değildir. Fakat yasanan bu olaydan, aradan geçen bunca yıldan sonra ders çıkartılmaz mı? Sanıyoruz, arayanlar için, bu röportajlarda böyle dersler de -hem de bol bol- var!..."

Uğur Mumcu

um:ag

ISBN 975-8084-11-9

um:ag
KDV Dahil
450.000 TL